

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Філологічний факультет

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Вченою радою філологічного
факультету

(протокол № 5 від «18» грудня 2019 р.)

Декан філологічного факультету

 Т.В. Коноваленко

**Програма комплексного кваліфікаційного екзамену з української мови і
літератури та світової літератури з методикою викладання**

Ступінь вищої освіти «Бакалавр»

Освітньо-професійна програма: Середня освіта. Українська мова і література.

Англійська мова і література

Спеціальність: 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Програма комплексного кваліфікаційного екзамену з української мови і літератури та світової літератури з методикою викладання / Укладачі: кандидати філологічних наук, доценти Атрошенко Г.І., Шарова Т.М., Землянська А.В., Митяй З.О., Копейцева Л.П., Пачева В.М., Сіроштан Т.В. кандидати педагогічних наук, доценти Зотова В.Г., Єрмоленко С.І., Волкова І.В.

Ухвалено на засіданні кафедри української мови (протокол № 8 від «12» грудня 2019 р.)

Ухвалено на засіданні кафедри української і зарубіжної літератури (протокол № 8 від «24» грудня 2019 р.)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Професійна підготовка фахівця – це формування розвиненої, компетентної, здатної швидко адаптуватися до динамічних умов діяльності особистості на основі удосконалення змісту й технологій навчання студента. Відтак глобалізація та демократизація сучасної вищої освіти вимагає широкого впровадження та використання новітніх освітніх технологій, які здійснюються в межах Болонського процесу.

Підсумкова атестація для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) проводиться у вигляді комплексного екзамену, який охоплює нормативний зміст підготовки фахівця з української мови, української та зарубіжної літератури і, відповідно, методики їх навчання. Вона передбачає перевірку теоретичних знань і практичних умінь студентів із дисциплін, що складають комплекс підсумкової атестації.

Мета підсумкової атестації полягає в тому, аби з'ясувати рівень професійної підготовки випускників, його відповідність стандартам вищої освіти й можливостям продовження навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти. Програма державної атестації для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) укладена на основі робочих програм із навчальних дисциплін «Сучасна українська літературна мова», «Методика навчання української мови», «Історія української літератури», «Методика навчання української літератури», «Історія зарубіжної літератури», «Методика навчання зарубіжної літератури». Підсумкова атестація покликана виявити рівень знань основних понять та термінів з фахових предметів; виявити рівень володіння фактичним матеріалом, рівень розуміння фахових курсів, уміння зв'язно, логічно й аргументовано викладати думки, доводити свої твердження; уміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися у швидкому потоці наукової інформації; використовувати теоретичні знання на практиці; володіння навичками мовного аналізу тощо.

Рекомендована програма складена з урахуванням вимог, що висувають до студентів на випускному екзамені, задля того, аби виявити, наскільки різнобічними і глибокими є їхні знання з відповідних дисциплін. Питання екзаменаційних білетів орієнтовані на перевірку знань випускників та їхніх умінь чітко будувати свою відповідь із використанням належної кількості фактів й аргументів, оперувати відповідним ілюстративним матеріалом задля доведення висловленого, робити критичний аналіз твору тощо.

Підсумкова атестація передбачає усну форму. Вона вимагає від студента:

- ґрунтовних знань з сучасної української мови і літератури, зарубіжної літератури (знання теоретичного матеріалу, правил та вміння підкріпити їх прикладами);
- виявлення обізнаності з проблемами розвитку української мови на сучасному етапі, з функціонуванням української мови як державної;
- навичок аналізу явищ сучасної української мови з огляду на історію її становлення і розвитку, доповнення відповіді історичними коментарями;

- уміння вільно орієнтуватися в синтаксичному розборі запропонованого в екзаменаційному білеті речення;
- володіння методикою фонетичного, морфемного, словотвірного, морфологічного розборів виділених у тексті слів.

ФАХОВІ ВИМОГИ

Студенти повинні знати:

- основні відомості з фонетики, фонології, графіки, орфографії, лексикології, лексикографії, фразеології, морфеміки, словотвору, морфології і синтаксису;
- взаємозв'язки і взаємовідношення мовних одиниць, закономірностей творення і функціонування цих одиниць, системності мови, складності й багатоплановості її будови;
- специфіку педагогічної діяльності в умовах реформування сучасної школи, реалізації концепції мовної освіти в Україні;
- основні етапи розвитку української і зарубіжної літератури;
- стильові тенденції літературної доби;
- жанрові особливості літератури;
- періодизацію творчого шляху українських і зарубіжних письменників;
- особливості творчого методу й поетики творчих постатей;
- основні тенденції сучасного вітчизняного й зарубіжного літературознавства;
- найважливіші проблеми методичної науки;
- засоби навчання та способи їх використання в навчальному процесі;
- вимоги до сучасного уроку української мови, української і зарубіжної літератур, типологію уроків та особливості структурної організації уроків різних типів.

Студенти повинні вміти:

- самостійно аналізувати різні мовні факти;
- виконувати всі види мовних розборів;
- аналізувати основні тенденції літературного процесу в Україні та зарубіжжі;
- характеризувати ідейно-художню специфіку творчості письменників;
- застосовувати різні аспекти літературознавчого аналізу;
- використовувати здобутки сучасної літературознавчої науки;
- співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасної школи;
- проводити самостійні наукові пошуки;
- визначити основні завдання на кожному етапі вивчення шкільних курсів української мови, української і зарубіжної літератур;
- встановлювати основні міжпредметні зв'язки;
- проводити методичний аналіз матеріалу, що вивчатиметься: встановлювати наступність і перспективність у його вивченні, співвідношення між теоретичним матеріалом і практичними вміннями, диференціювати матеріал за ступенем складності його засвоєння, виділяти в ньому головне.

Випускник освітнього рівня бакалавра повинен володіти компетентностями:

Загальні:

- ▲ Здатність усвідомлено засвоювати знання з дисциплін, передбачених навчальним планом – самостійно і під керівництвом викладача;
- ▲ Здатність застосовувати отримані знання у практичній роботі;
- ▲ Здатність бути комунікативним, ініціативним, відповідальним, працювати в колективі; обирати творчий підхід до процесу навчання і подальшої професійної діяльності;
- ▲ Здатність використовувати елементи наукової діяльності в педагогічній праці;
- ▲ Здатність володіти комп'ютером на рівні користувача, виявляти елементарні навички медіаграмотності.

Фахові:

- ▲ Здатність володіти методологічними і теоретичними основами філологічних наук, методик навчання української мови і літератури, базовими знаннями з української мови, теорії та історії української літератури, історії світової літератури, методик викладання української мови та літератури;
- ▲ Здатність використовувати науковий апарат для засвоєння теоретичних основ української мови та літератури, світової літератури, методик викладання української мови та літератури;
- ▲ Здатність знаходити, використовувати навчальну й наукову інформацію, у тому числі іншомовну, в галузі філології та методики викладання на паперових та електронних носіях;
- ▲ Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні;
- ▲ Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мови;
- ▲ Здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди мови;
- ▲ Здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мову, що вивчається, в усній і письмовій формі для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя;
- ▲ Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань;
- ▲ Здатність до організації ділової комунікації;
- ▲ Здатність розуміти природу художньої літератури як мистецтва слова; природу і світ літературно-художнього твору як головного об'єкта літератури; закономірності літературного процесу; функції художньої літератури; найзагальніші принципи та шляхи дослідження як літературного твору, так і літературного процесу;
- ▲ Здатність аналізувати тенденції розвитку української літературної творчості, розуміти її філософсько-естетичні основи, особливості літературно-художніх епох, процеси виникнення, становлення й змінності традицій в

українській літературі;

- ▲ Здатність усвідомлювати національний і загальноєвропейський характер української літератури, зумовленість тематики і художніх особливостей творів суспільно-історичними, суспільно-культурними обставинами, об'єктивно поцінювати здобутки української літератури від її найдавніших часів до ХХ ст., внесок письменників материкової України й діаспори у розвиток української національної ідеї;
- ▲ Здатність орієнтуватися в сучасних тенденціях розвитку світової літератури, розуміти філософсько-естетичні основи літературної творчості, особливості літературно-художньої епохи, вияви національно-художньої та особистісно-творчої самоідентифікації зарубіжних письменників, визначати і вирішувати основні проблеми в умовах глобалізації, доби постмодернізму, інформаційно-комунікаційних технологій;
- ▲ Здатність аналізувати в цілісній єдності епічні, драматичні і ліричні тексти;
- ▲ Здатність обґрунтовувати концептуальні основи, структуру і зміст засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо);
- ▲ Здатність орієнтуватись в основних тенденціях, що визначають сучасний стан літературної і мовної освіти в загальноосвітніх середніх навчальних закладах, проектувати педагогічну діяльність;
- ▲ Здатність керувати пізнавальною діяльністю учнів, знаходити найбільш ефективні способи впливу на школярів, урахувати їх вікові і психологічні особливості, створювати і згуртовувати колектив з метою вирішення освітніх завдань;
- ▲ Здатність оперативно й доцільно включатись у мовленнєву взаємодію, передбачати результати педагогічного мовлення;
- ▲ Здатність здійснювати емоційно-експресивний вплив на учнів, студентську аудиторію.

На державний екзамен винесено основні питання з теорії та історії української літератури, сучасної української літературної мови, шкільних методик викладання мови і літератури та історії світової літератури. Це дасть змогу перевірити стан підготовки майбутніх вчителів, виявити їхнє вміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися у швидкому потоці наукової інформації з питань літературознавства, мовознавства та методик викладання української мови і літератури.

Курсові “Історія української літератури” належить одне з найважливіших місць серед предметів, що вивчаються на філологічних факультетах ВНЗ України. Засвоєння історичного руху української літератури, еволюції її стилів та жанрів істотно збагачує загальнокультурний, інтелектуальний та естетичний рівень майбутніх філологів, формує в них концептуальний погляд на вітчизняне письменство.

Історія українського письменства простежена за періодами: фольклор; давня українська література; історія української літератури першої половини ХІХ ст.; література 40-60-х рр. ХІХ ст.; літературний рух 70-90-х років ХІХ ст.; літературний процес в Україні кін. ХІХ – поч. ХХ ст., методика навчання

української літератури; література ХХ ст.

Іспит із сучасної української літературної мови повинен виявити ґрунтовні знання з сучасної української мови (знання теоретичного матеріалу, правил та вміння підкріпити їх прикладами); виявлення обізнаності з проблемами розвитку української мови на сучасному етапі, з функціонуванням української мови як державної; навичок аналізу явищ сучасної української мови з огляду на історію її становлення і розвитку, доповнення відповіді історичними коментарями; показати глибину розуміння суті мовних явищ; знання обов'язкової та додаткової спеціальної літератури, належне володіння практичними навичками різних видів розбору. Відповідь на теоретичне питання треба побудувати за принципом: правило – приклад. Приклади повинні бути змістовними, дібрані з художньої літератури: прози, поезії чи публіцистики.

Передбачено висвітлення актуальних питань з методик навчання української мови і літератури.

Курс “Історія світової літератури” забезпечує здатність студентів аналізувати тенденції розвитку світової літературної творчості від давнини до сучасності, розуміти її філософсько-естетичні основи, особливості літературно-художніх епох, процеси виникнення, становлення й змінності традицій у зарубіжній літературі.

Історія світової літератури простежена за періодами: антична література; література Середньовіччя й Відродження; XVII-XVIII ст.; література XIX ст.; ХХ – початку ХХІ ст. та охоплює різні ідейно-естетичні рухи та літературні напрями: лицарська література, Просвітництво, романтизм, модернізм, література «втраченого покоління», література екзистенціалізму, постмодернізм та ін.

Структура екзаменаційного білету така:

- I. Питання з історії української літератури (від давньої до новітньої).
- II. Питання із сучасної української літературної мови.
- III. Питання з методики навчання української мови або літератури.
- IV. Питання з історії світової літератури (від античності до постмодернізму).

КРИТЕРІЇ ТА НОРМИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Підсумкова атестація з української мови і літератури, зарубіжної літератури та методик їх навчання, ґрунтована на оцінюванні не окремих знань, умінь і навичок, а комплексів, що є складниками тієї чи тієї компетенції, як-от: *мовна компетенція* передбачає знання про систему мови, вміння застосовувати ці знання на практиці;

мовленнєва – практичне володіння засобами мови на рівні норми – орфоепічної, орфографічної, морфологічної, синтаксичної, володіння нормами усного мовлення;

комунікативна компетенція характеризується оволодінням спеціальними мовленнєвознавчими знаннями: стилі й типи мовлення, доцільне використання в тексті засобів мовленнєвої виразності та вміння застосовувати їх у процесі аналізу

тексту; володіння вміннями й навичками в різних видах мовленнєвої діяльності: читання, слухання, говоріння, письмо.

Під час створення методики критеріїв і норм оцінювання рівня мовної, мовленнєвої і комунікативної компетенції студентів звертаємося до положення про те, що контроль – важливий складник процесу навчання, який виконує дві основні функції – перевірювальну (визначення рівня підготовки студентів) та діагностичну (виявлення недостатньо засвоєних тем, з'ясування причин низького рівня усвідомлення матеріалу). У практиці навчання здебільшого лише констатують результати навчально-педагогічної діяльності. Тому не менш важливою є педагогічна діагностика, що уможливорює контроль, перевірку, оцінювання, накопичення статистичних даних, їхній аналіз, прогнозування результатів навчальної діяльності.

Базовими вимогами до оцінювання знань студентів з української і зарубіжної літератур є: засвоєння основних рис українського і зарубіжного літературного процесу різних періодів розвитку; осягнення особливостей творчості окремих авторів, виявлення в ній специфічних художньо-стильових ознак; глибоке розуміння змісту й форми творів української/зарубіжної літератури; вміння аналізувати художній текст, визначати художню й естетичну цінність твору і творчості митця слова; уміння виявляти місце твору і творчості письменника у світовому літературному процесі загалом і вітчизняному зокрема.

Відтак **високому** рівневі відповідають:

1) глибокі знання одиниць мови, методів досліджень мови, історії науки про українську мову, уміння подавати історичні коментарі основних одиниць мови; розуміння системи мови, що виражається у зв'язку з різними розділами розділами (орфоєпією, орфографією, синтаксисом, стилістикою та ін.);

2) сформованість навчально-мовних умінь і навичок, дій із вивченим мовним матеріалом: розпізнавальні (розпізнавати, відрізнити одні одиниці від інших), класифікаційні (уміти розподіляти мовні явища на групи, наприклад, одиниці сегментного та суперсегментного рівнів, класифікація приголосних звуків української мови й ін.);

3) розмежування варіантів норм, порушення мовних норм; практичне володіння нормами усного та писемного мовлення;

4) функційно-стилістичне послуговування мовою: доцільне використання у висловленнях різних стилів засобів мови; уміння послуговуватися одиницями та засобами мови в різних видах мовленнєвої діяльності;

5) глибокі знання змістових та формальних ознак основних творів української / зарубіжної літератури різних періодів розвитку;

6) розуміння особливостей розвитку світового й українського літературного процесів різних періодів;

7) засвоєння особливостей творчості окремих авторів, виявлення в ній специфічних художньо-стильових ознак;

8) уміння аналізувати художній текст, визначати художню й естетичну цінність твору і творчості митця слова;

9) здатність встановлювати компаративні зв'язки між творами української та світової літератур.

Під час відповіді на питання з методик навчання української мови, української та зарубіжної літератур студент осмислює основні концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні, ідеї, закладені у змісті та структурі чинних програм з української мови, української та зарубіжної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів; проводить методичний аналіз матеріалу, установлює основні зв'язки між українською мовою і літературами; володіє навичками складання плану-конспекту уроку: визначає тип уроку, його зміст і структуру, формулює мету, створює систему вправ, прогнозує пізнавальну діяльність учнів; володіє технологією основних методів і прийомів навчання української мови, української / зарубіжної літератури, оптимально використовує засоби навчання, елементи програмування, алгоритмізацію й комп'ютеризацію на уроках, виходячи зі специфіки матеріалу, що вивчається, і з конкретного контингенту учнів; уміє організувати позакласну роботу з предмета, вдало поєднує її форми з програмовим вивченням мови та літератур. Окрім того, знання випускника є системними, їх застосування – творчим, діяльність має дослідницький характер, сформована особиста позиція.

Студент одержує оцінку «**відмінно**», якщо: дотримані всі вимоги високого рівня; випускник вільно оперує визначеними програмою поняттями, вправно здійснює мовний та літературознавчий аналізи; виявляє розпізнавальні, класифікаційні, аналітичні, синтетичні вміння й навички, досвід творчої діяльності й емоційно-ціннісного ставлення до світу. За час навчання оволодів навичками самоаналізу, самооцінки, сформована лінгвістична й літературознавча рефлексія як процес усвідомлення власної діяльності, її сутності.

Достатньому рівневі відповідають:

1) глибокі знання одиниць мови, методів досліджень мови, історії науки про українську мову, уміння подавати історичні коментарі основних одиниць мови; розуміння системи мови, що виражається у зв'язку з різними розділами розділами (орфоєпією, орфографією, синтаксисом, стилістикою та ін.);

2) сформованість навчально-мовних умінь і навичок, дій із вивченим мовним матеріалом: розпізнавальні (розпізнавати, відрізнити одні одиниці від інших), класифікаційні (уміти розподіляти мовні явища на групи, наприклад, одиниці сегментного та суперсегментного рівнів, класифікація приголосних звуків української мови й ін.); аналітичні (уміння проводити фонетичний розбір, фоностилістичний та ін.);

3) розмежування варіантів норм, порушення мовних норм; практичне володіння нормами усного та писемного мовлення;

4) функційно-стилістичне послуговування мовою: доцільне використання у висловленнях різних стилів засобів мови; уміння послуговуватися одиницями та засобами мови в різних видах мовленнєвої діяльності;

5) глибокі знання змістових та формальних ознак основних творів української / зарубіжної літератури різних періодів розвитку;

6) розуміння особливостей розвитку світового й українського літературного процесів різних періодів;

7) розуміння особливостей розвитку світового й українського літературного процесів різних періодів;

8) уміння аналізувати художній текст, визначати художню й естетичну цінність твору і творчості митця слова;

9) здатність встановлювати компаративні зв'язки між творами української та світової літератур.

Студент осмислює основні концептуальні засади мовної освіти в Україні, ідеї, закладені у змісті та структурі чинних програм з української мови, української та зарубіжної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів; проводить методичний аналіз матеріалу, установлює основні зв'язки між українською мовою і літературами; володіє навичками складання плану-конспекту уроку: визначає тип уроку, його зміст і структуру, формулює мету, створює систему вправ, прогнозує пізнавальну діяльність учнів; володіє технологією основних методів і прийомів навчання української мови, української / зарубіжної літератури, оптимально використовує засоби навчання, елементи програмування, алгоритмізацію й комп'ютеризацію на уроках, виходячи зі специфіки матеріалу, що вивчається, і з конкретного контингенту учнів; уміє організувати позакласну роботу з предмета, вдало поєднує її форми з програмовим вивченням мови та літератур. Студент самостійно застосовує знання, володіє розумовими операціями, уміє робити висновки, самостійно здійснює основні види навчальної діяльності.

Студент одержує оцінку «**добре**», якщо він дотримується вимог достатнього рівня або не дотримані 1–2 вимоги, характерні для достатнього рівня;

Середньому рівневі відповідає:

1) неповне (часткове, епізодиче) знання одиниць мови, методів досліджень мови, історії науки про українську мову, уміння подавати історичні коментарі основних одиниць мови; розуміння системи мови, що виражається у зв'язку з різними розділами розділами (орфоепією, орфографією, синтаксисом, стилістикою та ін.);

2) неповна сформованість навчально-мовних умінь і навичок, дій із вивченим мовним матеріалом: розпізнавальні (розпізнавати, відрізнити одні одиниці від інших), класифікаційні (уміти розподіляти мовні явища на групи, наприклад, одиниці сегментного та суперсегментного рівнів, класифікація приголосних звуків української мови й ін.);

3) недостатнє розмежування варіантів норм, порушення мовних норм; практичне володіння нормами усного та писемного мовлення;

4) функційно-стилістичне послуговування мовою: недоцільне використання у висловленнях різних стилів засобів мови; невміння послуговуватися одиницями та засобами мови в різних видах мовленнєвої діяльності;

5) неглибокі знання змістових та формальних ознак основних творів української / зарубіжної літератури різних періодів розвитку;

6) поверхове розуміння особливостей розвитку світового й українського літературного процесів різних періодів;

7) часткове засвоєння особливостей творчості окремих авторів, виявлення в ній специфічних художньо-стильових ознак;

8) поверхове вміння аналізувати художній текст, визначати художню й естетичну цінність твору і творчості митця слова;

9) посередня здатність встановлювати компаративні зв'язки між творами української та світової літератур.

Студент не до кінця осмислює концептуальні засади мовної освіти в Україні, ідеї, закладені у змісті та структурі чинних програм з української мови, української та зарубіжної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів; виникають труднощі у здійсненні методичного аналізу матеріалу, майже не встановлює основних зв'язків між українською мовою і літературами; слабо володіє навичками складання плану-конспекту уроку: визначає тип уроку, його зміст і структуру, формулює мету, не може осмислено створити систему вправ, прогнозує пізнавальну діяльність учнів; частково володіє технологією основних методів і прийомів навчання української мови, української / зарубіжної літератури, не використовує засобів навчання, елементів програмування, алгоритмізації й комп'ютеризації.

Студент одержує оцінку «**задовільно**», якщо його відповідь співвідноситься з вимогами середнього рівня. За такої оцінки студент лише відтворює основний навчальний матеріал, здатний розв'язувати завдання не творчо, а за зразком.

Низькому (початковому) рівню мовної компетенції відповідає:

1) відсутність обов'язкових знань про одиниці мови, умінь подавати історичні коментарі основних одиниць мови; часткове розуміння системи мови, що виражається у зв'язку з різними розділами (орфоепією, орфографією, синтаксисом, стилістикою та ін.);

2) відсутність сформованості навчально-мовних умінь і навичок, дій із вивченим мовним матеріалом: розпізнавальні (розпізнавати, відрізнити одні одиниці від інших), класифікаційні (уміти розподіляти мовні явища на групи, наприклад, одиниці сегментного та суперсегментного рівнів, класифікація приголосних звуків української мови й ін.); аналітичні (уміння проводити фонетичний розбір, фоностилістичний та ін.);

3) невміння розмежувати варіанти норм, порушення мовних норм; практичне неволодіння нормами усного та писемного мовлення;

4) безсистемне функційно-стилістичне послуговування мовою: недоцільне використання у висловленнях різних стилів засобів мови; невміння послуговуватися одиницями та засобами мови в різних видах мовленнєвої діяльності;

5) уривчасті знання змістових та формальних ознак основних творів української / зарубіжної літератури різних періодів розвитку;

6) нерозуміння особливостей розвитку світового й українського літературного процесів різних періодів;

7) часткове засвоєння особливостей творчості окремих авторів, виявлення в ній специфічних художньо-стильових ознак;

8) відсутність уміння аналізувати художній текст, визначати художню й естетичну цінність твору і творчості митця слова;

9) відсутність здатності встановлювати компаративні зв'язки між творами української та світової літератур.

За такої відповіді студент отримує оцінку «**незадовільно**».

За кожне питання випускник може максимально отримати **25 балів**.

Перше питання стосується певної проблеми усної народної творчості, давньої, нової або, новітньої літератури. Оцінка знань випускників з дисциплін є комплексною, становить еквівалент усієї сукупності теоретичних відомостей, умінь і навичок, набутих у процесі вивчення зазначених курсів.

23-25 балів – випускник дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми, демонструє знання художніх текстів та вміння їх аналізувати, обізнаність із літературно-критичними джерелами і вміння користуватися ними, а також спроможність мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу. Випускник вільно оперує літературознавчою термінологією, характеризуючи літературний процес відповідного періоду чи твори конкретного автора.

19-22 бали – випускник правильно і майже в достатньому обсязі дає відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з дисциплін, демонструє розуміння літератури та її зв'язку з історичним розвитком.

15-18 балів – випускник недостатньо орієнтується в матеріалі, поверхово сприймає зміст художніх текстів, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал.

1-14 балів – випускник не може викласти зміст питання, погано орієнтується у навчальному матеріалі, літературознавчих категоріях, не зміг самостійно проаналізувати творчість письменника або окремих творів.

Друге питання – із сучасної української літературної мови, української діалектології. .

23-25 балів - студент вільно і повно володіє теоретичним матеріалом в усіх його аспектах з фонетики, лексики і фразеології, морфології, морфеміки та словотвору, синтаксису, здатний донести цей матеріал до свідомості інших, аргументуючи будь-яке його положення; виявляє творчі здібності в опрацюванні поставленої проблеми; уміє встановлювати міжпредметні зв'язки, грамотно коментувати історію питання, кваліфіковано веде дискусію. При відповіді студент не допускає фактичних і мовленнєвих помилок.

19-22 бали - студент засвідчує високий рівень осмислення вивченого, спроможний логічно, аргументовано, чітко, точно і вільно висловлювати власні думки, не допускає фактичних помилок. Спостерігається уміння коментувати мовні явища, встановлювати системні зв'язки. Мовлення чітке, логічне, хоча допускаються незначні мовленнєві помилки.

15-18 балів - студент досить послідовно і логічно відтворює матеріал, проте не може обґрунтувати висловлені думки з лінгвістичних дисциплін (лексики, синтаксису, морфології, морфеміки та словотвору), проявляє поверховість суджень, не вміє пояснити суті конкретних граматичних та словотвірних явищ, не може самостійно визначити специфіку слова як частини мови, неточно дає визначення окремих мовних фактів; відповідає на більшість запитань, що

конкретизують відповідь; може навести окремі завчені приклади, проте не завжди точно. У відповіді допускає до 4-х фактичних, 5-ти мовленнєвих помилок.

1-14 балів - відповідь характеризується низьким рівнем усвідомлення, студент допускає істотні помилки у викладенні матеріалу, не володіє мовознавчою термінологією, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні, називаючи окремі факти. Інколи звучать завчені напам'ять фрази, які випускник не може чітко пояснити; відсутні приклади, допускаються грубі фактичні помилки. Висловлювання студента «бідне», спрощене, містить 7 мовленнєвих огріхів.

Третє питання – із шкільного курсу української мови або літератури.

23-25 балів – випускник вільно володіє матеріалом, самостійно оцінює окремі методичні явища, викладає матеріал логічно, послідовно, трансформує одержану інформацію, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, усвідомлює можливості використання тієї чи іншої інформації для втілення певних методичних моделей.

19-22 бали – випускник володіє матеріалом, самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст, однак припускається окремих недоліків: здебільшого це відсутність виразної особистісної позиції чи належної її аргументації.

18-21 бал – випускник відповідає осмислено, самостійно, але при цьому володіє елементарними навичками аналізу методичних явищ, за обсягом висловлювання сягає норми, його виклад загалом зв'язний, але відсутня самостійність суджень, їх аргументованість.

1-14 балів – студент не дає чіткої відповіді, висловлювання є лише набором фраз, які між собою не поєднуються за змістом, є непослідовними, відсутні факти, важливі для розуміння думки.

Четверте – питання з історії світової літератури (від античної до сучасної) з урахуванням компетентісного підходу.

23-25 балів – випускник дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми, демонструє знання художніх текстів та вміння їх аналізувати, обізнаність із літературно-критичними джерелами і вміння користуватися ними, а також спроможність мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу. Випускник вільно оперує літературознавчою термінологією, характеризуючи літературний процес відповідного періоду чи твори конкретного автора.

19-22 бали – випускник правильно і майже в достатньому обсязі дає відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з дисциплін, демонструє розуміння літератури та її зв'язку з історичним розвитком.

15-18 балів – випускник недостатньо орієнтується в матеріалі, поверхово сприймає зміст художніх текстів, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал.

1-14 балів – випускник не може викласти зміст питання, погано орієнтується

у навчальному матеріалі, літературознавчих категоріях, не зміг самостійно проаналізувати творчість письменника або окремих творів.

Оцінювання кожного питання в цілому має такий вигляд:

23-25 балів – «5» відмінно

19-22 бали – «4» добре

15-18 балів – «3» задовільно

1-14 балів – «2» незадовільно

Критерії оцінювання знань студентів

90–100 балів	студент чітко, послідовно й логічно розкрив зміст теоретичних питань, вміщених в екзаменаційному білеті. Відповідь містила розуміння мовно-стилістичних і загально-культурологічних понять і явищ та ілюструвалася конкретними мовно-стилістичними прикладами. Практичне завдання виконано повністю, студент прочитав текст з урахуванням його фонетичних та інтонаційних особливостей, зробив літературний переклад запропонованого тексту, навів достатню кількість прикладів фонетичних, граматичних і лексичних явищ. Зробив ґрунтовні висновки про приналежність тексту до певного стилю, періоду розвитку мови тощо.
74–89 балів	студент чітко, послідовно і логічно розкрив зміст поставлених теоретичних питань, не припустився концептуальних помилок але не зміг в окремих випадках навести мовно-стилістичний матеріал за пам'ятками або помилився у визначенні історичної ролі тієї чи іншої персоналії в історії української мови. Практичне завдання студент виконав, але припустився незначних недоліків під час прочитання тексту, зробив неточний переклад окремих слів, навів приклади на окремі фонетичні, граматичні й лексичні явища. Зробив загальні висновки про приналежність тексту до певного стилю, періоду розвитку мови тощо.
60–73 бали	студент частково розкрив зміст поставлених теоретичних питань, дотримуючись при цьому хронологічної і концептуальної послідовності, проте не навів у відповіді доказові мовно-історичні факти. Частково порушив хронологічну послідовність подій і реалій української літературної мови, але виправився при вказівці на цей недолік. Під час виконання практичного завдання зрозумів загальний зміст тексту, проте не зміг зробити точний переклад. Студент помітив окремі фонетичні, граматичні й лексичні явища, проте не зміг їх пояснити й підтвердити достатньою кількістю прикладів. Не зміг зробити висновки про приналежність тексту до певного стилю, періоду розвитку мови тощо.
1–59 балів	студент нечітко, непослідовно і частково розкрив зміст поставлених теоретичних питань, виявив незадовільне знання мовно-стилістичних особливостей певних творів визначних діячів української мови і культури, порушив у відповіді хронологічну послідовність, поверхово орієнтується в історико-культурологічних українських реаліях. Студент не зміг правильно прочитати й перекласти текст, охарактеризувати фонетичні, граматичні й лексичні явища, пояснити їх і підтвердити достатньою кількістю прикладів. Не зміг зробити висновки про приналежність тексту до певного стилю, періоду розвитку мови тощо.

ФОЛЬКЛОР

Фольклор і фольклористика. Специфіка фольклору.

Зв'язок усної народної творчості з життям народу та професійною художньою літературою.

Відображення в народнопоетичній творчості різних епох суспільних поглядів трудового народу, його історії, моральних та естетичних ідеалів.

Жанри календарно-обрядової творчості, їх ритуально-міфологічна основа.

Соціально-побутова поезія, її зв'язок з виробничою діяльністю людей.

Тематичне й образне багатство української народної родинно-побутової поезії. Використання її в художній літературі.

Героїчний епос українського народу. Українські народні думи та історичні пісні, їх тематика, ідейна спрямованість і жанрові особливості.

Народні пісні літературного походження.

Українські народні казки. Естетична та ідейна функція, ідейно-тематичний склад казок, їх образна система.

Основні види казкового епосу, відображення в ньому національних особливостей.

Прислів'я, приказки, загадки.

Легенди і перекази. Народні оповідання, бувальщини, небилиці, анекдоти, байки і притчі.

Дитячий фольклор.

ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Праукраїнська література епохи зрілого Середньовіччя

Давня українська література. Вступ. Виникнення, розвиток і специфіка давньої української літератури. Періодизація давньої української літератури. Дослідники давнього українського письменства. Зв'язок давньої української літератури з іншими науками.

Література Київської Русі. Давньоруська література як культурне надбання Середньовіччя, її зв'язок з історією східнослов'янських народів. Перекладна та оригінальна література XI – I половини XIII ст. Багатство жанрів і тем перекладної літератури (Біблія, апокрифічна література, агіографічне письменство, патристика і збірники афоризмів, природничо-наукова література. Хронографи, повісті та романи). Оригінальна давньоруська література (літописи, по учення, сказання, ораторсько-учительна проза, паломницька література, моління). Феномен “Слова о полку Ігоревім”: історична основа твору та художнє зображення подій у ньому; авторський задум (провідна думка) і його розкриття через сюжет, композицію, систему образів; жанрові особливості й стиль; “Слово о полку Ігоревім” і усна народна творчість. Значення „Слова о полку Ігоревім”.

Українська література епохи пізнього Середньовіччя

Українська література II половини XIII ст. Історичні умови й культурний розвиток українських земель у другій половині XIII століття. Літописання цього періоду (Галицько-Волинський літопис). Ораторсько-проповідницька та агіографічна проза (“Повість про житіє Олександра Невського”, “Слово про загибель землі Руської” та ін.). Загальні висновки про розвиток української словесності в XI – XIII століттях.

Українська література XIV – першої половини XVI ст. Історичні умови і культурний розвиток українських земель у XIV – першій половині XVI ст. Літописання XIV – XVI ст. Західно-руський (Литовсько-руський) та інші літописи. Житійна

література (нові редакції Києво-Печерського патерика). Творчість українських латиномовних письменників (Юрій Дрогобич, Павло Русин, Григорій Чуй, Станіслав Оріховський). Переклади з сербської літератури. „Александрія”.

Українська література епохи Відродження. Бароко в давній українській літературі.

Українська література II половини XVI – першої половини XVII ст. Історичні обставини та культурно-освітній рух на Україні у II половині XVI – першій половині XVII ст. Полемічна література (виникнення, розвиток, твори видатних полемістів). Творчість Івана Вишенського – вершинне досягнення української полемічної літератури кінця XVI – першої половини XVII ст. Початки віршової літератури. Перші спроби висвітлення теорії віршування в граматиках Лаврентія Зизанія і Мелетія Смотрицького. Виникнення і розвиток української драматургії. Шкільна драма. Діалоги та інтермедії.

Українська література II половини XVII ст. Історичні обставини та культурні події в Україні другої половини XVII ст. Прозова література: Нові редакції літературних пам’яток; творчість Дмитра Туптала. Ораторсько-проповідницька проза (Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Іонікій Галятовський, Антоній Радивилівський). Історико-повістева проза (літописи – Густинський, Львівський, Київський; “Кройніка...” Феодосія Софоновича, “Синопис”). Українське віршування. Поетики. Творчість Климентія Зіновієва, Лазаря Барановича, Івана Величковського. Драматична творчість (шкільні драми, інтермедії). Переклади.

Українська література епохи Просвітництва: синтез стилів (бароко, класицизм, просвітительський реалізм, елементи сентименталізму)

Українська література XVIII ст. Історичний та культурний розвиток України у XVIII столітті. Козацькі літописи XVII – XVIII століть (твори Самовидця, Григорія Граб’янки, Самійла Величка). “Історія Русів”. Українська драматична творчість XVIII століття (шкільна драма (“Милість Божа”), інтермедії, вертепні п’єси). Поезія (панегіричні вірші, духовна та громадська лірика, любовна поезія; художні особливості поетичних творів та їх історико-літературне значення).

Феофан Прокопович – один із найвидатніших державних і культурних діячів першої половини XVIII століття (життєвий шлях і літературно-естетичні погляди, віршовані твори, трагікомедія “Володимир”).

Гумор та сатира в українській літературі XVIII ст. Джерела українських гумористичних і сатиричних творів. Розвиток інтермедійного жанру. Бурлескна творчість мандрівних дяків (пародії; генезис і тематика віршів-травестій). Сатиричні вірші II половини XVIII століття (“Отець Негребецький”, “Пекельний Марко”, “Вірша про Кирика”, “Плач київських ченців”, “Доказательства Хама Данилея Кукси потомственні”, “Плач дворянина”).

Творчість Григорія Сковороди. Загальні висновки до курсу. Життєвий шлях. Г.Сковорода – філософ, письменник, педагог. Жанрове й тематичне розмаїття, художні здобутки поезії Г.Сковороди (зб. “Сад божественних пісень”, позазбіркові поезії). Г.Сковорода як байкар. Притчі Г.Сковороди. Значення творчості Г.Сковороди в історії української і світової культури й літератури. Сковорода і сучасність. Загальні висновки до курсу.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ.

Поняття “нова українська література”, її періодизація.

Просвітительський реалізм передшевченківського періоду. Бурлеск і твори, що стояли поза бурлескною традицією. Вияви сентименталізму, поєднання його з реалістичними тенденціями. Шляхи розвитку романтизму в обох його течіях. Жанрове, тематичне, образне і мовне збагачення літератури.

І.П.Котляревський - перший класик нової української літератури, видатний просвітитель. Близькість до декабристського руху. “Енеїда”, її зв’язки з національними традиціями, зарубіжною літературою. Ідейно-тематична основа і творчий метод поеми. Поняття про бурлеск і трагестію. Силабо-тонічний вірш. Жанрове новаторство, народність.

Драматичні твори (“Наталка Полтавка”, “Москаль-чарівник”), їх художні особливості. Просвітительський реалізм письменника.

Творчість П.П.Гулака-Артемовського. Протипанська спрямованість його байки “Пан та Собака”. Особливості форми.

Г.Ф.Квітка-Основ’яненко, його українські повісті та оповідання. Гумористично-сатиричні твори (“Салдацький партрет”, “Мертвецький великдень”, “Конотопська відьма” та ін.). Сентиментально-реалістичні повісті (“Маруся”, “Сердешна Оксана”, “Козир-дівка”), їх ідейно-тематичне спрямування.

Драматичні твори письменника (“Шельменко-денщик”, “Сватання на Гончарівці” та ін.).

Творчість Є.П.Гребінки, особливості його реалізму. Є.Гребінка та І.Крилов.

Історична тема у творчості Є.Гребінки та М.Костомарова.

Романтизм в українській літературі. Місце і значення його в процесі становлення нової української літератури. Критика антинаукового протиставлення реалізму романтизмові. Взаємозв’язки українських романтиків з митцями зарубіжної літератури.

Творчість поетів-романтиків Л.Боровиковського, М. Костомарова, А.Метлинського, В.Забіли, М.Петренка.

ЛІТЕРАТУРА 40-60-Х РР. ХІХ СТ.

Літературний рух 40-60-х років ХІХ ст. на Україні. Подальший розвиток романтизму. Поняття про критичний реалізм як творчий метод художньої літератури. Утвердження критичного реалізму в творчості Т.Г.Шевченка.

Розширення творчих меж критичного реалізму 50-60-х років, збагачення темами, поява нових образів, жанрове зростання. Журнал “Основа” та його значення для активізації літературного процесу на Україні.

Т.Г.Шевченко – основоположник нової української літератури. Творчий шлях поета.

Лірика і балади раннього періоду. Соціально-побутові та історичні поеми раннього періоду. Романтизм і реалізм у поемі “Гайдамаки”.

Драматичні твори, їх зв’язок з розвитком літературного й театрального мистецтва. “Назар Стодоля”.

Лірика періоду “трьох літ”, її громадянський пафос і висока художня довершеність. Ідейно-естетичні погляди поета того часу.

Сатира письменника, її народний характер. Тематичне, жанрове і стилізове багатство поем “Сон” (“У всякого своя доля”), “Кавказ”, “І мертвим, і живим...”.

Соціально-побутові поеми “Сова”, “Наймичка”, “Відьма”. І.Франко про еволюцію образу матері в Шевченковій творчості.

Твори на історичні теми, історична концепція Т.Шевченка (“Холодний яр”, “Єретик”, “Сліпий” та ін.).

Творчість 1847-1857 років. Цикл поезій “В казематі”. Поет на засланні, його лірика, її мотиви, образи. Революційний пафос віршів і поем цього періоду (“П.С.”, “Княжна”, “Варнак”, “Марина” тощо). Їх композиція, образи і стиль.

Поезія пошевченківського періоду (С.Воробкевич, В.Шашкевич, В.Мова та ін.):

шевченкова традиція та її переборення, пошуки нових тем, стилістичних прийомів, мотивів.

Творчість 1857-1861 років. Поема “Неофіти”, вірш “Юродивий”.

Творчість Марка Вовчка. Т.Шевченко про письменницю. “Народні оповідання” і “Рассказы из народного быта”. Оцінка їх російською революційно-демократичною критикою (М.Добролюбов. “Риси характеристики російського простолюду”). Поняття про характер та його типовість.

Повісті “Інститутка”, “Кармелюк”. Злободенність тематики, своєрідність жанру і стилю. Розповідна майстерність письменниці. Оповідання і повість як жанри епічного.

Байкарська творчість Л.Глібова. Ідейно-естетичний зв'язок її з творами попередників у російській та українській літературах (Є.Гребінка, І.Крилов). Новаторство байкаря. Образ оповідача в байці.

Реалізм і народність байок 40-60-х років, збагачення їх тематики й поетики. Байка як жанр епічного роду.

Життя і творчість С.Руданського, його новаторство у жанрі співомовок. Їх викривальний зміст, поетика.

Громадянська та інтимна лірика С.Руданського. Пошуки у жанрі епічної історичної поеми.

Творчість П.Куліша. Перший український роман “Чорна рада”: жанрово-художня своєрідність, особливості композиції, проблематика, система образів.

Творчість А.Свидницького. “Люборацькі” як перший зразок реалістично-соціального роману-хроніки в українській прозі. Система образів, прийомів їх творення, особливості стилю. Гумор і сатира як різновид комічного.

Творчість О.Стороженка. Відображення селянського побуту в оповіданнях “Закоханий чорт”, “Вуси”, “Голка”, “Межигірський дід” та ін. Незакінчена повість “Марко Проклятий”: особливості інтерпретації фольклорного сюжету, система образів, композиція.

Поетична спадщина Ю.Федьковича, використання Шевченкових традицій. Лірика, її мотиви і образи. Проза письменника.

ЛІТЕРАТУРНИЙ РУХ 70-90-Х РОКІВ ХІХ СТ.

Українознавство 70-90-х років ХІХ ст. у контексті національно-визвольних змагань.

Вісники національної правди.

Журналістика. (“Зоря”, “Правда”, “Буковина”.) Збірники та альманахи.

Театр. (М.Кропивницький, М.Старицький, М.Лисенко, І.Карпенко-Карий). Театр в Галичині.

Розвиток української літератури. Боротьба І.Франка за демократичну літературу, посилення зв'язків з передовою російською літературою. Михайло Драгоманов у полеміці про українську літературно-національну справу 70-90-х років. Новий етап розвитку реалізму в 70-90-х роках. Тематичне, жанрове і стильове збагачення демократичної літератури.

Творчість І.Нечуя-Левицького (1838-1918 рр.). Життєвий і творчий шлях письменника-демократа. Тема села в ранній творчості Нечуя-Левицького. Повісті “Дві московки”, “Рибалка Панас Круть”. Соціально-побутові повісті: “Микола Джеря”, “Кайдашева сім'я”, “Бурлачка”. Образи, художні особливості, майстерність типізації й індивідуалізації в них. Твори про духівництво та інтелігенцію (“Старосвітські батюшки та матушки”, “Афонський пройдисвіт”, “Хмари”). Драматургія І.Нечуя-Левицького. Сатирична комедія “На Кожум'яках”, драма “Маруся Богуславка”. Значення творчості

І.Нечуя-Левицького в розвитку української прози.

Життєвий і творчий шлях О.Кониського (1836 – 1900 рр.). Тематичне спрямування творів письменника. Актуальність порушених проблем у творчості письменника (“Хвора душа”, “Панська воля”, “Баба Явдоха”, “Семен Жук і його родичі”).

Життєвий і творчий шлях Панаса Мирного (1849-1920 рр.). Літературно-естетичні погляди письменника. Рання творчість, її зв'язок з традиціями М.Гоголя, Марка Вовчка (“Лихий попутав”, “П'яниця”). Твори з життя інтелігенції (“Лихі люди”, “Народолубець”, “Пригоди з Кобзарем”). Роман “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”, його тематика, образи, засоби їх типізації, мова твору. Своєрідність композиції роману. Поняття про соціально-психологічний роман. Соціально-психологічний роман “Повія”. Композиція твору. М.Коцюбинський, І.Франко про роман “Повія”. Оповідання й повісті 80-90-х років (“Голодна воля”, “Морозенко”, “Серед степів”, “Лихо давнє й сьогочаснє”). Ідейно-художні особливості творів. Драматичні твори (“Лимерівна”, “Перемудрив”).

Життєвий і творчий шлях Дмитра Марковича (1848 – 1920 рр.). Творча спадщина Д.Марковича (“Мій сон”, “Мої гріхи”, “Шматок”, “На Вовчому хуторі”).

Борис Дмитрович Грінченко (1863-1910 рр.). Багатогранність наукової, літературної і громадської діяльності Б.Грінченка. Поетична творчість, різноманітність жанрів: вірші, балади, поеми, байки. Тематика ліричних творів. (“Шматок хліба”, “До праці”). Художня майстерність поема письменника. Сатирична поезія (“Маніфест”). Байки. Мала проза Б.Грінченка (“Без хліба”, “Хата”, “Олеся”, “Як я вмер”). Своєрідний характер реалізму у диалогії “Серед темної ночі”, “Під тихими вербами” та повісті “Сонячний промінь”. Драматичні твори письменника. Значення творчості письменника.

Життєвий і творчий шлях Наталі Кобринської (1855 – 1920 рр.). Риси творчої індивідуальності письменниці. Специфіка повістєвої манери Н.Кобринської (“Пані Шумінська”, “Задля кусника хліба”). Мотиви і образи народної демонології у збірці “Казки” (“Хмарниця”, “Прости біг”).

Творчість Є.Ярошинської (1868 – 1904 рр.). Тематичне спрямування повістей (“Понад Дністром”, “Перекинчики”). Фольклорно-етнографічні розвідки письменниці.

Поезія 70-90-х років ХІХ ст. Традиції Шевченка у поезії І.Франка, М.Старицького, Я.Щоголева, Б.Грінченка, Олени Пчілки, Василя мови (Лиманського), І.Манжури, П.Грабовського.

Яків Іванович Щоголев (1823-1898 рр.). Політичні та естетичні погляди. Рання творчість. Збірки поезій “Слобожанщина”, “Ворскла”. Ідейно-художній аналіз поезій письменника. (“Ткач”, “Бурлаки”, “На могилі”, “Осінь”). Пісенність віршів Я.Щоголева. Героїчно-романтичні образи запорожців (“Орел”, “Воля”). Місце Я.Щоголева в українській поезії.

Іван Іванович Манжура (1851-1893 рр.). Громадська, етнографічна і літературна діяльність І.Манжури. Погляди на літературу і мистецтво. (“До музи”, “До Дніпра”). Образи знедолених трудящих у віршах “З заробітків”, “Бурлакова могила”. Соціальні і філософські ноти у ліриці. Сатира і сарказм у творах І.Манжури. Твори для дітей: поеми “Іван Голик” і “Трьомсин-богатир”. Переклади і переспіви І.Манжури. Значення творчості.

Павло Арсенович Грабовський (1864-1902 рр.). Життєвий і творчий подвиг П.А.Грабовського. Боротьба поета за реалізм, народність літератури проти теорій “чистого мистецтва” та “єдиного потоку”. Твори про роль митця в суспільстві (“Я не співець чудовної природи”, “До парнасців”, “До сячів”). Тематичне багатство поезій (“Швачка”, “Веснянка”, “Не раз ми ходили в дорогу”, “До Н.К.С.”, “До України”, “До

Русі-Україні”). Новаторство поета. Літературно-критичні твори (“Дещо про творчість поетичну”, “Пам’яті Т.Г.Шевченка”). Значення творчості поета.

Український професійний театр і драматургія другої половини ХІХ ст.

Театр корифеїв під керівництвом М.Старицького, М.Кропивницького. Театр галицького товариства “Руська бесіда”, його оцінка І.Франком, М.Кропивницьким. Перший Всеросійський з’їзд сценічних діячів.

Михайло Петрович Старицький (1840-1904 рр.). Актуальність тематики і сценічність творів М. Старицького: “У темряві”, “Не судилось”, “Талан”. Новаторство письменника у створенні жанру історичної драми (“Б.Хмельницький”, “Маруся Богуславка”, “Оборона Буші”, “Остання ніч”). Художня проза. “Оболога Буші”, трилогія “Богдан Хмельницький”. Роман “Разбойник Кармелюк”. Значення творчості М.Старицького.

Драматургія і театральна діяльність Марка Кропивницького (1840-1910 рр). Перша соціально-побутова драма. Продовження традицій І.Котляревського і Т.Шевченка у п’єсі “Дай серцю волю, заведе в неволю”. Психологізм драми “Доки сонце зійде, роса очі виїсть”. Актуальність проблематики драми “Глитай або ж Павук”. Художня цінність водевілю “По ревізії”. Твори для дітей: п’єси-казки “Івасик-Телесик”, “По щучому велінню”. Значення творчості драматурга.

Діяльність Івана Карпенка-Карого (1845-1907 рр.). Соціально-побутова драма “Бурлаки”. Соціальний характер конфлікту у драмі. Глибина психологізму у драмах “Безталанна” та “Наймичка”. Новаторство п’єс. Новаторство у жанрі соціальної комедії (“Розумний і дурень”, “Сто тисяч”, “Хазяїн”). Високі сценічні якості комедії “Мартин Боруля”, своєрідність конфлікту, особливості гумору п’єси. Діалогія “Суєта”, “Житейське море”. Історична тематика в творчості І.Карпенка-Карого (“Бондарівна”, “Паливода 18 ст.”, “Гандзя”, “Сава Чалий” – як “архітвір нашої літератури” (І.Я.Франко)).

Життєвий і творчий шлях Івана Яковича Франка (1856-1916 рр.). Літературно-естетичні, філософські погляди письменника. Становлення І.Франка як поета, його роздуми про “секрети поетичні”. Збірка “З вершин і низин”, її новаторство, тематика, художня досконалість. Збірка “Зів’яле листя”. Мотиви інтимної лірики. Жанрова різноманітність і новизна збірки. Літературна критика про цю збірку. Ідейно-художній аналіз соціально-побутових, історичних і філософських поем (“Дума про Маледикта Плосколоба”, “Лис Микита”, “Іван Вишенський”, “Похорон”, “Мойсей”, “Страшний суд”). Місце художньої прози у спадщині письменника. Твори з робітничою тематикою (“Бориславські оповідання”, “Борислав сміється”). Оповідання, повісті з життя селянства (“Ліси й пасовиська”, “Добрий заробіток”). Сатиричні твори (“Свинська конституція”). Твори з життя інтелігенції (“Лель і Полель”, “Перехресні стежки”). Історична тема в прозі Івана Франка (“Захар Беркут”). Драматичні твори, їх тематика, жанри. Соціально-побутова драма “Украдене щастя”, її конфлікти, реалізм і типовість образів. Літературно-критична діяльність: “Література, її завдання і найважливіші ціхи”, “Слово про критику”, “Із секретів поетичної творчості”. Переклади Франка (О.Пушкін, М.Некрасов, А.Міцкевич, У.Шекспір, В.Гюго, Г.Гейне). Роль І.Франка у розвитку української фольклористики. І.Франко і наша сучасність.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

кін. ХІХ – поч. ХХ ст.

Культурно-історичні умови та особливості розвитку української літератури кін. ХІХ – поч. ХХ ст. Народництво (позиція І. Франка, С. Єфремова, М. Грушевського та ін.) versus модернізм (погляди Лесі Українки, М. Коцюбинського, М. Вороного щодо

необхідності якісних змін у вітчизняній літературі). Національна специфіка новітніх, зокрема модерністських, течій і напрямів вітчизняного художнього письменства означеного періоду у їх співвіднесенні зі світовим літературним процесом. «Українська хата» як етап у модернізації культури.

Продовжувачі традицій реалізму в українській прозі кін. XIX – поч. XX ст. Творчість Т. Бордуляка («Дай, Боже, здоровля корові», «Діти», «Бідний жидок Ратиця», «Для хорого Федя», «Прохор Чиж», «Ювілят») та О. Маковея («Туга», «Як я продавав свої новели», «Як Шевченко шукав роботи», «Ярошенко») з огляду на тісний зв'язок із народницьким реалізмом.

Жанрово-стильові особливості прози перехідного періоду. Жанрово-стильова амбівалентність прози перехідного періоду. Елементи оновлення, стильові зрушення убік від традиційності. Творча еволюція Г. Хоткевича (поезії у прозі, повість «Авірон»). Специфіка ідіостилю С. Васильченка («Мужицька арихметика», «Осінній ескіз», «Чайка»). «Естетика страждання» у прозі А. Тесленка («За пашпортом», «Хуторяночка», «У схимника», «Поганяй до ями», «Страчене життя»).

Михайло Коцюбинський (1864–1913 рр.). Тематика й художньо-зображальні особливості творів М. Коцюбинського. Еволюція його творчої манери від натуралізму до модернізму («Ціпов'яз», «Хо», «Відьма», «На камені»). Поєднання ознак імпресіонізму і символізму («Intermezzo»). Поетика психологізму в новелах та оповіданнях («Лялечка», «Цвіт яблуні», «Сміх», «Він іде»). Повість «Тіні забутих предків»: неоромантичний характер твору, роль фольклорно-міфологічних ремінісценцій, модерністичне розуміння людської душі.

Ольга Кобилянська (1863–1942 рр.). Вплив європейської культури та українського феміністичного руху на світоглядно-естетичну концепцію О. Кобилянської, новаторство письменниці (проза авторки як модель раннього українського модернізму), жанрові особливості та ідейно-тематичний зміст творів («Людина», «Царівна», «Природа», «Земля»), глибокий психологізм («Битва», «Лист засудженого вояка до своєї жінки»), поєднання стильових тенденцій імпресіонізму, символізму та неоромантизму («Valse melancolique», «Impromptu phantasie»).

Василь Стефаник (1871–1936 рр.). Проза В. Стефаника з огляду на її проблемно-тематичну, жанрово-стильову та сюжетно-композиційну специфіку («Новина», «Камінний хрест», «Катруся», «Діточа пригода», «Сама-саміська», «Лан», «Скін», «Гріх»). Внесок митця у формування жанру новели в українській літературі. «Творча співдружність» із Марком Черемшиною та Л. Мартовичем («покутська трійця»).

Агатангел Кримський (1871–1942 рр.). Сутнісні характеристики декадансу як духовно-інтелектуального феномену, його національна специфіка. Вплив занепадницької естетики на творчість А. Кримського. Постать митця у вітчизняному культурному дискурсі. Експериментальний характер малої прози письменника. Роман «Андрій Лаговський»: жанрова специфіка, проблемно-стильові доміанти.

Михайло Яцків (1873–1961 рр.). Творчість М. Яцкова як неоднорідне явище, що характеризується сецесійною колажністю, співіснуванням елементів модерності й літературної традиції («Архівір», «Готуріди», «Поганство юрби», «Мальований стрілець», «Дитяча грудь у скрипці», «Дівчина на чорнім коні»). Творчість письменника в українському та зарубіжному літературному контексті (спорідненість із художньою манерою В. Стефаника та Е. По).

Володимир Винниченко (1880–1951 рр.). Принципова переорієнтація української епіки в напрямку модернізму в творах митця. Жанрово-стильова поліфонія прози В. Винниченка. Полеміка з етнографічним реалізмом у малій прозі письменника. Експерименти з художньою формою в метанаративах В. Винниченка. Роман-пантопія

«Сонячна машина»: проблематика, особливості поетики.

Художні пошуки В. Винниченка-драматурга: відхід від традиційних й утвердження нових стильових, виражальних можливостей, зосередженість на внутрішній боротьбі характерів у драматургії митця («Базар», «Брехня», «Чорна Пантера і Білий Медвідь», «Між двох сил»).

Леся Українка (1871–1913 рр.). Життєвий і творчий шлях, багатогранність літературної спадщини Лесі Українки, її художній світогляд та особливості поетики (ліричні цикли «Сім струн», «Подорож до моря», «Невільничі пісні», «Невольницькі пісні», «Ритми», «Мелодії»). Духовно-естетична концепція неоромантизму (статті «Малорусские писатели на Буковине», «Новейшая общественная драма»). Неокласичні тенденції в ранній поезії. Використання сюжетів, пов'язаних з античними та євангельськими мотивами, авантест як основа мислетворення Лесі Українки (поєми «Давня казка», «Роберт Брюс – король шотландський», «Одно слово», «Віла-посестра», «Ізольда Білорука»).

Новаторство поетичного театру Лесі Українки. Поєднання української традиції та загальносвітового культурного досвіду. Індивідуальна аксіологічна система авторки (драми «Блакитна троянда», «Кассандра», «Лісова пісня», «Камінний господар», «Оргія»). Драматургія Лесі Українки у світовому контексті.

Володимир Самійленко (1864–1925 рр.). Світоглядно-естетичний поліфонізм поетичної творчості В. Самійленка (естетичні тенденції неокласицизму та романтичне світовідчуття). Проблемно-стильові доміанти філософської лірики поета. Філософська інтерпретація давньогрецької легенди в поемі «Герострат». Інтертекстуальна основа сатирично-гумористичних творів митця («Патріота Іван», «Патріоти», «На печі», «Ельдорадо», «Ідеальний публіцист», «Новий лад», «Божий приклад», «Невдячний кінь», «Чому люде лихі»).

Микола Вороной (1871–1942 рр.). Творчість Миколи Вороного як фундатора вітчизняної модерної поезії в контексті українського символізму («Старе місто», «Тіні», «Memento mori!», «Vaee victis!», «Срібний сон», «Spharenmusik», «Лілеї», «Спомини», «Блакитна панна», «Скрипонька», «Інфанта», «Палімпсест»). М. Вороной як теоретик символізму. Світоглядно-естетичні доміанти символізму в поетичній творчості митця. Структурна своєрідність творчості М. Вороного-символіста. Інтертекстуальний вимір поезії М. Вороного.

Олександр Олесь (1878–1944 рр.). Естетичні тенденції поетичної творчості Олександра Олеся («Айстри», «Чари ночі», «О слово рідне», «З журбою радість обнялась», інші поезії за вибором студента). Неоромантична основа художнього світу митця. Інтерпретація світоглядно-естетичних засад символізму. Спорідненість із романтичною лірикою ХІХ ст. Елементи експресіоністичної поетики.

Драматургія Олександра Олеся у творчому діалозі із символістською драматургією тогочасної доби, неоромантичні тенденції («По дорозі в Казку», «Над Дніпром», «Ніч на полонині»).

«Молода Муза» (1906–1909 рр.). Естетичні засади, генетичні витоки, історичні підвалини та стильова динаміка творчості поетів «Молодої Музи». «Молода Муза» як антипод позитивістської парадигми. Характер ліричного світовідчуття Б. Лепкого (поезії за вибором студента). Поетичне новаторство В. Пачовського (зб. «Розсипані перла»). Особливості лірики П. Карманського (зб. «З теки самовбивці», «Ой люлі, смутку»). Типологічна спорідненість із європейським явищем – поезією «Молодої Польщі».

ЛІТЕРАТУРА ХХ ст.

Загальна характеристика літературного процесу 10-х – 40-го рр. ХХ ст. Культурне відродження України кінця 10–20-х рр. Особливості українського соціокультурного життя 30-х рр. ХХ ст. Літературно-художній процес означеного періоду в контексті національної і світової культури. Літературні течії, напрями, спілки, полеміки. Дискусія 1925–1928-го рр.; обмеження творчих можливостей письменників, репресії проти них.

Принципи періодизації та сучасні підходи до вивчення історії української літератури ХХ – початку ХХІ ст.

Розмаїття стильових течій в українській поезії кінця 10-х - I половини 20-х рр. ХХ ст. Основні тенденції розвитку української поезії кінця 10-х – I пол. 20-х рр. ХХ ст.

Творчість поетів-символістів (Г. Чупринка, П. Тичина та ін.). Поезія романтиків революції (В. Еллан-Блакитний, В. Сосюра). Український футуризм (М. Семенко, О. Влизько, М. Бажан). Авангардизм (“конструктивний динамізм”) В.Поліщука та інших українських поетів.

Українська поезія II половини 20-х – 40-го рр. ХХ ст. Творчість поетів Наддніпрянської України (О. Влизько, М. Йогансен, В. Свідзинський, Є.Плужник). Західноукраїнська поезія 20–30-х рр. (Б.-І. Антонич, С. Гординський). Поетична еміграція (“празька”, “варшавська” школи; творчість Є. Маланюка та ін.). Літературна критика про розвиток української поезії впродовж 10-х – 40-го рр. ХХ ст.

Загальна характеристика української прози 10-х – 40-го рр. ХХ ст. Тенденції розвитку української прози 10-х – 40-го рр.: жанри, стилі, напрями, визначні твори. Життєві й творчі долі письменників-прозаїків цього періоду. Літературна критика про прозу 10-х – 40-го рр. ХХ ст. **Творчість Г. Косинки.** Джерела творчості, оригінальність проблематики та стилю прози Г.Косинки. Літературні початки (ранній період творчості: зб. “На золотих богів”, оповідання “Фавст”); генезис проблематики й стилю протягом 1926–1933 рр. (зб. “В житах”, оповідання “Гармонія”, “Серце”). Г. Косинка і його доба. **Творчість Ю. Яновського.** Ю. Яновський-романіст (“Чотири шаблі”, “Майстер корабля”, “Вершники”) як “майстер творів неперебутньої художньої вартості” (Ю. Ковалів). “Чотири шаблі” – новий тип романної змістоформи (проблематика твору, його жанр, композиція, стильові особливості). Новаторство Ю. Яновського-романіста.

Українська драма 10-х – 40-го рр. ХХ ст. Загальна характеристика української драматургії й театральної справи періоду 10-х – 40-го рр. ХХ ст. Творчість І. Кочерги, М. Куліша та ін. драматургів. М. Куліш – основоположник новітньої української драми. Життєвий і творчий шлях М.Куліша. М. Куліш-художник у п’єсах “97”, “Народний Малахій”, “Мина Мазайло”, “Патетична соната”. Новаторство М. Куліша-драматурга. М. Куліш і Л. Курбас. Місце М. Куліша в українському літературному процесі I половини ХХ ст.

Літературний процес 1941-го – кінця 50-х рр. ХХ ст. Творчість письменників материкової України. Провісники нових ідейно-художніх шукань (“Україна в огні”, “Повість полум’яних ліг” О. Довженка; “Жива вода” Ю. Яновського тощо). Літературне життя письменників української діаспори. Творчість О. Теліги, О. Ольжича, І. Багряного, Т. Осьмачки та ін. Суперечності розвитку літератури періоду Великої Вітчизняної війни та повоення.

Творчість О. Довженка. Талант шевченківського виміру. Спробі подолати обмеження “соціалістичного реалізму”, поєднання непоєднуваного – соціалістичних догматів та національних і художніх цінностей (Ю. Ковалів). Творчість письменника періоду Великої Вітчизняної війни. Особливості романтичної новелістики, кіноповісті

як розширення жанрового потенціалу української літератури (Ю. Ковалів): оповідання “Стій, смерть, зупинись!”, “На колючому дроті”, “Ніч перед боєм” та ін.; кіноповісті “Україна в огні”, “Повість полум’яних літ”. Поевнена творчість О. Довженка (“Зачарована Десна”, “Поема про море”), його щоденник. Естетика краси і страждання, неореалістичні тенденції у творчості письменника. О. Довженко й українська та світова культура.

Творчість І. Багряного. Життєвий і творчий шлях письменника, повернення його творчої спадщини до українського читача. Викриття тоталітарного режиму в автобіографічних романах “Тигролови”, “Сад Гетсиманський”. Багряний-художник у цих творах. Аналіз творів “Людина біжить над прірвою”, “Огненне коло”.

Генезис поетичної творчості в період з кінця 50–80-х рр. ХХ ст. Взаємовплив процесів суспільно-політичного та культурного життя країни і розвитку літератури. Шістдесятництво як суспільно-культурний рух, історична зумовленість його появи в українській літературі. Поетична творчість шістдесятників. Ідейно-художні виміри творчості І. Світличного, його вплив на культуру шістдесятників. Поетична творчість І. Драча. Проблематика й стильові тенденції української поетичної творчості 70–80-х років ХХ ст. Психологізм як поетикальна домінанта творчості І. Жиленко. Міфологізм, народнопоетичні джерела лірики В. Голобородька. Художній світогляд і поетичні твори І. Малковича.

Творчість Л. Костенко. Біографія, життєве й творче кредо Л. Костенко. Теми, мотиви та поетична довершеність лірики Л. Костенко. Романи у віршах Л. Костенко як національно-художнє надбання. Історична та художня правда в романах у віршах “Маруся Чурай”, “Берестечко”. Композиція, система образів, стильові особливості роману у віршах “Маруся Чурай”. Проблематика й художня довершеність роману у віршах “Берестечко”. Л. Костенко як народний митець. Непересічність таланту поетеси. Л. Костенко в літературній критиці.

Творчість В. Симоненка. Загальний огляд життя і творчості В. Симоненка. Основні теми та мотиви у збірках “Тиша й грім”, “Земне тяжіння”, “Поезії”, “Лебеді материнства”, “Народ мій завжди буде”. “Казки...” В. Симоненка. Особливості художнього стилю поета. Місце В. Симоненка в українській літературі ХХ ст. В. Симоненко у літературній критиці.

Творчість Б. Олійника. Біографія поета. Хронологія творчості (“Б’ють у криницю ковалі”, “Дванадцятий вал”, “Вибір”, “Коло”, “Відлуння”, “Рух”, “Заклинання вогню”, “Стою на землі”, “Сива ластівка”, “У дзеркалі слова”, “Дума про місто” та ін.). Основні теми, мотиви, поетична стилістика творів Б. Олійника. Багатогранність творчості Б. Олійника періоду 80-х–90-х років ХХ – початку ХХІ ст.

Поетична творчість Е. Андіївської. Багатство обдаровання Е. Андіївської. Е. Андіївська-поет. Етапи її поетичної творчості. Цілісний аналіз поезій автора за вибором студента (збірки “Народження ідола”, “Риба і розмір”, “Кути опостінь”, “Базар”, “Пісні без тексту”, “Наука про землю”, “Кав’ярня”, “Спокуси святого Антонія”, “Вігілії”, “Архітектурні ансамблі”, публікації в журналі “Кур’єр Кривбасу” тощо).

Творчість В. Стуса. Життя-подвиг поета. Трагічна доля. В. Стус як поет-філософ. Екзистенційні мотиви його творчості. Проблематика й художні особливості зб. “Зимові дерева”, “Веселий цвинтар”, “Палімпсести” та ін., аналіз позазбіркових творів. В. Стус у духовному житті українського народу.

Загальна характеристика української прози кінця 50-х – 80-х рр. ХХ ст. Особливості розвитку української прози протягом кінця 50–80-х рр. ХХ ст. Новелістика цього періоду (О. Гончар, Є. Гуцало, Б. Харчук, Гр. Тютюнник, С. Пушик, О. Сизоненко, Вал. Шевчук та ін.). Жанрово-стильовий генезис українського роману

(Р. Андріяшик, І. Вільде, М. Вінграновський, О. Гончар, А. Дімаров, В. Дрозд, П. Загребельний, В. Земляк, Р. Іванчук, О. Ільченко, В. Міняйло, Д. Міщенко, Ю. Мушкетик, М. Стельмах, Григорій Тютюнник, Вал. Шевчук та ін.).

Творчість О. Гончара. Роман “Собор” “як один з найгуманніших творів” (Є. Сверстюк). Життєвий і творчий шлях О. Гончара. Літературна критика про творчість О. Гончара. Новелістичні традиції у романі О. Гончара “Тронка”. Тема історичної та національної пам’яті в романах О. Гончара “Людина і зброя”, “Собор”, “Циклон”, “Твоя зоря”. Літературна історія роману О. Гончара “Собор”. Його проблематика та художні особливості. Образ собору як композиційного центру роману О. Гончара “Собор”. Проблема духовності в романі О. Гончара “Собор”. Мала проза О. Гончара. Публіцистика О. Гончара (чорнобильська тема, кн. “Чим живемо” та ін.).

Творчість А. Дімарова. Початок творчої діяльності, перші романи автора (“Його сім’я”, “Ідол”). Проза періоду 60-х років (“І будуть люди”, “Зінське щеня”). Сільські, містечкові й міські історії А. Дімарова. Проза Дімарова останніх десятиліть (новели та оповідання, “Самосуд”, “Молитва по Марії”, “Ціпоньки-ціпи” та ін. твори).

Творчість П. Загребельного. Загальний огляд життєвого шляху й творчості письменника. Історичні романи П. Загребельного (“Диво”, “Первоміст”, “Смерть у Києві”, “Євпраксія”, “Роксолана”, “Я, Богдан”). Художні пошуки розв’язання проблем сучасності (“День для прийдешнього”, “З погляду вічності”, “Розгін”). Внесок П. Загребельного у гумористично-хімерну прозу (“Левине серце”, “Вигнання з раю”). Творчість письменника періоду 80–90-х рр. (“Неймовірні оповідання”, “День шостий”, “Гола душа”, „Юлія...”, “Тисячолітній Миколай”, “Брухт” та ін.). Значення творчості П. Загребельного.

Творчість Ю. Мушкетика. Біографічні відомості про письменника.

Рання творчість. Зацікавленість історичними темами (“Семен Палій”, “Тайдамаки”). Художнє розроблення тем сучасності, морально-етичних проблем у творах “Жорстоке милосердя”, “Біль”, “Біла тінь”, “Вернися в дім свій”, “Літній лебідь на зимовому березі” та ін. Подальший розвиток і художньо-критичне переосмислення історичних тем (“Суд над Сенекою”, “На брата брата”).

Творчість Р. Іванчука. Життєвий шлях, джерела творчості Р. Іванчука. Літературні початки (новели та повісті, перший роман-трилогія “Край битого шляху”). Р. Іванчук як автор історичної прози (“Мальви”, “Четвертий вимір”, “Журавлиний крик”, “Орда” та ін.). Творчість письменника на тлі літературного процесу 90-х рр. ХХ ст.

Творчість братів Тютюнників. Неореалістична стильова тенденція в українській прозі. Біографічні відомості про письменників. Загальна характеристика їх творчості. Спроба оновлення реалістичних принципів у романі Г. Тютюнника “Вир”. Неореалістична основа малої прози Гр. Тютюнника. Аналіз новел та оповідань Гр. Тютюнника. Опозиція прози Гр. Тютюнника “соціалістичному реалізму”.

“Хімерна проза” в українській літературі. Її історичні джерела та художня еволюція. Аналіз “хімерної прози” В. Земляка.

Творчість В. Дрозда. Загальна характеристика творчості. Аналіз творів: “Ірій”, “Білий кінь Шептало”, “Музей живого письменника...”.

Творчість Вал. Шевчука. Вал. Шевчук як художник слова, літературний критик і вчений. Роман-балада “Дім на горі”. Міфологізм і апокрифічність прози Вал. Шевчука (“На полі смиренному”, “Птахи з невидимого острова”, “Сповідь”). Шевчук – художник-філософ, художник-інтелектуал. Місце роману “Три листки за вікном” у творчому доробку автора. Мала проза Шевчука. Творчість письменника періоду 90-х рр.

Українська література кінця 80-х рр. ХХ – перших десятиріч ХХІ ст.

Літературні зрушення кінця 80-х – початку 90-х рр. XX ст. Концептуальні напрями розвитку сучасної української літератури. Суспільно-культурне тло і сучасний український літературний процес. Тенденції розвитку, концептуальні напрями, української літератури к. 80-х рр. XX – перших десятиріч XXI ст. (традиційна народницько-реалістична; модерністська; постмодерністська течії).

Сучасна українська поезія. Генезис творчості поетів старших поколінь. Український поетичний неоавангард кінця 80-х – початку 90-х рр. XX ст. Поетичне покоління дев'яностих – дві тисячі двадцятих років. Творчіть поетів-позадесятників. Сучасна українська лірика як динамічна цілісність традиційного, модерного, авангардного й постмодерного станів. Талановиті українські поети сучасності (І. Андрусяк, Ю. Андрухович, Н. Білоцерківець, В. Герасим'юк, В. Голобородько, С. Жадан, М. Кіяновська, Л. Костенко, Р. Кудлик, Д. Лазуткін, І. Малкович, В. Махно, В. Неборак, І. Римарук, С. Процюк, М. Савка, С. Ушкалов, В. Цибулько, І. Ципердюк та ін.).

Сучасна українська проза. Прозовий потік кінця 80-х рр. XX – початку XXI ст. Тенденції розвитку малої української прози. Тенденції розвитку української романістики. Талановиті українські прозаїки сучасності (Е. Андієвська, Ю. Андрухович, Г. Вдовиченко, П. Вольвач, Н. Гурницька, В. Даниленко, Люко Дашвар, Л. Дереш, О. Деркачова, А. Дімаров, В. Дрозд, В. Діброва, С. Жадан, Б. Жолдак, О. Забужко, П. Загребельний, Ю. Іздрик, О. Ірванець, А. Кокотюха, Є. Кононенко, Дара Корній, Ліна Костенко, С. Майданська, М. Матіос, В. Медвідь, Ніка Нікалео, Г. Пагутяк, С. Пиркало, Л. Подерев'янський, Л. Пономаренко, В. Портяк, С. Процюк, І. Роздобудько, В. Слапчук, Г. Тарасюк, О. Ульяненко, Вал. Шевчук, В. Шкляр).

Сучасна українська драма. Загальні висновки до курсу. Театр і театральна справа в Україні кінця 80-х рр. XX – початку XXI ст. Проблематика та жанрово-стильові особливості української драматичної творчості означеного періоду. Талановиті українські драматурги сучасності (О. Ірванець, І. Бондар-Терещенко, В. Діброва, Я. Верещак, В. Кожелянко, Неда Неждана). Загальні висновки до курсу української літератури кінця 80-х рр. XX – перших десятиріч XXI ст.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Анатолій Дімаров та його книги. Статті, інтерв'ю, відгуки про творчість письменника / Упор. Т. Конончук, К. Козачук. К., 2012.
2. Біла А. Символізм. К. : Темпора, 2010. 272 с.
3. Білоус П.В. Історія української літератури XI-XVIII ст.: навч. посіб. К., 2009.
4. Брюховецький В. Ліна Костенко: нарис творчості. К., 1990.
5. Весни розспіваної князь: Слово про Антонича. Л., 1989.
6. Возняк М.С. Історія української літератури: в 2-х т. Т.1. Львів, 1992; Т. 2. Львів, 1994.
7. Голомб Л. Із спостережень над українською поезією XIX–XX століть : збірник статей / передмова В. Барчан. Ужгород : Гражда. 2005. 380 с.
8. Голомб Л. Петро Карманський: життя і творчість : монографія. Ужгород : Гражда, 2010. 246 с.
9. Гримич Г. М. Загадка творчого булату. Новелістика українських шістдесятників. К., 1993.
10. Грицай М.С., Микитась В.Л., Шолом Ф.Я. Давня українська література: підручник. 2-ге вид. К., 1989.

11. Гром'як Р. Давнє і сучасне: Вибрані статті з літературознавства. – Тернопіль, 1997.
12. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т. Т. 1 / Упор. В.Яременко; авт. передм. Н. Кононенко; приміт. Л. Дунаївської. К., 1993.
13. Гундорова Т. ПроЯвлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму : монографія. 2-ге вид., перероб. та доп. К. : Критика, 2009. 447 с.
14. Демська-Будзуляк Л. Драма свободи в модернізмі: Пророчі голоси драматургії Лесі Українки : монографія. К. : Академвидав, 2009. 181, [2] с.
15. Демченко І. Особливості поетики Ольги Кобилянської : монографія. К. : Твім інтер, 2001. 206 с.
16. Єфремов С. Історія українського письменства. Від початків до Костомарова. К. – Лейпціг, 1919. Фотопередрук у Мюнхені 1989 р.
17. Живиця: Хрестоматія української літератури ХХ століття. У 2 кн. / Упор. М. Конончук, Н. Бондар, Т. Конончук. К., 1998.
18. Жулинський М. Микола Хвильовий. К., 1991.
19. Жулинський М.Г. Наближення: Літературні діалоги. К., 1986.
20. Історія української літератури (Перші десятиріччя ХІХ століття): підручник / П.П. Хропко, О.Д. Гнідан, П.І. Орлик та ін. К., 1992.
21. Ільницький М. На перехрестях віку: У 3-х кн. Кн. 3. К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2009. 902 с.
22. Ільницький М. Іван Драч: Нарис творчості. К., 1986.
23. Ільницький М.М. Людина в історії (Сучасний історичний роман). К., 1989.
24. Ільницький О. Український футуризм (1914–1930). Перекл. з англ. Р. Тихорук. Львів, 2003.
25. Історія української літератури та літературно-критичної думки кінця ХІХ – початку ХХ століття : підручник / [кол. авт.: О.А. Галич, О.О. Бровко, І.А. Веретейченко, Л.Л. Нежива, Т.П. Шестопалова; за наук. ред. О.А. Галича. Луганськ : Альма-матер, 2008. 479 с.
26. Історія української літератури 70-90-х рр. ХІХ ст.: У 2 т. / За ред. О. Гнідан. К., 1999.
27. Історія української літератури ХІХ ст.: У 2 кн. / За ред. М.Г. Жулинського. К., 2006.
28. Історія української літератури. Кінець ХІХ – початок ХХ ст. : підручник: У 2 кн. Кн. 2 / за ред. О.Д. Гнідан. К. : Либідь, 2006. – 495 с.
29. Історія української літератури. ХІХ століття: У 3 кн. / За ред М.Т. Яценка. К., 1997.
30. Історія української літератури ХХ століття. У 2 кн. / за ред. В.Г. Дончика. К., 1998.
31. Історія української літератури ХХ– поч. ХХІ ст. У 3 т. / За ред. В. Кузьменка. К., 2013, 2014, 2017.
32. Камінчук О. Художній дискурс української поезії кінця ХІХ – початку ХХ ст. : монографія. К. : Педагогічна преса, 2009. 350 с.
33. Кирилюк Є.П. Тарас Шевченко: Життя і творчість. К., 1964.
34. Київські неокласики / Упор. В. Агеєва. К., 2003.
35. Ковальчук О. Український повоєнний роман: Проблеми жанрового розвитку. К., 1992.
36. Кодак М. Григорова новела як концепт. *Слово і час*. 2007. №7.
37. Костюк Г. Проба людини. Про “Сад Гетсиманський” Івана Багряного. *Багрянний І. Вибрані твори*. К., 2006. С. 541–549.
38. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. : підручник. У 10 т. Т. 1 : У пошуках іманентного сенсу. К. : Академія, 2013. 510 с.

39. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст. : підручник. У 10 т. Т. 2 : У пошуках іманентного сенсу. К. : Академія, 2013. 622 с.
40. Кононенко П.П. Українська література: Проблеми розвитку. К., 1994.
41. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: підручник. К., 2006.
42. Левченко Г. Міф проти історії: семіосфера лірики Лесі Українки : монографія. К. : Академвидав, 2013. 327, [2] с.
43. Малютіна Н.П. Українська драматургія кінця XIX – початку XX ст. : навчальний посібник. К. : Академвидав, 2010. С. 204–235.
44. Матусяк А. Химерний Яцків: Модерністський дискурс у прозі Михайла Яцкова. Вроцлав ; Львів : ЛА «Піраміда», 2010. 221, [2] с.
45. Мельник О. Модерністський феномен Михайла Яцкова: канон та інтерпретація : монографія. К. : Наукова думка, 2011. 292, [2] с.
46. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини XX ст.: Україна і Польща. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 327 с.
47. Моренець В. Володимир Сосюра: Нарис життя і творчості. К., 1996.
48. Мороз Л. Григорій Тютюнник: Нарис життя і творчості. К., 1991.
49. Наєнко М. Григорій Косинка. Літературно-критичний нарис. К., 1989.
50. Наєнко М. П'ятиліття українського роману. К., 1985.
51. Наєнко М. Шістдесятництво: в історії і в сучасності. *Літературна Україна*. 2008. 7, 14, 21 серпня; 4, 11 вересня.
52. Никанорова О. Поезії одвічна висота: Літературно-критичні статті. К., 1986.
53. Павлишин М. Канон та іконостас. К., 1997.
54. Панченко В.Є. Юрій Яновський: Життя і творчість. К., 1988.
55. Пахаренко В. Як він ішов. Духовний профіль Василя Симоненка на тлі його доби. *Українська мова та література*. 2005. Число 1 (401).
56. Поліщук В. Вісімдесятники як літературне явище. *Слово і час*. 2001. №9.
57. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : монографія. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Либідь, 1999. 446, [1] с.
58. Павлишин М. Ольга Кобилянська: прочитання. 2-ге вид. Харків : Акта, 2011. 358, [1] с.
59. Павлюк М.М. Творчий метод і поетика Т.Шевченка. К., 1980.
60. Піхманець Р. Із покутської книги буття. Засади творчого мислення Василя Стефаника, Марка Черемшини і Леся Мартовича : монографія. К. : Темпора, 2012. 578 с.
61. Полєк В.Т. Історія української літератури X–XVII століть: навч. посібник. К., 1994.
62. Поліщук Я. І ката, і героя він любив...: Михайло Коцюбинський : літературний портрет. К. : ВЦ «Академія», 2010. 300, [2] с.
63. Сабат Г. У лабіринтах утопії й антиутопії : монографія. Дрогобич : Коло, 2002. 157, [1] с.
64. Сверстюк Є. Нове прочитання “Собору” О. Гончара. *Всесвіт*. 2002. №5–6.
65. Семенчук І. Життєпис О. Довженка. К., 1991.
66. Семенюк Г.Ф. Українська драматургія 20-х років. К., 1993.
67. Скирда Л. Євген Плужник: Нариси життя і творчості. К., 1988.
68. Слабошпицький М. Роман Іванчук: Літературно-критичний нарис. К., 1989.
69. Соловей Е. Українська філософська лірика. К., 1998.
70. Стус Д. Василь Стус: життя як творчість. К., 2004.
71. Сивачук Н. Український дитячий фольклор: підручник. 2-ге вид., випр. К., 2009.
72. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (Історико-літературний та поети кальний аспекти): монографія. К., 2010.

73. Ткаченко Р. Поклик Химери: декаданс в українській літературі кінця XIX – початку XX ст. : монографія. К. : Книга, 2010. 134, [1] с.
74. Турган О.Д. Українська література кінця XIX – початку XX ст. і античність (Шляхи сприйняття і засвоєння) : монографія. К. : [Б. в.], 1995. 172, [2] с.
75. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст.: У 3 кн. / упор. В. Яременко, Є. Федоренко. К., 1993–1994.
76. Шумило Н. Під знаком національної самобутності. Українська художня проза і літературна критика кінця XIX – поч. XX ст. : монографія. К. : Задруга, 2003. 354 с.
77. Філоненко С.О. Усна народна творчість: навч. посібник. К., 2008.
78. Чижевський Д.І. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль, 1994.
79. Яременко В. Панорама української літератури XX століття. *Українська мова та література*. 2001. Число 11. Березень.

Додаткова література

1. Агеєва В.П. Українська імпресіоністична проза. К., 1994.
2. Бабишкін О. Володимир Самійленко. К. : Держлітвидав України, 1963.
3. Білецький О. Літературно-критичні статті. К., 1990.
4. Василь Стефаник – художник слова / Ред. В.В. Грещук, В.Л. Кононенко, С.І. Хороб. Івано-Франківськ : Плай, 1996.
5. Гнідан О.Д. Василь Стефаник: Життя і творчість. К., 1991.
6. Грицюта М.С. Художній світ Василя Стефаника. К., 1982.
7. Демченко І. Особливості поезики Ольги Кобилянської. К, 2001.
8. Жулинський М. Наближення: Літературні діалоги. К. : Дніпро, 1986.
9. Жулинський М.Г. Із забуття – в безсмертя. К., 1990.
10. Калениченко Н.Л. Михайло Коцюбинський: Нарис життя і творчості. К. : Дніпро, 1984.
11. Коломієць В., Коломієць Т. Образ матері і дитини у творчості Тараса Шевченка. *Українська мова та література*: посібник для вчителів-словесників, студентів-філологів, вступників до вузів. К., 1996.
12. Костюченко В.А. Степан Васильченко: Життя і творчість. К., 1978.
13. Кузнецов Ю.Б. М. Коцюбинський-імпресіоніст. К., 1997.
14. Кузнецов Ю.Б. Поетика прози Михайла Коцюбинського. К., 1989.
15. Матеріали до вивчення історії української літератури. В 5 т. К., 1961.
16. Мишанич О. Повернення. Літературно-критичні статті і нариси. К., 1993.
17. Нахлік Є.К. Українська романтична проза 20–60-х рр. XIX ст. К., 1988.
18. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. 2-е вид., перероб. і доп. К., 1999.
19. Пархомик Р.Я. По дорозі в казку українського модернізму. К., 1997.
20. Погребенник Ф.П. Сторінки життя і творчості Василя Стефаника. К., 1980.
21. Поліщук Ф.М. Український фольклор. Давня українська література. Практичні заняття: навч. посібник. К., 1991.
22. Проблеми історії та теорії української літератури кінця XIX – поч. XX ст. К., 1991.
23. Рисак О. Мелодії і барви слова: Проблеми синтезу мистецтв в українській літературі кінця XIX - початку XX століття. Луцьк, 1996.
24. Українські поети-романтики 20–40-х рр. XIX ст. / Вступ. стаття І. Айзенштока. К., 1968.
25. Федченко П.М. Літературна критика на Україні першої половини XIX ст. К., 1982.

26. Хропко П. Анатолій Свидницький / Свидницький А. Роман. Оповідання. Нариси. К., 1985.
27. Юрійчук М.І., Івашкевич З.А. Юрій Федькович: Семінарій. К., 1981.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Своєрідність методики викладання літератури як науки, її складові частини і джерела розвитку. Зв'язок методики викладання літератури з іншими науками. Методи наукового дослідження.

Завдання навчального предмета “Українська література” і етапи літературної освіти. Шкільна програма як документ. Принципи побудови і структура програм. Календарний план вчителя. Навчально-методичний комплекс. Особистість вчителя-словесника. Літературна освіта в сучасній школі. Основні етапи літературного розвитку школярів.

Методи навчання на уроці. Поняття про методи навчання на уроці: словесні, наочні та практичні. Класифікація методів за М.І.Кудряшовим, О.Р.Мазуркевичем, Є.А.Пасічником. Взаємодія методів і прийомів у процесі вивчення художнього твору.

Урок літератури. Прогнозування й моделювання естетичних реакцій на уроках літератури.

Вимоги до уроків літератури: врахування принципів дидактики, мети навчання, змісту навчального матеріалу, методів, прийомів та форм навчання, розгляд оптимальної структури. Проблема типології уроків літератури. Підготовка вчителя-словесника до уроку.

Проблемне вивчення літератури. Сутність проблемного навчання. Шляхи створення проблемних ситуацій і рівні проблемності на уроці літератури. Основні методи проблемного навчання.

Розвиток зв'язного мовлення учнів. Мета, завдання, специфіка занять з розвитку мовлення. Принципи класифікації письмових робіт. Етапи роботи над письмовим твором на літературну тему. Норми оцінювання письмових робіт.

Позакласне читання. Мета, завдання, методика підготовки і проведення уроків позакласного читання. Сфери позакласного читання з літератури: програмові твори для самостійного читання, твори за позакласними списками; твори за власним вибором. Структура уроку з позакласного читання. Різновиди уроків з позакласного читання: конференція, уявна мандрівка, конкурс на кращого читця, урок запитань і відповідей, урок-диспут, урок-інсценізація...

Вивчення біографії письменника. Принципи вивчення біографії письменника. Джерела вивчення біографії: листи письменника, автобіографії, щоденники, спогади сучасників, художньо-біографічні твори. Форми і методи вивчення біографії: лекції, бесіди, “заочні екскурсії”.

Основні етапи роботи над художнім твором. Підготовка учнів до сприймання. Читання твору і його види. Аналіз художнього твору. Підсумкові заняття в системі вивчення твору чи творчості письменника. Специфіка вивчення підсумкових оглядів.

Методологія і методика аналізу художнього твору. Принципи аналізу: єдність змісту і форми; історичний підхід до аналізу художніх явищ; єдність думки і почуття; дидактичні принципи. Історико-генетичний та історико-функціональний підхід до вивчення твору. Прийоми аналізу: повторне перечитування епізодів, зіставлення творів; шляхи аналізу: цілісний (аналіз за розвитком дії), композиційний, пообразний, проблемно-тематичний, структурно-стильовий.

Вивчення епічних творів. Види роботи під час вивчення епічних творів: організація читання, робота над текстом. Аналіз його. Складання плану епічного твору.

Переказ твору і його види, усне малювання, складання кіносценарію, інсценізація твору.

Робота над художнім образом. Образ-персонаж. Художній образ як основне поняття. Методика роботи над образом-персонажем (особливості зображення героя в епічному творі: показ персонажа у діях і вчинках, авторська характеристика персонажа, змалювання зовнішності героя, індивідуалізація мови персонажа, розкриття внутрішнього світу персонажа через показ його настроїв. Прийоми аналізу і шляхи аналізу. Порівняльна характеристика персонажів. Значення творчого підходу до аналізу художніх образів.

Особливості вивчення ліричних творів. Прийоми аналізу ліричних творів. Підходи до вивчення поезій. Шляхи аналізу ліричних творів.

Особливості вивчення драматичних творів. Специфіка вивчення драматичних творів: засвоєння теоретичних понять драми як літературного роду, роль конфліктів. Аналіз твору.

Особливості вивчення фольклорних творів. Особливості вивчення епічних фольклорних творів (казок, легенд, переказів, дум), ліричних (пісень), драматичних творів (п'єс). Специфіка вивчення прислів'їв, приказок, загадок.

Вивчення літературно-критичних статей. Поняття вивчення літературно-критичних праць. Шляхи вивчення, методи та прийоми роботи (реферування; коментоване читання; складання планів, тез; конспектування; самостійна робота).

Методика роботи над теоретико-літературними поняттями. Завдання, принципи, методи, прийоми, система вивчення, види робіт. Роль літературних ігор, письмових творів.

Позакласна робота з літератури. Мета, завдання, форми і зміст позакласної та позашкільної роботи з літератури. Літературні факультативи, тижні літератури, конференції, диспути, літературна творчість учнів, збирання фольклору, шкільний літературний музей, літературні екскурсії і походи.

Вивчення літератури рідного краю. Зміст програмного матеріалу (планування в 5,6 ... класах). Вивчення регіональних та місцевих письменників: П.Ребро, Д.Ботушанська, О.Фесюк, І.Олексенко, В.Орлов, В. Харін та ін. Форми вивчення, принципи і особливості аналізу. Структура уроку літератури рідного краю. Типологія уроків: круглий стіл, заочна екскурсія, урок-диспут, літературний вечір, літературна вітальня.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Айзерман Л.С. Уроки литературы сегодня. М., 1974.
2. Активні методи навчання. – Режим доступу: <http://users.Kpi.Kharkov.Ua//active.Htm>.
3. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі. К., 1981.
4. Василюк А., Пахоцінський Р., Яковець Н. Сучасні освітні системи: навч. посібник. Ніжин, 2002.
5. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої освіти: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. К., 2006.
6. Волошина Н.Й. Методика літератури: проблеми, пошуки, здобутки, перспективи. *Українська література в загальноосвітній школі*. 1999. №1. С. 2–4.
7. Грабовська С.Л. Інтерактивне навчання у вузі: проблеми і перспективи. *Вісник Львівського ун-ту*. Вип. 15. 2004. С. 171–176.
8. Концепція літературної освіти / Волошина Н.Й., Пасічник Є.А. та ін. К., 1993.
9. Кудряшов Н.И. Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы. М., 1981.

10. Мазуркевич О.Р. Метод і творчість. К., 1973.
11. Матюшин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. М., 1972.
12. Неділько В. Я.Методика викладання української літератури в середній школі. К., 1978.
13. Пасічник Є.А. Методика викладання української література в середніх навчальних закладах. К., 2000.
14. Програми середньої загальноосвітньої школи з українською та російською мовою навчання. 5-11 класи. К., 2005.
15. Програми середньої загальноосвітньої школи з українською та російською мовою навчання. 5-12 класи. К., 2005.
16. Пультер С.Щ., Лісовський А.М. Методика викладання української літератури в середній школі. Житомир, 2000.
17. Степанишин Б.І Викладання української літератури в школі. К., 1995.
18. Токмань Г. Специфіка, структура, типологія уроків літератури. *Дивослово*. 2003. №10. С. 31–35.
19. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку. *Дивослово*. 2004. №8. С. 19–25.
20. Філіппова К.В. Варіанти уроку вивчення біографії письменника. *Дивослово*. 1999. №5. С. 32–35.
21. Шуляр В. Учитель літератури й учень-читач старшої школи в новому освітньому просторі: проблеми і перспективи. *Дивослово*. 2008. №11. С. 3–8.
22. Щербина В.І. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури. Харків, 2005.
23. Яворська С.Т. Методичні пошуки і знахідки на початку ХХІ ст. *Вища школа*. 2004. №2–3. С. 64–72.

Додаткова література

1. Буяльський Б.А. Курс на мастерство. К., 1974.
2. Дробот В.М. Изучение биографии писателя в школе. К., 1988.
3. Приходченко К.В. Нестандартні форми роботи з розвитку творчих здібностей учнів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 1999. №5. С. 52–54.
4. Пастушенко Н.С. Нетрадиційне навчання і викладання української літератури. *Дивослово*. 1998. №2. С. 43–47.
5. Розин В. Инновационное педагогическое творчество. *Alma mater*. 1997. №3. С. 3–8.

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА

Українська мова – національна мова українського народу. Єдність української національної мови в основних елементах фонетичної системи, граматичної будови та лексики при наявності діалектичних відмінностей.

Українська літературна мова як унормована форма загальнонародної мови. Норми літературної мови, типи літературних норм.

Українська мова як система систем. Взаємодія різних рівнів української мови та їхня структурна ієрархія.

Писемна й усна форма сучасної української літературної мови. Питання про функціональні стилі сучасної української літературної мови.

Значення творчості І.П. Котляревського в історії української літературної мови.

Значення Т.Г. Шевченка для розвитку української літературної мови.

Фонетика і фонологія української мови. Поняття фонем, функції фонем. Інваріант і варіанти фонем.

Система голосних і приголосних фонем сучасної української літературної мови, їх класифікація. Артикуляційна і акустична характеристика фонем у її головних виявах. Варіанти голосних і приголосних фонем.

Основні фонетичні одиниці мовлення української мови. Склад як явище фонетичне. Основні закономірності складоподілу в українській мові. Типи складів. Морфемне членування слова і складоподіл.

Зміни звукового складу в мовленнєвому потоці.

Палаталізація приголосних. Асиміляція приголосних (різновиди асиміляції). Дисиміляція приголосних (різновиди дисиміляції). Спрощення в групах приголосних. Історичні пояснення цих явищ.

Морфологія як учення про регулярні фонологічні чергування у складі морфем, пов'язаних зі словотвором і словозміною української мови. Взаємозв'язок фонем і морфем. Морфи як варіанти однієї морфем.

Чергування голосних фонем в українській мові. Синхронне розуміння їх чергування:

а) зумовлене найдавнішими фонетичними процесами (е-о, і-а, о-а, е-і, у-а);

б) зумовлене пізнішими фонетичними процесами (о, е-о, о-о, е-о після шиплячих), інші різновиди чергування голосних.

Чергування голосних фонем в українській літературній мові. Історичне пояснення цих явищ.

Наголос в українській мові. Роль наголосу в розрізненні слів та їхніх форм. Головний та побічний наголоси. Слова з рухомим і нерухомим наголосом. Проклітики і енклітики. Логічний і емпатичний наголоси. Норми українського наголошування.

Поняття орфоєпії. Вимова та правопис. Орфоєпія і культура усного мовлення. Суспільне значення орфоєпічних норм. Сучасні орфоєпічні норми української мови. Причини відхилень від орфоєпічних норм.

Графіка української мови. Поняття графіки. Відомості з історії української графіки. Український алфавіт, співвідношення між буквами і фонемами. Позначення м'якості приголосних на письмі, фонема *й*.

Українська орфографія. Відомості з історії українського правопису. Співвідношення орфографії з графікою і орфоєпією. Принципи української орфографії. Поняття орфограми, різновиди орфограм. Принципи вживання великої букви. Правопис прізвищ і географічних назв. Огляд правопису слів іншомовного походження. Основні правила переносу. Графічні скорочення слів.

Слово як основна одиниця лексичної системи. Слово та поняття. Номінативна функція слова. Поняття лексеми, Типи лексичних значень слів в українській мові. Однозначні слова. Слова-терміни. Багатозначні слова.

Пряме й переносне значення слів. Основні типи переносних значень слів.

Омонімія. Розмежування омонімії і полісемії. Види омонімів. Міжмовні омоніми. Шляхи виникнення омонімів. Пароніми. Антоніми.

Морфологічні типи антонімів. Семантичні основи антонімічного протиставлення. Стилістичне використання антонімів і омонімів. Синоніми, їх класифікація. Групи синонімів, Функції синонімів у мові.

Лексика сучасної української мови з погляду її походження.

Лексика сучасної української літературної мови з погляду вживання.

Активна і пасивна лексика. Діалектизми, неологізми, архаїзми та історизми, їх стилістичне використання.

Лексика сучасної української літературної мови з погляду експресивно-стилестичного. Загальноживана, розмовно-побутова лексика. Книжна лексика.

Термінологічна лексика. Експресивно-емоційна лексика. Жаргонізми, арготизми.

Видатні українські письменники й мовознавці про українську мову та культуру мовлення.

Поняття фразеологічної одиниці. Типи фразеологізмів у сучасній українській мові. Дилеми фразеологізмів. Вияв в українських ідіомах національної специфіки мови. Співвідношення між лексичним значенням слова та значенням фразеологізму. Лексико-фразеологічні зміни фразеологічних одиниць. Багатозначність фразеологізмів. Використання фразеологізмів у різних стилях мови. Найважливіші праці з української фразеології.

Українська лексикографія як теорія і практика укладання словників української мови. Типи словників. Історія української лексикографії. Характеристика найважливіших лексикографічних праць з української мови.

Морфемна будова слова. Слово і морфема. Типи морфем. Матеріально виражені та нульові морфемні. Поняття про інтерфікс. Основа і закінчення. Зміни в складі слова в процесі історичного розвитку української мови. Основні закономірності сполучуваності морфем у межах слова.

Словотвір як учення про творення слів і загальні питання їх мотивації. Твірна основа та словотворчий формант. Словотвірний тип, словотвірна модель і словотвірне значення. Основні способи творення слів у сучасній українській літературній мові. Словотвір як джерело збагачення лексичного складу української мови.

Основні граматичні поняття: граматичне значення, граматична категорія. Граматичне значення слова у його відношенні до лексичного значення. Способи вираження граматичного значення слова в сучасній українській літературній мові. Граматична форма слова. Система граматичних категорій в українській мові. Морфологічні, синтаксичні та лексико-граматичні категорії, історичні довідки про їхнє формування.

Принципи виділення частин мови в українській мові. Повнозначні та не повнозначні частини мови. Вигуки. Поняття про слова категорії стану та модальні слова як окремі лексико-граматичні розряди слів.

Іменник як частина мови. Семантико - граматичні ознаки його виділення. Лексико-граматичні розряди іменників. Перехід іменників з одного лексико-граматичного розряду до іншого. Граматичні категорії іменників.

Словозміна іменників. Поняття про парадигму іменників. Повна та неповна парадигма. Історичне пояснення варіантів відмінкових закінчень іменників сучасної української мови. Словотвір іменників.

Прикметник. Поняття про прикметник як частину мови. Специфіка граматичних категорій прикметника. Лексико-граматичні розряди прикметників. Перехід відносних прикметників у якісні, присвійних - у відносні та якісні. Короткі та повні прикметники, їх стилістичні функції. Стягнені і нестягнені форми повних прикметників. Лексико-граматичні особливості і походження форм прикметників (з історичним поясненням).

Ступені порівняння якісних прикметників, їхнє значення й утворення. Відмінювання прикметників, наголос при відмінюванні прикметників. Словотвір прикметників, словотвірні засоби вираження міри вияву ознаки. Творення прикметників від географічних назв. Прикметники, утворені складанням основ, їх правопис. Перехід прикметників в іменники.

Числівник як частина мови. Походження числівників. Розмежування числівників та інших слів з кількісним значенням. Специфіка вияву граматичних категорій числівника. Функціональні розряди числівників. Питання про порядкові числівники.

Морфологічні групи числівників. Відмінювання числівників, їхні синтаксичні

функції. Наголос у числівниках.

Займенник як частина мови. Співвідношення займенників з іншими частинами мови, лексико-граматичні розряди займенників. Історія предметно-особових і неособових займенників. Граматичні категорії займенників. Явище прономіналізації. Перехід займенників у інші частини мови Стилiстичні функції займенників.

Поняття про дієслово. Семантичні, морфологічні ознаки і стилістична роль дієслів. Система дієслівних утворень в українській мові. Місце інфінітива в системі дієслівних форм. Дві основи дієслова. Класи дієслів. Поділ дієслів на дієвідміни.

Категорія виду дієслова. Неперехідні і перехідні дієслова, їх значення і утворення в історії української мови. Вживання форм одного способу в значенні іншого. Категорія часу дієслова, її зв'язок з категорією способу і виду. Сучасна система часових форм дієслова, історія їх творення. Співвідносне вживання часових форм дієслів. Стилiстичні властивості форм часу і способу дієслів.

Дієприкметник, активні і пасивні дієприкметники, історія їхнього творення і вживання. Перехід дієприкметників у прикметники та іменники. Дієслівні форми на *-но*, *-то*, їх історія. Дієприслівник. Творення дієприслівників і синтаксична роль. Історія виникнення дієприслівника. Перехід дієприслівників у прислівники та прийменники.

Прислівник, його значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Групи прислівників за значенням. Ступені порівняння прислівників. Творення прислівників. Перехід у прислівники інших частин мови. Перехід прислівників у прийменники, сполучники, частки. Поняття про слова категорії стану.

Прийменники, їх функції у мові. Перехід самостійних слів і словосполучень у прийменники. Вживання прийменників з певними відмінками іменників. Полісемія, омонімія прийменників. Синонімія прийменників. Сполучники, їх функції. Розмежування сполучників і сполучних слів. Перехід повнозначних слів у сполучники.

Загальні питання синтаксису. Предмет, об'єкт синтаксичної науки. Синтаксичні зв'язки, семантико-синтаксичні відношення. Синтаксичні одиниці у сфері мови й мовлення.

Словосполучення – некомунікативна одиниця синтаксису. Відмежування синтаксичних словосполучень від лексичних і фразеологічних. Типи синтаксичних відношень у словосполученні;

Атрибутивні, об'єктні, обставинні словосполучення. Граматичні зв'язки слів у словосполученнях. Типи словосполучень за характером стрижневого слова.

Речення як комунікативна одиниця мови і як основна синтаксична одиниця. Основні ознаки речення. Класифікація речень за метою висловлювання. Окличні речення. Речення стверджувальні і заперечні.

Просте речення. Основи поділу речень на прості й складні. Двоскладні та односкладні прості речення (непоширені й поширені); повні й неповні. Поняття про актуальне членування речення.

Речення з однорідними членами. Способи вираження означення та їхні відмінності від неоднорідних. Узагальнені слова в реченнях з однорідними членами. Синтаксична роль узагальнених слів і словосполучень.

Речення з відокремленими членами. Поняття про відокремлення. Основні умови відокремлення другорядних членів речення. Відокремлення означень. Узгоджені відокремлені означення. Дієприкметникові й прикметникові звороти як типи поширеного відокремленого означення.

Неузгоджені відокремлені означення. Пунктуація при відокремлених означеннях.

Вставні слова і словосполучення. Типи вставних слів і словосполучень за будовою і значенням.

Вставлені компоненти речення.

Звертання. Значення і способи їхнього вираження.

Порядок слів у простому реченні. Прямий і непрямий порядок слів.

Складне речення. Визначальні структурно-семантичні ознаки складного речення в сучасній українській мові. Змістова та інтонаційна єдність частин складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення: сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин, співвідносність форм дієслів-присудків тощо. Сурядність і підрядність у складному реченні.

Складносурядні речення, їхня структура. Сурядні сполучники як один із засобів вираження синтаксичних і змістових відношень між компонентами складносурядного речення. Особливості пунктуації в складносурядному реченні.

Складнопідрядне речення. Синтаксичне значення термінів “головна частина” і “підрядна частина”, функції сполучних слів і сполучників у складнопідрядному реченні. Вказівні слова як компоненти головної частини. Підрядні частини, що залежать від головної частини в цілому або окремих його членів. Питання про принципи класифікації складнопідрядних речень у лінгвістичній літературі.

Функціональні типи складнопідрядних речень. Характеристика їхнього зв'язку з функцією підрядних частин.

Складнопідрядне речення з кількома підрядними. Супідрядність (однорідна й неоднорідна) і послідовна підрядність. Складні речення змішаного типу.

Безсполучникові складні речення, синонімічні до складносурядних і складнопідрядних речень; несинонімічні до сполучникових складних речень. Змістові відношення і засоби зв'язку між частинами безсполучникового речення. Складні речення із сполучниковим і безсполучниковим зв'язком.

Період в українській мові; його структурні типи, особливості інтонації. Надфразні єдності як синтаксично-стилістичні одиниці літературної мови.

Пряма, непряма і невласне-пряма мова. Співвідношення форм прямої і непрямої мови. Різні типи зв'язку прямої мови з непрямою. Заміна прямої мови непрямою і навпаки.

Пунктуація. Основи сучасної української пунктуації. Система розділових знаків: видільні й віддільні. Структура речення і пунктуація. Інтонаційні особливості й пунктуація. Використання засобів пунктуації для вираження емоційно-змістових відтінків речення. Основи вживання розділових знаків у простому й складному реченнях.

Текст. Граматичні категорії тексту.

Період. Складне синтаксичне ціле: структура. Абзац.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Авксентьев Г.Г., Калашнік В.С., Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови. Харків, 1997.
2. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків, 1987.
3. Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови. К., 1987.
4. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія. К., 1993.
5. Ващенко В.С. Слово та його значення. Посібник з лексикології. Дніпропетровськ, 1976.
6. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. К., 1993.
7. Горпинич В.О. Українська морфологія: навчальний посібник. Дніпропетровськ, 2002.
8. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія. Дніпропетровськ, 1998.
9. Грищенко А.П., Мацько Л.І. і ін. Сучасна українська літературна мова. К., 1997.
10. Дятчук В.В., Пустовіт Л.О. Семантична структура і функціонування лексики української мови. К., 1983.
11. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Морфологія: монографія. Донецьк., 1996.
12. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: монографія. Донецьк, 2001.
13. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. К., 1995.
14. Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української мови : навч. посібник для студентів філологічних факультетів. Одеса, 1996.
15. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. К., 1998.
16. Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української літературної мови. Семантична структура слова. Харків, 1977.
17. Лісняк Н., Бабій І. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. К., 2006.
18. Синтаксис СУЛМ: Проблемні питання: навчальний посібник / І.І. Слинько, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська. К., 1994.
19. Словотвір сучасної української літературної мови. К., 1999.
20. Сучасна українська літературна мова / Ж.В. Колоїз, Н.М. Малюга, В.В. Явір. К., 2006.
21. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка. К. : Вища школа, 1993.
22. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. К., 1994.
23. Сучасна українська літературна мова. Лексика і Фразеологія / За заг. ред. І.К. Білодіда. К., 1973.
24. Сучасна українська мова. Синтаксис: Підручник / За ред. О.Д. Пономаріва. К., 1994.
25. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І.Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. К., 2004.
26. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. К., 1981.
27. Українська мова: Особливості практичного застосування / Л.П. Гнатюк, О.В. Бас-Кононенко. К., 2006.
28. Форми навчання в школі / За ред. Ю.І. Мальованого. К., 1992.

29. Христіанінова Р.О. Просте речення в шкільному курсі рідної мови: Посібник для вчителя. К., 1991.
30. Шульжук К.Ф. Синтаксис сучасної української літературної мови. К., 2003.

Додаткова

1. Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Т.Х. Числівники української мови. К., 1980.
2. Багмут А.Й. Семантика і інтонація в українській мові. К., 1991.
3. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. К., 1980.
4. Вихованець І.Р. Система відмінків української мови. К., 1987.
5. Возний Т.М. Словотвір дієслів в українській мові. Львів, 1981.
6. Гнатюк Г.М. Дієприкметник у сучасній українській літературній мові. К., 1982.
7. Загнітко А.П. Дієслівні категорії в синтагматиці й парадигматиці. К., 1990.
8. Загнітко А.П. Система і структура морфологічних категорій сучасної української мови (проблеми теорії). К., 1993.
9. Загнітко А.П. Функції граматичних форм роду. *Укр. мова і літ. в шк.* 1990. №6. С. 50–54.
10. Клименко Н.Ф., Пещак М.М., Савченко І.Ф. і ін. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики. К., 1982.
11. Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. К., 1984.
12. Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів / За ред. В.О. Винника. К., 1988.
13. Перебийніс В.С. Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови. К., 1970.
14. Русанівський В.М. Закономірності розвитку значення слова. *Українська мова і література в школі.* 1981. №4. С. 27–36.
15. Стріха А.Л., Гуревич А.Ю. Цікава граматика: Посібник для вчителя. К., 1991.
16. Тоцька Н.І. Голосні фонемі української літературної мови. К., 1973.
17. Труб В.М. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності. *Мовознавство.* 2000. №1. С. 46–58.
18. Шевчук О.С. Семантичні можливості граматичних форм способу дієслова в сучасній українській літературній мові. *Семантика і функції граматичних структур.* К., 1991.
19. Шевчук О.С., Юхименко О.В. Образно-експресивне вживання часових форм дієслова в українській мові. *Українська мова. Теорія і практика.* К., 1993.

Словники

1. Головащук С.І. Складні випадки наголошення. Словник-довідник. К., 1995.
2. Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. К., 1977.
3. Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. Львів, 1996.
4. Етимологічний словник української мови: В 7 т. К., 1982–2003.
5. Єрмоленко С.Я., Бирик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів (За ред. С.Я.Єрмоленко). К., 2001.
6. Жовтобрюх М.А. Українська літературна мова. К., 1984.
7. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики. К., 1998.
8. Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській мові. К., 1975.

9. Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз / За ред. В.О. Винника. – К., 1985.
10. Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів / За ред. В.О. Винника. К., 1988.
11. Кочерган М.П. Словник російсько-українських міжмовних омонімів (“фальшиві друзі перекладача”). К., 1997.
12. Мазурик Д. Нове в українській лексиці: Словник-довідник. Львів, 2002.
13. Новий тлумачний словник української мови: В 4 т. К., 1998.
14. Новітній російсько-український словник-довідник. К., 1996.
15. Обернений частотний словник сучасної художньої прози. К., 1998.
16. Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український словник. К., 1978.
17. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. К., 1984.
18. Орфоепічний словник / Укл. Погрібний М.І. К., 1983.
19. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. / Уклад.: М.М. Пещак та ін. К., 2001.
20. Погрібний М.І. Словник наголосів української літературної мови. К., 1964.
21. Подольська Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. М., 1978.
22. Полюга Л.М. Словник антонімів / За ред. Л.С. Паламарчука. К., 1987.
23. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. К., 1973.
24. Словник антонімів української мови / За ред. Л.С. Паламарчука. 2-ге вид., доп. і випр. К., 2001.
25. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. Вид. 2-е, випр. і доп. К., 1985.
26. Словник іншомовних слів / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. К. : Довіра, 2000.
27. Словотвір. Морфологія. К., 1999.
28. Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник. К., 1973.
29. Українська мова. Словник-довідник / За ред. А.П. Загнітка. Донецьк., 1998.
30. Українська мова: Енциклопедія. К., 2000.
31. Український орфографічний словник / Уклад.: М.М. Пещак та ін. 3-є вид., переробл. і доповн. К., 2002.
32. Фразеологічний словник української мови: В 2 т. К., 1993.
33. Цыганенко Г.П. Этимологический словарь русского языка. К., 1989.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Предмет, завдання, наукові основи і джерела розвитку методики викладання української мови в школі. Методика викладання української мови як наука і як навчальна дисципліна. Основні розділи, зміст і обсяг знань з курсу методики викладання української мови в школі. Методика наукового дослідження. Спостереження за навчально-виховним процесом вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду. Зв'язок методики викладання із суміжними дисциплінами: мовознавством, психологією, педагогікою, логікою. Основні напрямки сучасної методичної науки.

Програми й підручники з української мови. Зміст і побудова діючих програм з української мови. Пояснювальна записка, (основні завдання української мови в школі, принципи побудови програми, основні розділи, засоби реалізації програми).

Психологічні та дидактичні принципи навчання української мови. Мова і мовлення (усне й писемне, зовнішнє внутрішнє, рецептивне й продуктивне). Слухання й читання

як вид мовленнєвої діяльності. Говоріння, писання. Мовленнєві уміння і навички. Загальнодидактичні принципи навчання мови (принцип активності, свідомості, міцності знань; принципи науковості, системності й послідовності, принцип наступності; зв'язок теорії з практикою, навчання – з життям, навчання – вихованням).

Методи й прийоми навчання української мови. Поняття про методи і прийоми. Класифікація методів: за джерелами знань, рівнем пізнавальної діяльності учнів, способом взаємодії учителя й учнів на уроці. Основні методи навчання: усний виклад учителя, бесіда, спостереження над мовними явищами, робота з підручником, метод вправ, програмоване навчання.

Приєм як елемент методу. Прийоми мислительної діяльності (аналіз, порівняння, узагальнення, зіставлення). Специфічні прийоми навчання мови /мовний розбір, моделювання структури речення, лінгвістичний і стилістичний експерименти, алгоритмізація).

Типи уроків з української мови, їх структура та методика проведення. Основні завдання сучасного уроку з української мови (формування особистості, загальний розвиток через засвоєння спеціальних знань, розвиток пізнавальної і творчої здібності учнів). Мета уроку: навчальна, виховна, розвиваюча. Типи уроків: вивчення нового матеріалу, закріплення знань, умінь і навичок; перевірка й облік набутих знань; аналіз контрольних робіт; узагальнення й систематизація вивченого; повторення теми, розділу; уроки зв'язного мовлення, нестандартні уроки.

Методика вивчення словосполучення: спостереження над будовою словосполучення і засобами зв'язку залежного слова з головним; характеристика засобів синтаксичного зв'язку; порядок слів у словосполученні; розмежування понять словосполучення і речення. Система тренувальних вправ. Методика вивчення речення. Практичне ознайомлення учнів з реченням /1-4 кл./; поглиблення знань про речення /5 кл./; вивчення систематичного курсу синтаксису /8-9 кл./; теоретичні та практичні методи навчання (аналіз синтаксичних форм, заміна одних форм іншими, моделювання синтаксичних конструкцій, синтаксичний розбір). Методика роботи над пунктограмами.

Методика вивчення орфографії. Основні принципи методики навчання орфографії і зв'язок навчання орфографії з розвитком мовлення; зв'язок у вивченні орфографії української мови і російської мови. Методи і прийоми навчання орфографії: слово вчителя, бесіда, спостереження й аналіз мовних явищ, робота з підручником, метод, вправ. Види орфографічних вправ (списування, орфографічний розбір, робота з орфографічним словником). Диктанти у системі тренувальних вправ. Методика проведення пояснювальних і попереджувальних диктантів. Методика роботи над орфографічними помилками. Критерії і норми оцінювання диктантів.

Методика розвитку зв'язного мовлення в школі. Основні принципи розвитку зв'язного мовлення: єдність у розвитку мовлення і мислення, взаємозв'язок усного і писемного мовлення; зв'язок роботи з розвитку мовлення з вивченням граматики, орфографії, пунктуації, лексики і вивченням української літератури. Види робіт з розвитку зв'язного мовлення та методики. Їх проведення. Перекази і твори – основні види робіт з розвитку зв'язного мовлення. Види переказів за способом передачі, метою повідомлення, характером тестового матеріалу, залежно від докладності передачі змісту та методика проведення переказу. Норми оцінювання переказів. Твори, їх класифікація за метою проведення, формою передачі матеріалу, способом викладення думок /жанром/, місцем проведення, джерелом одержання матеріалу. Методика проведення твору. Норми оцінювання творів. Ознайомлення учнів з діловим та публіцистичним стилем мовлення. Перевірка робіт з розвитку зв'язного мовлення. Робота над помилками. Єдині вимоги до усного і писемного мовлення школярів.

Засвоєння елементів стилістики у процесі вивчення програмового матеріалу з мови. Поняття милозвучності мови під час вивчення фонетики (чергування у-в, і-й, спрощення, асиміляція, дисиміляція).

Структура уроку: актуалізація опорних знань учнів; мотивація навчальної діяльності, вивчення (сприймання) нового матеріалу, закріплення знань, формування вмінь і навичок, підведення підсумків; оцінювання, підготовка учнів до виконання домашнього завдання.

Планування уроків з мови. Аналіз уроків з мови. Шляхи підвищення продуктивності уроку з мови в сучасній школі.

Методика вивчення фонетики й орфоєпії. Зміст шкільного курсу вивчення фонетики й орфоєпії (спостереження над звуковим складом слів і їх вимова; визначення наголосу; виразне читання текстів; фонетичний розбір: особливості вивчення фонетики й орфоєпії української мови в школах з російською мовою викладання).

Методика вивчення лексики. Значення й завдання вивчення лексики в школі. Робота над збагаченням словникового запасу. Методи вивчення лексики: слово вчителя, бесіда, спостереження над мовою, робота з підручником. Лексичний розбір.

Методика вивчення фразеології. Поняття фразеологічної одиниці. Система тренувальних вправ для засвоєння фразеології. Використання словників в процесі лексичної роботи.

Методика вивчення будови слова і словотвору. Зміст шкільного курсу про будову слова і словотвір та його значення. Визначення і усвідомлення важливих понять /корінь, суфікс, префікс, закінчення/. Методи і прийоми вивчення будови слова: наліз мовних явищ, спостереження над мовними явищами, система тренувальних вправ. Морфемний розбір. Поняття про словотвір. Твірна основа, способи словотворення. Різновиди морфологічного (префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний, основоскладання) і неморфологічного (злиття основ, перехід з однієї частини мови в іншу) словотвору. Система тренувальних вправ із словотвору. Словотвірний аналіз слова.

Методика вивчення частин мови. Значення й завдання вивчення частин мови. Наступність у вивченні частин мови в початкових і 5-7 класах. Методика вивчення загальних питань про частини мови (розповідь, бесіда, спостереження й аналіз мовних явищ). Теоретичні методи вивчення частин мови. Система тренувальних вправ як засіб вироблення граматичних умінь і навичок: розбір слова як частини мови, утворення різних форм змінюваних слів за допомогою словотвірних морфем, заміна одних форм іншими, спостереження над уживанням паралельних морфологічних форм тощо.

Методика вивчення синтаксису. Значення і місце занять з синтаксису у шкільному курсі мови.

Звукові повтори як засіб стилістичного увиразнення; робота над стилістичною сполучуваністю слів; стилістичною диференціацією слів. Стилістична співвіднесеність слів; стилістичні функції самостійних і службових частин мови.

Стильова розбіжність синтаксичних одиниць; стилістична співвіднесеність синтаксичних конструкцій. Основні стилістичні вправи: розпізнавання і оцінювання стилістичного значення мовних засобів і співвіднесення їх із сферою використання; добирання лексичних синонімів, визначення значенневих та емоційних відтінків і співвіднесення їх з метою мовлення; стилістичний аналіз тексту; побудова тексту у відповідному стилі мовлення; удосконалення стилю написаного.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Біляєв О.М., Мельничайко В.Я. та ін. Методика вивчення української мови в середній школі. К., 1987.
2. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. К., 2000.
3. Мельничайко В.Я., Пентилюк М.І., Рожило Л.П. Удосконалення змісту і методів навчання української мови. К., 1982.
4. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М.І. Пентилюк: Підручник для студентів-філологів. К., 2000.
5. Олійник І.С., Іваненко В.К., Рожило Л.П., Скорик О.С. Методика викладання української мови в середній школі. К., 1989.
6. Педагогічні інновації у сучасній школі. Науково-методичний збірник. К., 1994.
7. Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект). Х., 1995.

Додаткова література

1. Горяний В.Д. Українська мова (10-11 кл.): Посібник для шкіл (класів) з поглибленим вивченням рідної мови. К., 1992.
2. Грипас Н.Я. Робота над текстом на уроках мови в 4-6 класах. К., 1989.
3. Гуманітарні технології. – К.: Видавничий дім “КМ Akademia”, 1994.
4. Донченко Т.К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови. К., 1995.
5. Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови. К., 1984.
6. Пентилюк М.І. Робота із стилістики в 8-9 класах. К., 1984.
7. Передрій Г.Р. Позакласна робота з рідної мови в 4-8 кл. К., 1979.
8. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. Х., 1992.
9. Плиско К.М. Організація сучасного уроку мови, його спостереження й аналіз. Метод. Рекомендації. Харків. 1990. 73 с. (2-ге вид.)
10. Потапенко О.І., Потапенко Г.І. Методика викладання української мови. Практикум. К., 1992.
11. Прокопенко І.Ф., Євдокимов В.І. Педагогічна технологія. Харків, 1995.
12. Скуратівський Л.В. Пізнавальні завдання з української мови. К., 1988.
13. Стельмахович М.Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4-8 класах. К., 1981.
14. Ужченко В.Д. Вивчення фразеології в середній школі: Посібник для вчителя. К., 1990.
15. Форми навчання в школі / За ред. Ю.І.Мальованого. К., 1992.
16. Шкільник М.М. Проблемний підхід до вивчення частин мови. К., 1986.

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ

Лінгвістика тексту як навчальна дисципліна.

Текст як предмет лінгвістичного аналізу.

Семантична організація тексту.

Структурна організація тексту.
Структура тексту, типи й стилі мовлення.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Бабенко Л.Г. Филологический анализ текста. Основы теории, принципы и аспекты анализа: Учебник для вузов. М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2004. 464 с.
2. Гальперин И.В. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука, 1981. С. 8–26.
3. Загнітко А. Лінгвістика тексту: Навчальний посібник. Донецьк : ДонНУ, 2003. С. 28–37.
4. Загнітко А.П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс). Ч.2: Навч. посібник. К.: ІЗМН, 1996. С. 154–157.
5. Загнітко А.П. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум. Науково-навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. Донецьк: ТОВ “Юго-Восток, ЛТД”, 2007. 313 с.
6. Ковалик І.І., Мацько Л.І., Плющ М.Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту. К.: Вища школа, 1984. 120 с.
7. Кочан І. Лінгвістичний аналіз тексту: Курс лекцій. Львів.: Видавничий центр Львівського Національного університету ім. І.Франка, 1999. 156 с.
8. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: Посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 432 с.

Додаткова література

1. Абрамова Г.О. Про лінгвістичний аналіз рекламного тексту. *Культура слова*. 1981. Вип. 21.
2. Гринев С.В. Введение в лингвистику текста: Учебное пособие. М., МПУ: 1999. С. 30–31.
3. Гулак А.Т. Приемы лингвистического анализа художественного текста. К., 1984.
4. Жовтобрюх М.А. Мова української преси. К., 1963.
5. Жовтобрюх М.А. Науковий стиль української мови. *Мовознавство*. 1968. №1.
6. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: Структура тексту. Вид-во КДУ, 1970.
7. Козланюк Г.Т., Кузнєцова Л.А. Параметри інтерпретацій тексту. *Вісник Львівського політехнічного інституту*. 1981. №157.

ІСТОРИЧНА ГРАМАТИКА

Історична граматики української мови як наукова дисципліна, її предмет і завдання. Основні джерела історичного вивчення української мови. Найважливіші писемні пам'ятки української мови. Найважливіші моменти з історії дослідження історичної граматики української мови. Походження української мови. Періодизація історії української мови.

Звуковий склад праїндоевропейської мови. Найдавніші зміни у фонологічній системі праслов'янської мови. Закон відкритого складу та звукові процеси, пов'язані з його дією. Фонетична система протоукраїнської мови раннього періоду. Фонетична система староукраїнської мови кінця X – поч. XI ст. Наслідки занепаду зредукованих у системі голосних і приголосних. Звукові зміни середньоукраїнської мови (кін. XIV – поч. XV ст.)

Загальна характеристика морфологічної будови давньоруськоукраїнської мови. Питання диференціації іменних частин мови. Історія самостійних частин мови: іменника, прикметника, займенника, числівника, дієслова та прислівника. Виникнення і формування прийменників, сполучників, часток. Виникнення вигуків і звуконаслідувальних слів.

Загальна характеристика синтаксичної будови східнослов'янської, давньоруськоукраїнської і староукраїнської мов. Історія зв'язків між словами у словосполученнях і реченнях. Просте двоскладне речення. Історія односкладних речень. Просте ускладнене речення. Розвиток структури складного речення. Загальні тенденції розвитку синтаксичної будови української мови.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Бевзенко С.П. Історична морфологія української мови. Ужгород, 1960.
2. Безкишіна М.Т., Кривчанська М.Ф., Сидорова Г.Т. Історична граматики української мови. Таблиці. К., 1976.
3. Безпалько О.П., Бойчук М.К., Жовтобрюх М.А. та ін. Історична граматики української мови. К., 1962.
4. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / За ред. О.С.Мельничука. К., 1966.
5. Жовтобрюх М.А., Волох О.Т., Самійленко С.П. Слинко І.І. Історична граматики української мови. К., 1980.
6. Історія української мови: Хрестоматія/Упорядники С.Я.Єрмоленко, А.К.Мойсієнко. К.: Либідь, 1996.
6. Мейє А. Общеславянский язык. М., 1961.
Вступ.
1. Булаховський Л.А. Питання походження української мови. К., 1956 (т.2.К., 1977).
2. Жовтобрюх М.А. Історична граматики української мови. Вступ. Фонетика. К., 1956.
3. Жуковська Л.П. Гіпотези й факти про давньоруську писемність до XII ст. Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI-XVIII ст. К., 1981.
4. Истрин В.А. Возникновение и развитие письма. М., 1965.
5. Кримський А. Нариси з історії української мови та хрестоматія з пам'ятників письменської староукраїнщини XI-XVIII вв. К., 1924.
6. Медведєв Ф.П. Вступ до курсу історії української мови. Х., 1967.
7. Мельничук О.С. Питання початкового розвитку східнослов'янської писемності. *Мовознавство*. 1985. №2.
8. Німчук В.В. Походження й розвиток мови української народності. *Українська народність: нариси соціально-економічної і етно-політичної історії*. К., 1990.
9. Німчук В.В. Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови. *Мовознавство*. 1997. №6; 1998. №1.
10. Німчук В.В. Початки літературних мов у Київській Русі. *Мовознавство*. 1982. №2.

11. Півторак Г.П. Виникнення писемності у східних слов'ян за сучасними науковими даними. *Мовознавство*. 1984. №6.
12. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. К., 1993.
13. Трубочев О.Н. Языкознание и энтогенез славян. *Вопросы языкознания*. 1984. №2.
14. Филин Ф.П. Образование языка восточных славян. М.–Л., 1962.
15. Филин Ф.П. Происхождение русского, украинского и белорусского языков. Л., 1972.
16. Царук О.І. Українська мова серед інших слов'янських мов: етнологічні та граматичні параметри. Дніпропетровськ, 1998. 324 с.
17. Шахматов А.А. Введение в курс истории русского языка. Петроград, 1916.
18. Шевельов Ю. Чому общерусский язык, а не вібчоруська мова? К., 1994.

Фонетика.

1. Жовтобрюх М.А. Історична граматики української мови. Ч.І. Вступ. Фонетика. К., 1956.
2. Жовтобрюх М.А., Русанівський В.М., Складенко В.Г. Історія української мови. Фонетика. К., 1979.
3. Залеський А.М. Подовжені приголосні у фонологічній і морфологічній системах української мови. *Мовознавство*. 1980. №6.
4. Залеський А.М. Причини ствердіння шиплячих в українській мові. *Мовознавство*. 1982. №5.
5. Мойсієнко В.М. Фонетична система українських поліських говорів у ХУІ-ХУІІ ст. Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2006.
6. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова? К., 1993.
7. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. Харків: Акта, 2002.

Морфологія.

1. Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Г.Х. Числівник в українській мові. К., 1980.
2. Бевзенко С.П., Грищенко А.П., Лукінова Т.Б., Німчук В.В., Русанівський В.М. Історія української мови. Морфологія. К., 1978.
3. Безпалько О.П., Самійленко С.П., Тараненко І.Й. Історична граматики української мови. Ч.П. Морфологія. К., 1957.
4. Безпалько О.П., Бойчук М.К., Жовтобрюх М.А., Самійленко С.П., Тараненко І.Й. Історична граматики української мови. Вид. 2. К., 1962.
5. Грищенко А.П. Прикметник в українській мові. К., 1978.
6. Медведєв Ф.П. Історична граматики української мови. Х., 1955.
7. Москаленко А.А. Конспект лекцій з методичними вказівками з історичної граматики української мови. К., 1951.
8. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. К., 1971.
9. Самійленко С.П. З історичних коментарів до української мови. Прикметник. Числівник. Займенник. Прислівник. *Укр. мова і література в школі*. 1953. №3; 1954. №4; 1955. №6.
10. Самійленко С.П. Нариси з історичної граматики української мови. Ч.І. К., 1964, Ч.П. К., 1967.
11. Самійленко С.П. Типи відмін іменників української мови та провідні фактори їх становлення. *Мовознавство*. 1977. №1.
12. Супрун А.С. Славянские числительные. Минск, 1969.
13. Хонти Л. Заметки по этимологии русского числительного девяносто // *Этимология*. 1986-1987. М.: Наука, 1989. С. 159–164.
13. Чапля І.К. Прислівники в українській мові. Х., 1960.

Синтаксис.

1.Арполенко Г.П., Грищенко А.П., Німчук В.В., Русанівський В.М., Щербатюк Г.Х. Історія української мови. Синтаксис. К., 1983.

2.Безпалько О.П. Історична граматики української мови. Ч.Ш. Синтаксис. К., 1956.

3.Безпалько О.П. Нариси з історичного синтаксису української мови. К., 1960.

4.Мельничук О.С. Розвиток структури слов'янського речення. К., 1966.

5.Слинько І.І. Історичний синтаксис української мови. К., 1973.

Лексика.

1.Німчук В.В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови. К., 1992.

2.Винник В.О., Горобець В.Й., Карпова В.Л. та ін. Історія української мови. Лексика і фразеологія. К., 1983.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Виникнення української мови. Традиційні та нетрадиційні концепції походження української мови.

Різні погляди, докази щодо походження письма та писемної мови українців (Агатангел Кримський, Євген Тимченко, Леонід Булаховський, Степан Смаль-Стоцький, Юрій Шевельов, Григорій Півторак, Василь Німчук, Микола Степаненко та ін.).

Староукраїнська (давньоукраїнська) літературна мова (IX – перша половина XIV ст.).

Погляди вчених на виникнення і розвиток літературно-писемної мови часів Київської Русі. Дві літературні мови цього періоду. М.Максимович, І.Срезневський, С.Обнорський, В.Виноградов, В.Русанівський про виникнення й розвиток літературно-писемних мов Київської Русі.

Дві літературно-писемні мови Київської Русі, сфери їх застосування. Три функціональні стилі літературної мови Київської Русі: високий, середній, знижений, їх особливості. Багатство стилів і жанрів давньокиївської літературної мови (оригінальна та перекладна література). Особливості словникового складу, фонетичної та граматичної будови старослов'янської та давньокиївської (давньоукраїнської) літературних мов, засвідчених у писемних пам'ятках різних стилів (XI – XIII ст.).

Середньоукраїнська літературна мова (середина XIV – XVII ст.)

Літературні мови XIV – першої половини XVI ст. Слов'яноруська (церковнослов'янська) і руська (українська ділова) мови, їхні функції. Ствердження державності “руської” мови у другому виданні Литовського Статуту (1529 р.). Інші твори, писані “руською” мовою (“Судебник” Казимира Ягайловича; “Люцедарій”).

Українські грамоти XIV – XV ст. – перші писемні пам'ятки ділового стилю середньоукраїнської літературної мови. Особливості мови грамот, її близькість до розмовного мовлення.

Переклади простою мовою богослужбних книг (Пересопницьке Євангеліє (1556-1561), Крехівський Апостол (1560)). Відображення в перекладах живої української народної мови. Виникнення друкарства в Україні. Значення друкованих видань для уніфікації мови.

Виникнення братських шкіл (кінець XVI ст.), складання для них церковнослов'янських (слов'яноруських) граматики, створених за греко-латинськими зразками: “Граматики словенська язика...” невідомого автора, “Адельфотес” Львівської

братської школи, “Грамати́ка словенская” Лавріна Зизанія (1596), “Грамати́ка словенския правильное синта́гма” Мелетія Смотрицького (1619). Значення граматики М.Смотрицького для слов’янського світу.

Спроба Івана Ужевича скласти граматику книжної української мови на південно-західній українській основі з використанням фонетичного принципу правопису (рукописна “Грамати́ка словенская” (1643, 1645), популяризація та зміцнення позицій української літературно-писемної мови.

Лексикографічні описи церковнослов’янської мови з українськими тлумаченнями (“Лексисъ...” Лавріна Зизанія (1596), “Лексисъ съ толкованіємъ словенскихъ словъ просто” невідомого автора, “Лексыконъ словеноросский...” Памви Беринди (1627), “Синоныма славенороська” невідомого автора (XVII ст.); латино-слов’янські словники (Є.Славинецького та А.Корецького) (бл. 1642).

Козацька доба (1648-1780 рр.)

Занепад слов’яноруської і простої книжної української літературної мови з кінця XVII ст. Реформа алфавіту і графіки Петра I та її значення для розмежування церковної та світської літератури. Збереження кириличної графіки у Галичині, на Буковині і Закарпатті.

Становлення української літературної мови на загальнонародній основі Розквіт рукописної літератури.

Нова українська літературна мова (к. XVIII – 40-ві рр. XIX ст.).

Зміна діалектної основи української літературної мови наприкінці XVIII століття.

І.П.Котляревський - зачинатель нової української літератури та мови.

Традиції та новаторство в мовній практиці І.Котляревського. Початки наукового вивчення фольклору та літературної мови.

Наукові праці про українську мову М.Максимовича та Я.Головацького.

“Грамати́ка” О.Павловського (1818 р.). Інші граматичні праці на східно- та західноукраїнських землях у зазначений період.

Словники української мови I-ої половини XIX ст. (друкований перекладний І.Войцеховича, рукописний тлумачний двомовний П.Білецького-Носенка, діалектологічний словничок І.Вагилевича).

40-ві рр. XIX – початок XX ст.

Т.Г.Шевченко - основоположник нової української літературної мови.

Народнорозмовна мова у творах Т.Г.Шевченка. Роль Т.Г.Шевченка у створенні фонетичних, граматичних і лексичних норм української літературної мови.

Питання лексичної та граматичної нормалізації української літературної мови в 2-ій половині XIX - початку XX ст. Типи словників, принципи добору джерел, граматична і стилістична характеристика реєстрових слів. (“Малоруско-німецький словар” Є.Желехівського та С.Недільського (1886), “Російсько-український словар” М.Уманця та А.Спілки (1898 р.) “Словарь української мови” за редакцією Б.Грінченка (1909 р.). Граматики цього періоду на східно- та західноукраїнських землях.

Правописні системи на східно- та західноукраїнських землях у XIX – на початку XX ст.(“максимовичівка”, правопис “Русалки Дністрової”, “кулішівка”, “желехівка”, “драгоманівка”). Причини відсутності єдиного українського правопису.

Мовні дискусії про становище, стан і шляхи розвитку української літературної мови, про єдину соборну українську мову для українців усіх регіонів.

Українська літературна мова за радянських часів (1917 – 1990 рр.)

Процес вироблення єдиних орфографічних та граматичних норм української мови для усіх українських земель. Перший український правопис Івана Огієнка (1918–1919 рр.) Академічний правопис 1921 р.

Доба українізації (1925 – 1930 рр.) та її значення в історії мови. Дві школи в українському мовознавстві за українізації: київська та харківська, їхні позиції щодо нормалізації української мови. Роль ВУАН, Інституту української наукової мови, Інституту мовознавства в історії української літературної мови 20–30-х років.

Основні тенденції розвитку літературної мови у 40–90-ті роки ХХ ст. Розвиток граматичної та лексикографічної думки в Україні в цей період. Найважливіші граматики (“Сучасна українська літературна мова” за ред.

Л.А. Булаховського (1952 р.); “Курс сучасної української літературної мови” Б.М.Кулика та М.А.Жовтобрюха у двох частинах; “Сучасна українська літературна мова” за ред. І.Білодіда у п’яти томах) та словники (“Русско-украинский словарь” (1948 р.), “Українсько-російський словник” у шести томах (1953–1963), “Енциклопедія кібернетики” (1963 р.); “Етимологічний словник української мови” (у 7 т. – 1982–1985 рр. – Т.1–3); “Словник української мови” в 11-ти томах (1970–1980 рр.) та ін.) української мови.

Особливості творення українського правопису ХХ ст. Правопис 90-х років: основні зміни.

Доба нової державності української мови.

Державність української мови. Правова основа державності української мови. Закон про мови в УРСР (1989 р.). Конституція України (1996 р.) про мову (стаття 10). Мовні обов’язки громадян. Правописні проблеми сучасної української літературної мови.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. К.: Артек, 2001. 392 с. (Ксерокс)
2. Огієнко Іван. Історія української літературної мови. К.: Либідь, 1995. 296 с.
3. Історія української мови : Хрестоматія. / за заг. ред. С.Я. Єрмоленко. К: Либідь., 1996. 288 с.
4. Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови. К.: Наук. думка, 1991. 197 с. (Ксерокс)
5. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. К.: Наук. думка, 1993. 200 с.
6. Півторак Г. Походження українського народу та української мови. *Урок української*. 2001. №1. С. 2–4.
7. Плющ П.П. Історія української літературної мови. К.: Вища школа, 1971. 360 с.
8. Курс історії української літературної мови / за ред. І.К. Білодіда. К.: Вид-во АН УРСР, 1958. Т. I. 598 с.; 1961. Т.2. 610 с. (Ксерокс)
9. Шевчук В. Мова і витворення духовних цінностей у ХУІ–ХУІІІ століттях. *Дивослово*. 1996. №3. С. 16–22.
10. Ткачук О. Деякі аспекти проблеми походження української мови. *Дивослово*. 1998. №2. С.10–12.
11. Степаненко М. З історії дослідження витоків української мови. *Дивослово*. 2000. №7. С. 17–19.
12. Бандура О. З історії української мови. *Дивослово*. 1997. №1. С. 14–15.

13. Матвіяс І. Варіанти української літературної мови в кінці ХУІІ і в ХІХ столітті. *Культура слова*. Вип. №48–49. 1996. С. 11–28.

14. Регушевський Є.С. Теоретична боротьба навколо питань розвитку української літературної мови і відображення її на сторінках «Основи». *Мовознавство*. 1994. №6. С. 39–45.

15. Німчук В.В. Мовознавство на Україні в ХІV–ХVІІ ст. К.: Наук. думка, 1985. 305 с.

16. Струганець Л. Теоретичне підґрунтя нормування лексики української літературної мови періоду українізації (1920-ті – поч. 1930-х рр.). *Мандрівець*, 2000. №1–2. С. 25–30.

17. Русанівський В.М. Ще про дві літературні мови в Київській Русі. *Мовознавство*. 1996. №6. С. 3 – 11.

ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА

Змістовий модуль 1. Мовознавство як наука. Сутність і функції мови.

Тема 1. Мовознавство як наука. Галузі мовознавства

Тема 2. Мова, її проблеми і функції

Тема 3. Походження та історичний розвиток мови

Тема 4. Класифікація мов світу

Тема 5. Письмо

Змістовий модуль 2. Фонетика. Фонологія

Тема 6. Звуки мови, їх класифікація. Фонетичне членування мови

Тема 7. Фонетичні процеси

Тема 8. Лінгвістичний (функціональний) аспект у характеристиці звуків мови

Змістовий модуль 3. Граматика

Тема 9. Слово та його значення

Тема 10. Розвиток лексичної системи мови

Тема 11. Загальна характеристика граматики

Тема 12. Морфема і словоформа

Тема 13. Способи вираження граматичних значень

Тема 14. Синтаксис. Словосполучення і речення

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Алпатов В.М. История лингвистических учений. М.: Языки русской культуры, 1999. 368 с.
2. Аракин В.Д. Типология языков и проблема методического прогнозирования. М.: Высшая школа, 1989. 374 с.
3. Белая А.С. Введение в языкознание. Нежин: НГПУ, 2000. 33 с.
4. Білецький А.О. Про мову, мовознавство. К.: АртЕк, 1996. 89 с.
5. Вендина Т.И. Введение в языкознание. М.: Высшая школа, 2001. 264 с.
6. Герета Н.М., Торчинський М.М. Вступ до мовознавства. К.: Товариство “Знання”, 2000. 315 с.
7. Глазкова О.В., Колесник Д.М. Вступ до мовознавства. Черкаси: ЧІТІ, 1999. 212 с.

8. Головин Б.Н. Введение в языкознание. М.: Высшая школа, 1983. 451 с.
9. Горох Г.В. Вступ до мовознавства. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2002. 198 с.
10. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство. К.: Центр навчальної дисципліни, 2006. 283 с.
11. Дубічинський В.В. Вступ до мовознавства. Харків: НТУ "ХПІ", 2002. 241 с.
12. Дубровина К.Н., Игнатъева М.М. Основы лингвистики. М.: Изд-во РУДН, 1994. 199 с.
13. Зеленько А.С. З історії лінгвістичних вчень. Луганськ: Альма-матер, 2002. 226 с.
14. Иванова К.А., Преображенская О.А. Введение в языкознание Конспект лекций. С-Пб.: ГЭТУ, 1997. 319 с.
15. Камчатнов А.М., Николина М. А. Введение в языкознание. М.: Наука, 1999. 211 с.

Додаткова література

1. Баранникова Л.И. Основные сведения о языке. М.: Просвещение, 1982. 112 с.
2. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
3. Генидзе Н.Н. Основы современного языкознания. С-Пб: Изд-во СПГУиФ, 2003. 248 с.
4. Донець Л.С, Мацько Л.І. Вступ до мовознавства: Практикум. К.: Вища школа, 1989. 54 с.
5. Єрмоленко С.Я, Бибик С.П, Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. К.: Либідь, 2001. 224 с.
6. Жинкин Н.И. Язык – речь – творчество. М.: Лабиринт, 1998. 368 с.
7. Звегинцев В.А. Мысли о лингвистике. М.: Изд-во МГУ, 1996. 336 с.
8. Зиндер Л.Р. Введение в языкознание: Сборник задач. М.: "Высшая школа", 1998. 176 с.
9. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. М.: Изд-во МГУ, 1996. 257 с.
10. Лингвистический энциклопедический словарь. 2-е изд. доп. М.: БРЭ, 2002. 709 с.

ДІЛОВА УКРАЇНСЬКА МОВА

Тема 1. Сучасний діловий документ.

Тема 2. Особливості вживання самостійних частин мови у ділових паперах.

Тема 3. Лексичні норми ділової мови.

Тема 4. Особливості вживання службових частин мови у ділових паперах.

Тема 5. Культура ділового спілкування.

Тема 6. Мистецтво публічних стосунків.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Бибик С. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. 2-е вид., випр. і допов. К., 1997.
2. Бурячок А. та інш. Довідник з українського правопису. 3-е вид. К., 1984.
3. Бурячок А. Универсальный русско-украинский словарь. К., 2000.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К., 2001.
5. Гуць М.В., Олійник І.Г., Ющук І.П. Українська мова у діловому спілкуванні: навчальний посібник. К.: БІНОВАТОР, 2005. 352 с.
6. Дудик П.С. Стилiстика української мови: навч. посiбн. К.: Академiя, 2005. 368 с.

7. Зубков М. Російсько-український, українсько-російський словник. Х., 2001.
8. Зубков М. Сучасний український правопис. Комплексний довідник. 6-те вид. Х., 2002.
9. Коваль А. Культура ділового спілкування. К., 1982.
10. Культура української мови / За ред. В. Русанівського. К., 1990.
11. Михайлюк В.О. Українська мова професійного спілкування: навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2005. 496 с.
12. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія. Л., 1999.
13. Новий тлумачний словник української мови. У 4 т. / Укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко. К., 1998.
14. Одарченко П. Про культуру української мови. Збірник статей. К.: Смолоскип, 1997. 319 с.
15. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. Мова ділових паперів. Практичний посібник. 4-те вид. К.: Либідь, 2000. 296 с.
16. Русско-украинский словарь. Фамилии, имена, отчества, области, районы, города, поселки, городского типа, села. Х., 1997.
17. Український правопис / АН України. Ін-т мовознавства ім. О. Потебні; Ін-т укр. мови. К., 2000.
18. Шевчук С. Українське ділове мовлення. К., 2000.
19. Ющук І. Практичний довідник з української мови. К., 2000.
20. Ющук І.П. Українська мова. Підручник. К.: Либідь, 2004. 640 с.

Додаткова література

1. Абрамович С. Мовленнєва комунікація. Підручник. К., 2004. 169 с.
2. Буяльський Б.А. Поезія усного слова. К., 1990. 210 с.
3. Дорошенко А. І. Основи культури і техніки усного мовлення. К., 2002. 261 с.
4. Меш Г. 10 уроків ораторської майстерності тим, хто вчиться виступати публічно. К., 1993. 136 с.
5. Сагач Г. М. Словник-мінімум термінів красномовства. К., 1992. 324 с.

Інформаційні ресурси

1. www.nbuv.gov.ua – Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

УКРАЇНСЬКА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Вивчення української діалектної мови.

Тема 1. Діалектологія як наука і навчальна дисципліна

Діалектологія, її об'єкт і завдання. Методологічна основа і структура курсу української діалектології. Основні поняття. Місце діалектології як науки серед інших розділів мовознавства. Діалекти і літературна мова. Територіальні і соціальні діалекти. Значення діалектології для вивчення мови в школі.

Тема 2. Історія української діалектології

Перші спроби вивчення українських діалектів у другій половині XVIII – початку XIX ст. Класифікація українських говорів у кінці XIX – на початку XX ст. Діалектологічні дослідження в Україні у 30-80 – х роках XX ст. Стан української діалектології наприкінці XX – на початку XXI ст.

Тема 3. Методи дослідження говорів

Джерела вивчення територіальних діалектів. Методи збирання діалектного

матеріалу: спостереження, анкетний та експедиційний методи. Програми для збирання діалектних матеріалів. Організація анкетного збирання діалектологічних матеріалів та проведення діалектологічних експедицій. Попереднє ознайомлення з особливостями говірки. Відбір типових об'єктів для проведення записів діалектного матеріалу. Методика запису матеріалів з фонетики, морфології, словотвору, синтаксису, лексики. Фонетична транскрипція. Використання технічних засобів у процесі збирання діалектних матеріалів. Методи дослідження територіальних діалектів. Описовий метод. Синхронний та діахронний аспекти описового дослідження говорів. Метод лінгвістичного картографування або лінгвістичної географії. Поняття про принципи і засоби картографування. Карти лінгвістичних явищ та карти ізоглос і ареалів. Діалектологічні атласи.

Тема 4. Діалектні групи і говори української мови

Групування говорів української мови. Південно-східне наріччя, межі його поширення, найтипівші ознаки, походження. Середньонаддніпряньська, слобожанська та степова групи говорів. Говори середньої Наддніпрянщини як основа української літературної мови. Північне (поліське) наріччя, межі поширення, найтипівші ознаки, групи говорів: лівобережнополіські (східнополіські), правобережнополіські (середньополіські) та волинсько-поліські (західнополіські) говори. Південно-західне наріччя, межі його поширення, найважливіші особливості, групи говорів: волинсько-подільські говори: південноволинські та подільські; галицько-буковинські: надсянські, наддністрянські, покутсько-буковинські, східнокарпатські (гуцульські); карпатські: північнокарпатські (північнопідкарпатські, або бойківські), середньозакарпатські (закарпатські), західнокарпатські (лемківські).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Діалектні особливості української мови.

Тема 5. Фонетичні особливості українських діалектів

Загальна характеристика діалектних особливостей української мови. Фонетика. Єдність звукового складу загальнонародної мови і територіальних діалектів. Загальна характеристика українського діалектного вокалізму. Структура і типи наголошеного і ненаголошеного вокалізму. Фонем */i/, /и/, /e/, /ы/, /y/, /o/, /a/*. Гіперичні явища в українському діалектному вокалізмі.

Загальна характеристика українського діалектного консонантизму за складом приголосних фонем, частотою їх вживання та звуковою реалізацією в говорах української мови. Порівняльний огляд губних приголосних у говорах української мови, їх комбінаторні варіанти. Передньоязикові проривні. Передньоязикові фрикативні. Передньоязикові щілинні шиплячі. Передньоязикові африкати. Передньоязикові сонорні. Середньоязикова фонема */j/*. Задньоязикові та фарингальна фонема. Явище асиміляції.

Тема 6. Морфологічні особливості українських діалектів

Єдність морфологічної системи загальнонародної мови і територіальних діалектів. Розвиток спільних і відмінних рис у діалектній морфології. Різновиди морфологічних відмінностей у системі частин мови: іменників, прикметників, числівників, займенників, дієслів. Діалектні відмінності у галузі прислівника, прийменника, сполучника, частки і вигука.

Тема 7. Синтаксичні особливості українських діалектів

Загальна характеристика діалектного синтаксису української мови. Протиставлення говірок на синтаксичному рівні. Словосполучення. Просте, складне речення. Локальні відмінності в інтонаційно-ритмічній організації словосполучень і речень. Діалектні особливості у використанні відмінкових форм та в утворенні словосполучень. Діалектні особливості у вираженні підмета, присудка, додатка,

означення, обставин. Вживання допоміжного дієслова *бути* у формі теперішнього часу. Діалектні особливості будови складного речення.

Тема 8. Особливості українських діалектів на рівні лексики і фразеології

Загальна характеристика діалектної лексики української мови. Типи та різновиди діалектної лексики за характером відмінностей: власне лексична, лексико-семантична, лексико-словотвірні, лексико-фонетична. Групи діалектної лексики з погляду її походження. Лексичні архаїзми та їх джерела. Діалектна лексика спільнослов'янського походження. Лексичні інновації, їх місце в лексиці говорів та джерела виникнення. Вузькодіалектні запозичення з різних мов: полонізми, словакізми, мадяризми, молдаванізми-румунізми, германізми, тюркізми.

Діалектна фразеологія, її специфіка і своєрідність у говорах української мови. Історичні нашарування в діалектній лексиці та фразеології української мови. Запозичення фразеологізмів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Атлас української мови: В 3 т. Т.1: Полісся, середня Наддніпрянина і суміжні землі. К.: Наукова думка, 1984. 498 с.; Т.2: Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. К.: Наукова думка, 2001. 520 с.; Т.3: Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянина, Причорномор'я і суміжні землі. К.: Наукова думка, 2001. 274 с.
2. Бевзенко С.П. Українська діалектологія: Навчальний посібник. К.: Вища школа, 1980. 246 с.
3. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. К: Наукова думка, 1990. 269 с.
4. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори: монографія. К.: Наукова думка, 1990. 168 с.
5. Монахова Т.В. Українська діалектологія: Навчальний посібник. Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, Миколаїв, 2010. 128 с.
6. Пачева В.М. Діалекти української мови: навчальний посібник. Мелітополь, ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2012. 84 с.

Додаткова література

1. Бевзенко С.П. До характеристики діалектних відмінностей у словосполученні. *Мовознавство*. 1978. №6. С. 40–45.
2. Безпояско О.К. Зони перехідності в граматичній категорії числа іменника. *Мовознавство*. 1995. №2-3. С. 11–13.
3. Ващенко В.С. Полтавські говори. Харків: ХДУ, 1957. 540 с.
4. Герман К.Ф. Взаємодія українського літературного і діалектного мовлення в синтаксисі. *Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами*. К. : Наукова думка, 1977. С. 166–179.
5. Говірки Чорнобильської зони: Системний опис / [За ред. П.Ю. Гриценка]. К: Наукова думка, 1999. 271 с.
6. Говірки Чорнобильської зони: Тексти / [Упоряд. П.Ю. Гриценко та ін.]. К: Довіра, 1996. 358 с.
7. Дзензелівський Й.О. Стан дослідження генези українських діалектів. *Мовознавство*. 1981. №1. С. 45–51.
8. Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний

- аспекти: матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції. Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. 224 с.
9. Дорошенко Л.І. Етнолінгвістичний аспект дослідження східнополіських говірок: [навчально-методичний посібник для студентів філол. факультетів пед. ін-тів та унів-тів]. Суми: Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2003. 86 с.
 10. Жилко Ф. Т. Діалектні відмінності приголосних фонем української мови. *Українська мова і література в школі*. 1961. №4. С. 9–15.
 11. Залеський А.М. Подовжені приголосні у фонологічній і морфологічній системах української мови. *Мовознавство*. 1980. №6. С. 56–65.
 12. Залеський А.М. Функціональний статус шиплячих у говорах північного наріччя української мови. *Структурні рівні українських говорів*. К.: Наукова думка, 1985. С. 52–75.
 13. Матвіяс І.Г. Орудний відмінок однини іменників І відміни в українській мові. *Територіальні діалекти і власні назви*. К.: Наукова думка, 1965. С. 16–30.
 14. Матвіяс І.Г. Взаємодія основ з твердими і м'якими приголосними у відмінковій парадигмі іменника. *Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів*. К.: Наукова думка, 1983. С. 30–60.
 15. Марчук Н.Й. Система дієслівної словозміни. *Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів*. К.: Наукова думка, 1983. С. 101–103.
 16. Матвіяс І.Г. Діалектна основа консонантизму в українській літературній мові. *Мовознавство*. 2005. №2. С. 32–41.
 17. Матвіяс І.Г. Засади української діалектології. *Мовознавство*. 2000. №1. С. 3–9.
 18. Матвіяс І.Г. Проблема визначення українських наріч. *Мовознавство*. 2001. №2. С. 13–18.
 19. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з курсу «Українська діалектологія» / Укладач: В.М. Пачева. Мелітополь, 2006. 23 с.
 20. Методичні рекомендації до діалектологічної практики / Укладач: В.М. Пачева. Мелітополь, 2008. 24 с.
 21. Методичні рекомендації до семінарських занять з української діалектології / Укладач: В.М. Пачева. Мелітополь, 2010. 47 с.
 22. Пачева В. М. Особливості українських запорізько-надазовських говірок. *Актуальні проблеми слов'янської філології: Міжвуз. зб. наук. ст.* Бердянськ: БДПУ, 2009. Вип. XXI. С. 575–579.
 23. Півторак Г.П. Діалектна ситуація в Київській Русі. *Мовознавство*. 1993. №2. С. 6–18.
 24. Півторак Г.П. Діалектна ситуація в Київській Русі. *Мовознавство*. 1993. №3–4. С. 6–12.
 25. Полісся: мова, культура, історія: матеріали Міжнародної конференції. К., 1996. 468 с.
 26. Прилипко Н.П. Дробові числівники в українських говорах. *Дослідження з української мови*. К.: Наукова думка, 1991. С. 47–60.
 27. Омельченко З.Л. Родовий відмінок іменників у східностепових говорах. *Українське мовознавство*. Респ. міжвід. наук. зб. К.: Вища школа, 1983. Вип. 11. С. 135–144.
 28. Прилипко Н.П. Збірні числівники в українських говорах. *Проблеми сучасної ареалогії*. К.: Наукова думка, 1994. С. 192–199.
 29. Прилипко Н.П. Називний відмінок однини прикметників чоловічого роду в говорах української мови. *XII Республіканська діалектологічна нарада*. Тези доповідей. К.: Наукова думка, 1965. С. 74–87.
 30. Прилипко Н.П. Форми називного відмінка однини прикметників середнього й

- жіночого роду в говірках української мови. *Українська лінгвістична географія*. К.: Наукова думка, 1966. С. 103–110.
31. Прилипка Н.П. До характеристики діалектних прикметникових флексій (родовий відмінок однини). *Українська діалектна морфологія*. К.: Наукова думка, 1969. С. 152–158.
 32. Прилипка Н.П. Форми словозміни і ступені порівняння прикметників. *Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів*. К.: Наукова думка, 1983. С. 61–101.
 33. Східнослобожанські українські говірки: наук.-навч. посібник / [К.Д. Глуховцева, В.В. Леснова, І.О. Ніколаєнко та ін.]; за ред. П.Ю. Гриценка. Луганськ, 2001. 107 с.
 34. Чабаненко В.А. Вибрані праці з мовознавства. Запоріжжя: «Дніпровський металург», 2007. 505 с.
 35. Шевчук О.С. Дієслівні форми у східностепових говірках української мови. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези доп. і повід.* Житомир, 1983. С. 134–135.

ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Антична література

Антична література. Вступ. Давньогрецька література. Міфологія. Місце античної літератури в історії світової цивілізації. Вплив античної літератури на літератури різних епох. Давньогрецька література: періоди розвитку, найвизначніші представники. Роль давньогрецької літератури у розвитку світової культури. Образи та сюжети літератури Греції у світовому мистецтві.

Міфологія як різновид конкретно-життєвого мислення давніх греків: час зародження, етапи розвитку. Класифікація міфів за тематикою. Найдавніші міфи про походження світу та богів. Використання давньогрецьких міфів у європейській літературі.

Героїчний епос Стародавньої Греції.

Історична основа міфів про Троянську війну. Поеми Гомера „Іліада” та „Одіссея” як уславлення людської сміливості, мудрості, сили духу, засудження війни. Особливості композиції „Іліади”. Система образів „Іліади”. Особливості сюжету „Одіссеї”. Провідні образи. Гомер і подальша література.

Література Греції класичного періоду. Езоп. Тематика та проблематика байок, своєрідність композиції. Творче наслідування Езопа байкарями наступних епох.

Лірика. Загальна характеристика епохи. Передумови зародження лірики у Греції. Джерела, своєрідність, види та найяскравіші представники давньогрецької лірики: Алкей, Сапфо, Анакреонт та ін.

Драматична поезія. Зародження та місце театру в житті давніх греків. Трагедія як провідний жанр літератури. Творчість „батька трагедії” Есхіла. Трагедія „Прометей-закутий” як уславлення величчя подвигу. Значення творчості Есхіла для подальшого розвитку європейської літератури.

Творчість Софокла як відбиття світогляду давніх греків. Трагедія „Едіп-цар”: джерела, проблематика, образи. Трагедія „Антигона” – гімн силі духу людини. Софокла і наступна література.

Творчість Еврипіда. Трагедія „Медея” – торжество світогляду нового типу. Антивоєнна тема у творчості поета („Андромаха”, „Орест”). Значення творчості митця для подальшого розвитку літератури.

Давньогрецька комедія. Творчість Аристофана. Походження і розвиток афінської комедії: джерела, зв'язок з фольклором та трагедією, структура, загальний стиль. соціально-історичне значення. Комедії „Вершники”, „Хмари”, „Жаби” як приклад різножанровості творчості поета. Значення творчості Аристофана.

Філософська проза. „Поетика” Аристотеля і проблеми літератури і мистецтва. Вчення про трагедію та її складові частини, катарсис. Історичне значення діяльності Аристотеля.

Римська класична література. Загальна характеристика “золотої доби” римської культури та мистецтва. Творчість Публія Вергілія Марона. Ідейний зміст, своєрідність сюжету та композиції, художнього стилю поеми “Енеїда”. Популярність твору Вергілія в європейських літературах, її травестійні переспіви та переробки.

Поетична спадщина Квінта Горація Флакка: “Сатири”, “Оди”, “Послання”. Тематика цих творів, основні мотиви й особливості поетики.

Творчість Публія Овідія Назона. “Метаморфози” (або “Перетворення”) – основний твір другого періоду творчості.

Література Середньовіччя та Відродження

Література Середніх віків. Особливості середньовічного світогляду. Вплив християнства на формування літератури. Періодизація середньовічної літератури. Основні естетичні засади творчості митців слова.

Література раннього Середньовіччя. Особливості розвитку Середньовічної літератури на ранніх етапах. Народний героїчний епос. Германський героїчний епос. «Пісня про Хільдебранда». Англосаксонська поема про Беовульфа.

Давньоірландський епос. Давньоскандинавський епос. Героїчні саги уладського циклу та їх особливості. Саги про богатиря Кухуліна («Сватання до Емер», «Хвороба Кухуліна», «Викрадення бика з Куалнге», «Смерть Кухуліна» та ін.). Образ Кухуліна. Міфологічні пісні та переробка міфологічних мотивів і сюжетів. Зміст «Старшої Едди» та «Молодшої Едди». Художні особливості.

Література Зрілого Середньовіччя. Західноєвропейський героїчний епос. Соціально-історичні зміни у XII–XIII ст. та їх вплив на розвиток літератури. Французький героїчний епос. «Пісня про Роланда» та її історична основа. Народність поеми, сюжетно-композиційна структура. Іспанський героїчний епос. «Пісня про мого Сіда»: виникнення та структура. Образ Сіда та його історичний прототип, засоби героїзації персонажа. Антифеодальна спрямованість твору, патріотичний характер.

Рицарська (куртуазна) література. Соціально-історичні умови формування рицарської культури. Поняття «кодексу честі» як основи рицарської культури, прояви його в літературі. Куртуазна лірика: жанрово-тематичне розмаїття. Рицарський роман, його художні особливості. Класифікація жанрових зразків. Роман «Трістан та Ізольда»: історія написання, трансформація легендарного сюжету. Поєднання язичницьких та християнських мотивів у творі. Особливості побудови любовної лінії. Художні характеристики твору.

Література Проторенесансу. Творчість Данте Аліґ'єрі як синтез культури Проторенесансу. «Божественна комедія» – вершинний твір митця. Структура та ідейно-художні особливості поеми. Лірико-драматичний характер. Відлуння античних та християнських мотивів.

Література Відродження. Загальна характеристика. Хронологічні межі доби. Особливості ренесансного світогляду. Сутність «відродження» в літературі. Художня специфіка і тематичне розмаїття літератури.

Італійське Відродження. Історичні умови розвитку літератури. Новаторство

італійських митців слова. Ф. Петрарка – перший гуманіст доби Відродження. Збірка «Книга пісень» («Канцоньєре»): особливості структури, основні мотиви. Розвиток жанру сонету у ліриці Петрарки.

Творчість Дж. Боккаччо. Основні етапи життя і творчості Дж. Боккаччо, його творча еволюція. «Декамерон»: структура, тематика і образна система збірки. Проблема цілісної єдності «Декамерона». Класифікація новел, їх антиклерикальний та антифеодальний зміст.

Англійське Відродження. Суспільно-політичні умови формування культури й літератури Англії у XVI ст. Шекспір – видатний представник англійського Відродження. «Шекспірівське питання»: проблеми біографії митця. Періодизація творчості. Жанр сонета у творчій спадщині Шекспіра: тематичне розмаїття, художні особливості. Відмінність образу Смаглявої Леді від петрарківської Лаури. Образ ліричного героя. Жанрова своєрідність і сюжетні джерела шекспірівських п'єс. Синтез комічного і трагічного, високого і низького, багатство образних засобів. Загальні особливості драматургії першого періоду. Вирішення трагічного конфлікту у п'єсі «Ромео і Джульєтта». Образно-художнє втілення ідеї про особисту відповідальність людини перед суспільством у зрілих трагедіях митця («Отелло», «Макбет», «Гамлет», «Король Лір»).

Іспанська література. Особливості соціально-політичного розвитку Іспанії XV–XVI ст. Зародження гуманістичного руху. Естетичні засади творчості Сервантеса. Історія написання роману «Дон Кіхот». Сюжет і композиція твору. Традиції народної сміхової культури у творі. Еволюція образу Дон Кіхота. Фольклорні джерела образу Сансо Панси, його функціональне призначення.

Творчість Л. де Веги. Естетичні погляди на національну драму. Класифікація комедій. Функція інтриги у комедії «Собака на сні». Антиклерикальний і антифеодальний пафос твору. Система образів комедії та її зв'язок з традиційними персонажами народного театру. Вплив творчості Л. де Вега на світову драматургію.

Французьке Відродження. Творчість Ф. Рабле – вершина гуманістичної літератури Франції. Поетикальні особливості роману «Гаргантюа і Пантагрюель», його стиль і мова. Сатиричний зміст твору. Прийоми раблезонади.

Література XVII–XVIII

Загальна характеристика літературного процесу XVII ст. Класицизм. Специфіка літературного процесу XVII ст. Класицизм як напрям і художня система. Історичні умови зародження класицизму. Раціоналістичний характер його естетики й нормативність поезики. Основні художні принципи класицизму.

П. Корнель як основоположник класицистичної трагедії. Роль трагікомедії “Сід” у творчій біографії драматурга. Трагічний конфлікт між особистим почуттям і суспільним обов’язком. Новаторство Корнеля в жанрі трагедії.

Творчість Ж. Расіна. Естетичні погляди митця. Відмінність між трагедіями Расіна і Корнеля. Етична і моральна проблематика творів Расіна. “Федра” як одна з вершин французької класицистичної трагедії. Гуманістичні тенденції у трагедії. Художні особливості трагедії “Андромаха”. Образ Андромахи у грецькій міфології. Поєднання елементів життєвої правди і міфів у трагедіях Расіна. Специфіка психологізму в творчості драматурга.

Бароко та його різновиди. Бароко в літературі й мистецтві XVII ст., його суспільно-історичний ґрунт та світоглядні засади. Синтез Відродження і Високого Середньовіччя в художній культурі бароко. Вираження в ньому кризи ренесансного гуманізму й естетики Відродження. Течії і “рівні” літератури бароко /високе, середнє і низове/. Характерні риси поезики літературного бароко /динамізм, тяжіння до

контрастів і антиномій, пишного декору, метафоризм і емблематичність/. Драматургія бароко. Проблема художнього методу Кальдерона. Філософські драми Кальдерона. "Життя це сон" як відображення етико-філософських уявлень бароко про світ та людину. Значення драми для подальшого розвитку іспанської літератури.

Творчість Дж. Мільтона. Вираження передових громадянських ідеалів епохи в поемах Мільтона доби Реставрації. Поема "Втрачений рай" – зразок релігійно-філософського епосу XVII ст. Специфіка використання біблійної тематики в англійській літературі XVII ст. Суперечності задуму поеми. Особливості стилю поеми: динамізм композиції, тяжіння до глобальних узагальнень, контрастність образів, алегоризм і метафоричність. Барокові і класицистичні риси в творчості Мільтона.

Творчість Мольєра. Матеріалістичні, атеїстичні та демократичні риси світогляду Мольєра. Періодизація творчості Мольєра. Багатство жанрів його драматургії. Використання Мольєром традицій ренесансного реалізму і досвіду народного театру. Боротьба Мольєра за створення високої комедії.

Суспільна спрямованість комедійного мистецтва Мольєра. Його комедії сатирична енциклопедія французького суспільства XVII ст. "Тартюф" як зразок сатиричної комедії Мольєра. Антиклерикальний пафос комедії. Викривальні тенденції в комедії "Дон Жуан". Філософська проблематика комедії. Проблема художнього методу комедії. Тема буржуазії в комедії Мольєра "Міщанин-шляхтич". Проблема позитивних героїв у театрі Мольєра. Ідейно-художній аналіз творів "Скупий", "Удаваний хворий", "Мізантроп" в контексті теорії класицизму. Значення творчої спадщини Мольєра для розвитку жанру комедії.

Література XVIII ст. та ідейний рух Просвітництва. Світоглядні засади Просвітництва: віра в розум і його необмежені можливості; в природжену розумність і добродішність людини; в просвіту як основний засіб вирішення суспільних, моральних та інших проблем. Національні особливості розвитку Просвітництва в різних країнах. Естетика Просвітництва та її основні принципи. Основні напрями літератури Просвітництва: просвітницький класицизм, просвітницький реалізм, сентименталізм і преромантизм. Роль доби Просвітництва в становленні роману нового часу.

Англійське Просвітництво. Особливості розвитку Просвітництва в англійській літературі. Загальна характеристика романів Д.Дефо та місце серед них "Робінзон Крузо". Жанрова специфіка твору. Значення авантюрного елемента в композиції романів. Англійський буржуа в зображенні Дефо. Своєрідність художнього методу Дефо. Романи Дефо як важливий етап у розвитку англійської прози.

Творчість Дж. Свіфта. Розбіжність у поглядах Свіфта і Дефо. на буржуазний прогрес та роль особистості в суспільстві. Антибуржуазні тенденції у творчості Свіфта. Сатиричний памфлет "Казка бочки". Бойовий характер сатиричної публіцистики Свіфта. Найвище творче досягнення письменника – роман-памфлет "Мандри Гуллівера" з його узагальненою сатиричною картиною дійсності. Специфіка політичної сатири Свіфта. Традиції Свіфта в англійській та світовій літературі взагалі.

Література Франції XVIII ст. Особливості французького Просвітництва. Творчість Вольтера. Загальна характеристика світогляду. Художня специфіка філософських повістей. Ідейний зміст і естетична своєрідність повісті „Кандід”. Викривальна спрямованість повісті "Простак". Проблема позитивного героя у творі.

Творчість Бомарше. Естетичні погляди /передмова до п'єси "Євгенія"/. Трилогія про Фігаро. Політичне та художнє значення "Весілля Фігаро". Місце Бомарше в розвитку реалістичної французької комедії XVIII ст.

Творчість Д. Дідро. Філософські та суспільно-політичні догляди Д.Дідро. Антиклерикальна спрямованість роману "Черниця". Психологічні елементи роману-памфлету "Небіж Рамо". Жанрова своєрідність прози Дідро.

Література німецького Просвітництва. Творчість Ф. Шіллера. Ідейна спрямованість і художні особливості штюрмерських драм Шіллера /"Розбійники", "Підступність і кохання"/. Проблема "веймарського класицизму" в творчості Шіллера. Філософська проблематика та жанрова різноманітність лірики Шіллера 1790-х рр. Місце його творчої спадщини в історії німецької літератури.

Творчість Й.В. Гете. Ідейно-художня специфіка штюрмерського періоду творчості Гете. Роман "Страждання молодого Вертера" як вираз кризи штюрмерських настроїв Гете. Проблема сентименталізму у романі. Відхід Гете від штюрмерства, суперечливість його громадянської позиції в кінці 70-х та на початку 80-х рр. XVIII ст. Проблема "веймарського класицизму" у творчості Гете. Історія створення трагедії "Фауст". Глибоке осмислення становлення буржуазного суспільства як основа концепції твору. Образ Фауста, його філософське та художнє значення. Центр трагедії – еволюція Фауста, думка про творче начало та служіння народу. Художнє узагальнення європейської дійсності XVIII – початку XIX ст. у трагедії. Філософська проблематика та утопічні тенденції "Фауста". Композиція та поетичні особливості твору. Проблема реалізму трагедії.

Рух "бурі й натиску" та його вплив на розвиток німецької літератури. Літературна програма штюрмерів. Штюрмерство і романтизм.

Література XIX ст.

Загальна характеристика літератури XIX ст. Соціокультурні умови формування літератури XIX ст. Періодизація літератури XIX ст. Основні тенденції і напрями розвитку. Специфіка романтичного світовідчуття.

Німецький романтизм. Особливості розвитку німецького романтизму. Періодизація німецької літератури XIX ст., літературні школи і тенденції розвитку мистецтва слова.

Поетична творчість Г. Гейне. Новаторство митця. «Книга пісень» як відображення романтичного розриву з дійсністю. Народнопісенна основа віршів. Реалістичний характер поеми «Німеччина. Зимово казка». Семантичне наповнення назви твору.

Викривальний зміст творів Е.Т.А. Гофмана. Естетичні погляди митця. Етапи творчості. Спільні та відмінні риси творчості Гофмана та єнських романтиків. Тема мистецтва та його впливу на людей у текстах письменника. Художні особливості творів «Золотий горщик», «Крихітка Цахес», «Лускунчик і Мишачий король».

Творчість братів Грімм. Роль письменників у збереженні національного фольклору. Тематика „Дитячих і сімейних казок”. Народні уявлення про життя і стосунки між людьми. Дорослий зміст казок.

Англійський романтизм. Особливості розвитку англійського романтизму. Провідні представники напряму в літературі Англії. Поема Дж.Г. Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда» як зразок романтизму. Рання лірика митця. Поняття «байронізм». Образ Чайльд Гарольда як «байронічного» героя. Художні особливості поеми. Зародження жанру ліро-епічної поеми.

Соціально-політичні передумови формування жанру історичного роману в Англії. Художні особливості жанру. В. Скотт – засновник жанру історичного роману («Айвенго»).

Французький романтизм. Особливості розвитку французького романтизму. Провідні представники напряму в літературі Франції. Новаторство В. Гюго-романіста.

Художні особливості історичного роману «Собор Паризької Богоматері». Проблематика, образна система, поетика твору. Змалювання історії через долю одного персонажа.

Феміністичний характер прози Жорж Санд. Етапи творчості письменниці. Образ сильної і незалежної жінки у діалогії «Консуело» та «Графиня Рудольштадт». Тема мистецтва у романі «Консуело».

Американський романтизм. Специфіка розвитку американської літератури ХІХ ст. Загальна характеристика американського романтизму. Філософське осмислення життя у творчості Г. Мелвілла. Історія написання роману «Мобі Дік». Образи Ахава та Ізмаїла.

Ф. Купер – майстер пригодницького роману. Багатожанровість творчості митця, широка тематика. Критика американської демократії як провідна ідея творчості. Пенталогія про Шкіряну Панчоху: ідейно-тематичний зміст, художні особливості. Специфіка образної системи. Змалювання шляхів розвитку американського суспільства.

Реалізм і його художня специфіка. Французький реалізм. Історичні передумови розвитку реалізму в європейській літературі ХІХ ст. Жанрове і тематико-проблематичне розмаїття творів, специфіка головного героя. Особливості розвитку реалізму у Франції. Тема сучасності та революції.

Головні етапи творчого шляху О. де Бальзака. Задум циклу «Людська комедія». Місце в циклі повісті «Гобсек». Проблема скупості у повісті «Гобсек» як вияв хвороби цілого суспільства. Причини деградації особистості Гобсека.

Життєвий шлях Г. Флобера. Особливості творчого методу. Історія написання роману «Пані Боварі». Критика буржуазно-обивательського середовища у романі. Специфіка образної системи.

Англійська література критичного реалізму. Соціокультурні фактори розвитку англійської реалістичної літератури. Творчість Ч. Діккенса. Соціально-сатиричні романи митця. Особливості співвіднесення світу дитини й дорослих у романі «Олівер Твіст». Спрямованість критицизму автора. Характеристика образної системи твору. Проблематика твору Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі»

Життєвий і творчий шлях В. Теккерея. Еволюція реалізму та світогляду митця. Роман «Ярмарок суєти» та його місце у творчому доробку письменника. Новаторство жанру. Символіка підзаголовку «Роман без героя». Вплив В. Теккерея на подальший розвиток світової літератури.

Література ХХ – початку ХХІ ст.

Межа ХІХ-ХХ ст.: основні тенденції та напрямки розвитку літератури. Періодизація літератури кінця ХІХ – поч. ХХ ст. Модерністські концепції світу і людини, революційно-радикальні процеси в суспільному і культурному житті Європи. Загальна характеристика літературного розвитку 20–30-х рр.: освоєння літературою нових сфер дійсності, пошуки нових художніх форм. Основні авангардистські течії в літературі: футуризм, кубізм, сюрреалізм та ін.

Творчість А. де Сент-Екзюпері. Поєднання життя із творчістю. Етичний, естетичний і філософський зміст твору «Маленький принц». Жанр філософської казки-притчі. Основні символи в «Маленькому принці».

Філософські засади натуралізму. Естетичні погляди Е. Золя. Цикл «Ругон-Маккари» – його ідейна і проблематична цінність.

Творчість Гі де Мопассана. Періодизація творчості письменника. Естетичні погляди. Проблематика творчості. Особливості новелістики Гі де Мопассана. Психологічна глибина новел. Контрасти у творах письменника. Аналіз творів

“Пампушка”, “Мадемуазель Фіфі”.

Новаторство драматургії I пол. XX ст. Основні напрямки розвитку драматургії XX ст. Теорія епічного театру Б. Брехта, основні принципи. Зв'язок творчості драматурга з експресіонізмом. Соціальна естетика Б. Брехта. Втілення принципів епічного театру в п'єсі “Матінка Кураж та її діти”. Ідейний зміст п'єси, його втілення в сюжеті. Риси філософського театру (п'єса-парабола). Символістський театр М. Метерлінка («Синій птах»).

Творчість Г. Ібсена. Особливості “нової драми”. Соціально-психологічний конфлікт драм Г. Ібсена. Новаторство митця. Проблематика п'єси “Ляльковий дім”. Поема “Пер Гюнт”. Жанрові особливості твору. Характеристика образу головного героя.

Творчість Б. Шоу. Естетика письменника. Новаторство Б. Шоу в царині театру “ідей”. Філософські погляди. Аналіз творів “Дім, де розбиваються серця”, “Професія місіс Уоррен”: ідейно-тематичний зміст, сюжет, основний конфлікт творів.

Розвиток західноєвропейської поезії I пол. XX ст. Авангардистська поезія Г. Аполлінера. Аналіз збірок “Каліграми”, “Алкоголі”. Т.С. Еліота як творець експресіоністської лірики. Міфологічна основа поеми “Безплідна земля”. Поетичний світ Ф. Гарсія Лорки. Циганські мотиви у ліриці митця. Поетичне новаторство Р.М. Рільке. Особливості вираження модерністських тенденцій. Тематика творчості поета. Філософська проблематика («Книга годин»). Специфіка розкриття теми Бога і митця («Сонети до Орфея»).

Літературний символізм. Уявлення про символізм. Естетичні засади творчості французьких поетів-символістів. Ш. Бодлер “Квіти зла”: структура збірки, сенс назви, тема краси й смерті, метафори та символи у поезіях Бодлера. Особистість та поезія А. Рембо. Вірші “Голосні” та “П'яний корабель”. Поезія П. Верлена. Програмовий вірш “Поетичне мистецтво”. Тематика і особливості творчого методу у поезіях С. Малларме. Риси символізму у прозі. Повість Е. Хемінгуея “Старий і море”.

“Інтелектуальний роман” як новий вид філософської прози XX ст. Поняття “інтелектуальний роман”. Творчість Г. Гессе. Світ особистості у романі “Степовий вовк”. Композиція роману “Степовий вовк”: естетика музичного жанру фуґи, значення есе “Трактат про Степового вовка”.

Література “втраченого покоління”. Поняття “втрачене покоління”. Тема “втраченого покоління” у творчості Е.М. Ремарка. Автобіографічні моменти у романі “На Західному фронті без змін”. Пацифізм роману. Проблематика антивоєнного роману “Три товариші”. Періодизація творчості Е. Хемінгуея. Новаторство прози письменника: лаконізм, “ефект айсбергу”, відвертість сповіді від першої особи, лейтмотив. Тема “втраченого покоління” у творчості письменника. Проблематика роману “Прощавай, зброє!”. Значення творчості письменника для світової літератури.

Творчість Ф. Кафки. Автобіографічні риси прози письменника. Своєрідність світобачення та його художнє вираження. Особливості стилю митця, поєднання реального й ірреального. Проблематика твору Ф. Кафки “Перевтілення”.

Специфіка “джазової доби” і творчість Ф.С. Фіцджеральда. Мотив багатства й успіху в контексті “американської мрії”. Проблематика роману “Великий Гетсбі”. Відображення епохи джазу у творі. Характеристика ранньої творчості Дж. Лондона. Особливості творчого методу письменника. Проблема позитивного героя. Характер романтики у творах “північного” циклу. Роман “Мартін Іден” і проблема мистецтва у буржуазному суспільстві.

Література Німеччини II пол. XX ст. Друга світова війна та культурно-історичний розвиток післявоєнної Німеччини. Творчість Г. Белля. Проза митця як

відображення та коментар до історичних подій. Поняття “антивоєнний роман”. Післявоєнна Німеччина у романі “Більярд о пів на десяту”. Авторська концепція зв'язку людини та історії у романі. Вивчення психології пересічного німця. Соціально-філософська проблематика роману. “Більярдний” тип текстової тканини.

Екзистенціалізм у французькій літературі. Екзистенціалізм як напрям філософії та літератури. Причини актуалізації філософії екзистенціалізму та її вплив на французьку літературу. Спрямованість філософських інтересів А. Камю. “Сторонній” А. Камю як художній маніфест концепції абсурду. Проблема вибору та її гуманістичне вирішення у романі-притчі “Чума”. Тема перестороги у творі.

Роман-антиутопія ХХ ст. Причини виникнення жанру антиутопії. Поняття “утопії” та “антиутопії” у світовій літературі. Розрізнення двох типів. Основні риси, тематика та проблематика антиутопій ХХ ст. Особливості творчості Дж. Оруела. “1984” Оруелла як роман-антиутопія. Тематика і проблематика романів письменника. Людина і цивілізація у романі В. Голдінга “Володар мух”. Система символів у творі. Тема агресивного начала в людській природі.

Література Латинської Америки. Специфіка латиноамериканського типу художньої свідомості. Роман “магічного реалізму”. Г. Маркес як теоретик “магічного реалізму”. Проблема зміни поколінь і цивілізацій у романі “Сто років самотності”.

Література постмодернізму. Філософсько-естетичні засади постмодернізму. Постмодернізм в літературі. Поняття інтертекстуальності. Постмодерний роман та його специфіка.

Творчість П. Зюскінда. Схрещення елементів класичної та масової літератури у творчості письменника. Філософсько-естетичні засади постмодернізму та їх вплив у романі “Запахи”. Поняття “постмодерністський роман”. Текстуальна та інтертекстуальна площини у творі. Проблеми співвідношення краси і зла, влади митця та мистецтва над натовпом, пошук досконалості в романі. Парфуми як гротескно-іронічна метафора мистецтва. Роль художніх описів у романі “Запахи”.

“Масова література” як явище II пол. ХХ ст. Поняття “масова література”. Бестселер як маркер “масовості” тексту. Жанрове розмаїття. Поняття “жіночий роман” (Сандра Браун, Даніела Стіл). Жанр детектива. Інтелектуальний детектив (Агата Крісті, Жорж Сіменон). Характеристика жанру “фентезі”. Творчість Толкієна. Книжки про Гаррі Поттера.

Література Сходу. Японська література ХХ ст. – між Сходом і Заходом. Своєрідність стилю Ісікава Такубоку. Реформування японської класичної танка. Своєрідність творчості Кобо Абе. Синтез національних та західноєвропейських традицій. Суголосність проблематики та вибраного жанру з літературою екзистенціалізму. Відступ від канонів японської естетики та суспільної поведінки в романі “Жінка у пісках”. Особливості поезики роману.

Основна література

1. Боговін О. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та епоха Відродження : [навч.-метод. для ст.-тів вищих навч. закладів за напрямом підготовки 6.020303 Філологія]. Бердянськ, Ф–ОП Ткачук О.В., 2015. 244 с.
2. Давиденко Г.Й., Величко М.О. Історія зарубіжної літератури XVII–XVIII ст. : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
3. Давиденко Г.Й., Стрельчук Г.М., Гринчак Н.І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 488 с.
4. Давиденко Г.Й., Чайка О.М. Історія зарубіжної літератури ХІХ – початку ХХ століття : навч. Посібник. 3-тє вид. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 400 с.

5. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури Середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 247 с.
6. Денисова Т. Феномен постмодернізму: контури й орієнтири. *Слово і час*. 1995. № 2. С. 18–27.
7. Зарубіжна література ХХ ст. / за ред. О.М. Ніколенко, Н.В. Хоменко, Т.М. Конєвої]. Київ : Вища школа, 1998. 369 с.
8. Землянська А.В., Іващук О.А. Історія зарубіжної літератури ХХ – поч. ХХІ ст. : електронний підручник. Мелітополь, 2011.
9. Землянська А.В., Огульчанська О.А. Історія зарубіжної літератури II пол. ХХ – поч. ХХІ ст. : навч. посібник. Мелітополь, 2015. 160 с.
10. Назарець В. Соціально-психологічна проза ХІХ ст. *Зарубіжна література*. 2005. №6. С. 6–14.
11. Наливайко Д. Про співвідношення “декадансу”, “модернізму”, “авангардизму”. *Слово і час*. 1997. №11–12. С. 44–48.
12. Наливайко Д. С., Шахова К. О. Зарубіжна література ХІХ сторіччя. Доба романтизму : підручник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. 416 с.
13. Ніколенко О., Мацапура В. Літературні епохи, напрями, течії. Середньовіччя. Відродження. *Тема*. 2004. №1. С. 28–49.
14. Ніколенко О.М. Поезія французького символізму. Харків : Ранок, 2003. 139 с.
15. Ніколенко О.М. Романтизм у поезії: Г. Гейне, Дж.Г. Байрон, А. Міцкевич, Г. Лонгфелло: посіб. для вчителя. Х., 2003.
16. Пащенко В.І, Пащенко Н.І. Антична література : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2001. 718 с.
17. Підлісна Г.Н. Антична література : навч. посібник. Київ : Вища школа, 1992. 255 с.
18. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку ХІХ сторіччя : історико-естетичний нарис. 3-тє вид., випр. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013. 368 с.
19. Шаповалова М.С., Рубанова Г.Л., Моторний В.А. Історія зарубіжної літератури. Львів : Світ, 1993. 312 с.
20. Шарова Т.М., Землянська А.В., Шаров С.В. Історія зарубіжної літератури ХVІІ–ХVІІІ ст. : [електронний підручник]. Мелітополь, 2010.
21. Шарова Т.М., Землянська А.В. Історія зарубіжної літератури ХVІІ–ХVІІІ ст.: [навчальний посібник]. Х. : Майдан, 2011.

Додаткова література

1. Античная культура. Литература, театр, искусство, философия, наука : словарь-справочник / сост. и общ. ред. В. Н. Ярхо. Москва : Лабиринт, 2002. 481 с.
2. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. Москва : Художественная литература, 1990. 543 с.
3. Блум Г. Західний канон: книги на тлі епох. Київ : Факт, 2007. 720 с.
4. Буйвол О. В. Антична література : текст лекцій. Харків : НТУ «ХП», 2013. 120 с.
5. Гальчук О. Антична література : навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. Київ : Видавництво Київського славістичного університету, 2008. 210 с.
6. Давиденко Г. Й. Лекційні, практичні та коригуючі матеріали з античної літератури. Глухів : [Б. в.], 1998. 73 с.
7. Денисова Т. Роман і романісти США ХХ століття. К. : Дніпро, 1990.
8. Деркачова О., Ушневич С. Літературна казка Великобританії : навч.-метод. посібн. Івано-Франківськ : Типовіт, 2012. 132 с.

9. Єрмоленко В. Далекі близькі. Есеї з філософії та літератури. Львів : ВСЛ, 2017. 300 с.
10. Жиленков А. И. Средние века и эпоха Возрождения в истории зарубежной литературы : учебное пособие. 2-е изд., доп. Белгород : ИД «Белгород», 2013. 124 с.
11. Забудская Я. Л. История античной литературы : краткий курс для студентов гуманитарных специальностей. Москва : Ленанд, 2018. 160 с.
12. История западно-европейской литературы. Средние века и Возрождение / Алексеев М. П. и др. Изд. 5-е, испр. и доп. Москва : Высшая школа, 2000. 462 с.
13. Лютий Т. Корабель шаленців. Нариси з культури несамовитості, глупоти і безрозсудства. Львів : ВСЛ, 2017. 224 с.
14. Мир античных мифов / ред.: Каширина Т., Евсеева Т., Лесняк О. Москва : Аванта+, Аст, 2009. 348 с.
15. Хаткина Н. В. Мировая литература от античности до Ренессанса. Москва : ООО ТД «Издательство Мир книги», 2008. 192 с.
16. Шевченко С. Міфи. *Зарубіжна література в школах України*. 2010. № 7–8. С. 62–63.

Зразок відповіді на картку комплексного кваліфікаційного екзамену з української мови і літератури та світової літератури з методикою викладання

ЕКЗАМЕНАЦІЙНА КАРТКА

1. Творче кредо, художній доробок і трагічні долі поетів-неокласиків М. Зерова, П. Филиповича, М. Рильського, О. Бургардта (Юрія Клена).
2. Охарактеризуйте семантичні розряди числівників, з'ясуйте типи відмінювання числівників, їхні синтаксичні функції. Наведіть приклади.
3. Основні види вправ з лексики і фразеології та методика їх проведення.
4. Схарактеризуйте особливості епохи Відродження та визначте тенденції розвитку світової літератури.

Відповідь на питання № 1. *Творче кредо, художній доробок і трагічні долі поетів-неокласиків М. Зерова, П. Филиповича, М. Рильського, О. Бургардта (Юрія Клена).*

Український неокласицизм – оригінальне літературне явище, яке виникло на ґрунті національної і європейської культури. Теоретиком українського неокласицизму вважають А. Ніковського. До неокласиків зараховують нечисельну групу талановитих поетів: М.Зерова (був визнаним лідером групи), П.Филиповича, М.Драй-Хмару, М.Рильського й О.Бургардта, що підписував свої твори псевдонімом Ю.Клен. До них тяжіли В.Домонтович, якого Ю.Шерех назвав “шостим у гроні”, М.Орест (брат М.Зерова), Є.Плужник та деякі ін. Це була елітарна, досить замкнена неформальна група, яка серед усіх інших вирізнялась своїми інтелектуальними здібностями і творчими потенціями. Всі неокласики володіли багатьма іноземними мовами (дехто – понад десятком), були професорами, а М.Рильський – академіком; вивіряли свої твори за класичними зразками світового мистецтва. Доля їх (крім М.Рильського) склалась трагічно, хист кожного, крім, можливо, М. Рильського, так і не розкрився до кінця.

Неокласики обстоювали досить чітку ідейно-творчу позицію. Якщо у навколишньому творчому середовищі лунали гасла про руйнацію “старого” мистецтва, вони чи не єдині відкрито виступили за продовження кращих традицій класичної

української і світової літератури. Сенсом творчості для неокласиків було невтомне відстоювання самобутньої української культури, яка була б органічною частиною західноєвропейської. Але не в її архаїчних та масово-популістських формах, а як “власне її стояння у якості високих зразків мислення й духовності” (А. Карась)]. Творче кредо неокласиків визначалось такими положеннями: понад усе в літературі треба цінувати професіоналізм; художня практика повинна бути організована на високих зразках європейського мистецтва; засобом розвитку поезії є повернення до зразків Давньої Греції і Риму. Однак неокласики не мали своєї певної програми, статуту, як це було в інших творчих груп, спілок у 20 – 30-х рр. ХХ ст. Програма українського неокласицизму постала із самої творчості неокласиків. Зокрема, у програмовому вірші “Pro domo” М.Зеров визначив основні художньо-естетичні орієнтири цього напрямку: “Класична пластика, і контур строгий, / І логіки залізна течія – / Оце твоя, поезіє, дорога. / Лекнт де Ліль, Жозе Ередіа, / Парнаських зір незахідне сузір’я / Зведуть тебе на справжні верхогір’я”. В іншому сонеті, “Класики”, він пише: “І ваше слово, смак, калагатія / Для нас лиш порив, недосяжна мрія / Та гострої розпуки гострий біль. / І лиш одна ще тішить дух поета, / Одна відроджує ваш строгий стиль – / Ясна, дзвінка закінченість сонета”.

У стильовому відношенні творчість неокласиків відзначалась різноманітністю. Більшість із них, крім “неокласичного письма”, поєднувала різні стильові манери: символізм, романтизм, екзистенціалізм та ін.; їхньою улюбленою формою був сонет.

Поетична творчість М.Зерова найкраще і найповніше репрезентує український неокласицизм як творчий напрям, тому розкриємо його особливості на матеріалі поезій цього талановитого автора, хоч власній поетичній творчості вчений досить довго не надавав особливого значення. Можливо, тільки 1924 р., коли йому було 34 роки, видрукувавши свою першу і останню збірку перекладів і оригінальних поезій “Камена”, М. Зеров усвідомив, що він справжній поет. Ю.Лавріненко писав: “Як поет і перекладач і як літературознавець та критик Зеров вирізнявся на тлі збуреного і скаламученого до дна революцією літературного життя в Радянській Україні, як твердий і блискучий алмаз”.

Взявши за взірець античну й пізнішу класичну (у т. ч. українську) поезію, М.Зеров не лише переклади, а й оригінальні твори присвячує історичним темам, хоч, звичайно, вони не були єдиними. Можна стверджувати, що у ліриці поета постало все життя – від історичної прадавнини (Греція, Рим, Київська Русь) – до сучасності, яка виразно прочитувалась у своєрідній езоповій мові художника. Через насиченість історичними й культурологічними реаліями, через цю езопову мову сприймати вірші М.Зерова неосвіченій людині дуже важко. Його поезія інтелектуальна і вимагає неабиякої культурологічної (зокрема – літературної) підготовленості читача

Ознакою неокласичного стилю М.Зерова є чітка мелодія, поетична логіка, стрункість вірша. Сонет був не лише улюбленою художньою формою Миколи Костьовича, а й його душею. Чим важче М.Зерову було у житті, тим впертіше він працював над сонетами. Так, 1921 р., спостерігаючи, як у літературі бере верх “сірятина” і “флегма”, нажаханий голодом, відірваний від Києва, бо на той час перебував у Баришівці, змушений виконувати щоденну рутинну роботу в школі, поет написав сонет “Чистий четвер”, де перед читачем постала жорстока реальність сучасності: “...Лунає спів туги і безнадії; / Навколо нас – кати і кустодії, / Синедріон, і кесар, і претор. / Це долі нашої смутний узор, / Це нам пересторогу півень піє, / Для нас на дворищі багаття тліє / І слуг гуде архієрейський хор. / І темний ряд євангельських історій / Звучить як низка тонких алегорій / Про наші підлі і скупі часи. / А за дверми, на цвинтарі, в притворі / Весна і дзвін, дитячі голоси / І в вогкому повітрі вогкі зорі”.

Сповідуючи класицистичні канони, М.Зеров не був догматиком, сам відходив від них. До того ж більшість віршів не друкувалась, а жила у десятках рукописів, поет постійно у них щось змінював, іноді відмінності у варіантах одного й того самого твору “просто разючі” (С.Білокінь).

Ще одна улюблена поетична форма М.Зерова – 12-рядковий александрійський вірш. Александрини давали особливий простір, свободу поетовій думці і насолоду від неї. Найкращими александринами у творчості М. Зерова вважається вірш “Аргонавти”, присвячений М. Рильському.

В.Брюховецький відзначає: “У своїх александрійських віршах, де логічна обов’язковість не настільки задана, як у сонетах, Микола Зеров буквально вибухає якоюсь пожадливою і водночас благородною пристрасстю до живого руху і кольору в природі.

Один з найглибших дослідників поезики М.Зерова В. Державін звертає увагу і на його тяжіння до символів; часте вживання ономапоєї (імітації засобами мови різних позамовних звукових явищ), особливо у перекладах: “побачивши нараз, як море почорніло / під подихом вітрів і переплеском пін”; антитези; віртуозне володіння епітетом (“ступила ти на шлях на зловорожий свій”, “він гладить оксамитною рукою”, “орава посіпацька, гадь хоробра”, “безвладну руку”, “дощу буйного”, “і чорний день десь дзвонить у стремена”, “облудне море”...); пронизливий ліризм як своєрідний відступ від основної епічної теми. Наприклад, у “ Лестригонах” читаємо: “Не йди, зостанься тут. Є схови серед скель. / Вночі я справлю твій стовеслий корабель / у тиху сторону народів хлібоїдних. / Та сам лишуся тут у горі та біді – / Я тільки мрією до скель полину рідних, / Я тільки чайкою – з тобою – по воді”.

Поезія М.Зерова не повністю “вкладається” у межі “чистого” неокласицизму, в ній подекуди відчутні і символічне, й імпресіоністичне начала. У всьому написаному митцем відчутно особливий естетизм, любов до слова і віртуозне володіння ним.

М Зерова було звинувачено в антипролетарській, буржуазній ідеології, у належності до терористичної організації і 1935 р. заарештовано. З 1936 року він перебував у таборі на Соловках. 1937 р. його справу переглянуто, а 3 листопада 1937 р. виконано присуд – розстріляно. Тоді ж на Соловках було страчено П.Филиповича; М.Драй-Хмара загинув 1938 р. у таборах Колими; щоб залишитись живим, змушений був емігрувати до Німеччини О.Бургардт (помер 1947 р.). Найдовше життя судилося М.Рильському (1895 – 1964), який теж зазнавав утисків, але зміг пережити кілька творчих “цвітін” і піти із життя з Божої волі.

1959 року Ю.Лавріненко назвав кінець 20-х – 30-ті роки ХХ ст. періодом українського Розстріляного Відродження. Творчість неокласиків була яскравою сторінкою цього Відродження.

Відповідь на питання № 2. Охарактеризуйте семантичні розряди числівників, з’ясуйте типи відмінювання числівників, їхні синтаксичні функції. Наведіть приклади.

Числівник – частина мови, яка позначає означену чи неозначену кількість предметів та абстрактне число і виражає своє категорійне частининомвне значення в морфологічній категорії відмінка за обмеженого функціонування категорії роду і числа.

Числівник може виконувати дві номінативні функції:

- 1) нумеративну – називання абстрактно-математичного числа;
- 2) квантитативну – називання кількості предметів (основна).

Числівники як назви кількісних понять поділяються на **означено-кількісні** та **неозначено-кількісні**. **Означено-кількісні** числівники позначають точно окреслену кількість предметів або частин від цілого: *один, три, дев'ять, п'ятнадцять, сімсот,*

дев'ятсот п'ятдесят вісім, десятеро, тридцятро, одна третя, чотири п'яті.

Неозначено-кількісні числівники вказують на неконкретизовану кількість. Вони не утворюють цілісної системи кількісних понять і не стосуються натурального ряду чисел. Це слова типу *багато, кілька, декілька, кільканадцять, кільканадцятро, стонадцять.*

Означено-кількісні числівники диференційовані за значеннєвими ознаками на **власне-кількісні, збірні і дробові.**

Власне-кількісні числівники являють собою ядро означено-кількісних числівників. Вони називають точно окреслену кількість предметів або абстрактно-математичне число в цілих одиницях, напр.: *шість яблунь, одинадцять гектарів, двісті п'ятдесят п'ять учнів; десять, сто шістнадцять, два мільйони сто тисяч.*

Збірні числівники стосуються кількісних назв, що в сучасній українській літературній мові відрізняються від власне-кількісних числівників більшою мірою у формально-морфологічному плані, ніж у значеннєвому. Раніше вони вказували на кількість предметів як неподільну, нечленовану їхню сукупність і досить виразно протиставлялися власне-кількісним числівникам. Збірні числівники здебільшого вживаються для вираження кількості в межах від двох до двадцяти: *двоє, троє, четверо, п'ятеро, ... п'ятнадцятро, шістнадцятро, сімнадцятро, вісімнадцятро, дев'ятнадцятро, двадцятро.* До цих числівників приєднується і числівник *тридцятро*, на якому фактично й закінчується категорія числівникової збірності.

Дробові числівники позначають точно фіксовану кількість частин, виокремлених у складі цілого. Для позначення цих дробових понять використовують власне-кількісні числівники (у чисельнику) і порядкові (у знаменнику). Це числівники на зразок *одна друга, дві треті, дві четверті, п'ять дванадцятих, сім тисячних.*

Щодо категорії відмінка числівники поділяються на **відмінювані** й **невідмінювані**. До невідмінюваних належать слова *мало, немало, чимало, пів, півтора, півтори, півторасти,* решта числівників – відмінювані. Категорія відмінка – визначальна числівникова морфологічна категорія. Як і в інших іменних частинах мови, вона являє собою словозмінну морфологічну категорію, репрезентовану сімома рядами відмінкових форм.

За характером вираження відмінкових закінчень у числівників виокремлюють десять типів відмінкових парадигм: 1) відмінювання власне-кількісного числівника *один (одна, одно /-е, одні)*; 2) відмінювання власне-кількісних числівників *два, три, чотири*; 3) відмінювання власне-кількісних числівників *п'ять – тридцять, п'ятдесят – вісімдесят*; 4) відмінювання власне-кількісних числівників *сорок, дев'яносто, сто*; 5) відмінювання власне-кількісних числівників *двісті – дев'ятсот*; 6) відмінювання власне-кількісних числівників *нуль, тисяча, мільйон, мільярд, трильйон, квадрильйон*; 7) відмінювання збірних числівників; 8) відмінювання дробових числівників; 9) відмінювання неозначено-кількісних числівників; 10) відмінювання складених числівників.

1. Власне-кількісний числівник *один (одна, одно (одне), одні)* відмінюється як займенник *той (та, те, ті)*:

	Однина	Множина	
Чол. рід	середн. рід	жін. рід	
Н. <i>один-ø</i>	<i>одн-о (одн-е)</i>	<i>одн-а</i>	<i>одн-і</i>
Р. <i>одн-ого</i>	<i>одн-ого</i>	<i>одні-єї</i> (<i>одн-ої</i>)	<i>одн-их</i>
Д. <i>одн-ому</i>	<i>одн-ому</i>	<i>одн-ій</i>	<i>одн-им</i>
З. <i>один-ø</i> або <i>одн-ого</i>	<i>одн-о (одн-е)</i>	<i>одн-у</i>	<i>одн-і</i> або <i>одн-их</i>

	(як Н. або Р.)			(як Н. або Р.)
О.	<i>одн-им</i>	<i>одн-им</i>	<i>одніј-ею</i> (<i>одн-ою</i>)	<i>одн-ими</i>
М.	(<i>на</i>) <i>одн-ому</i> (<i>на</i>) <i>одн-ім</i>	(<i>на</i>) <i>одн-ому</i> (<i>на</i>) <i>одн-ім</i>	(<i>на</i>) <i>одн-ій</i>	(<i>на</i>) <i>одн-их</i>
Кл.	<i>один-∅</i>	<i>одн-о</i> (<i>одн-е</i>)	<i>одн-а</i>	<i>одн-і</i>

У родовому та орудному відмінках однини жіночого роду виступають дві паралельні форми: *однієї і одної, однією і одною*.

2. Власне-кількісні числівники *два, три, чотири* мають такі відмінкові форми:

	Чол. рід	Середн. рід	Жін. рід
Н.	<i>дв-а</i>	<i>дв-а</i>	<i>дв-і</i>
Р.	<i>дв-ох</i>	<i>дв-ох</i>	<i>дв-ох</i>
Д.	<i>дв-ом</i>	<i>дв-ом</i>	<i>дв-ом</i>
3.	<i>дв-а</i> або <i>дв-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>дв-а</i> або <i>дв-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>дв-і</i> або <i>дв-ох</i> (як Н. або Р.)
О.	<i>дв-ома</i>	<i>дв-ома</i>	<i>дв-ома</i>
М.	(<i>на</i>) <i>дв-ох</i>	(<i>на</i>) <i>дв-ох</i>	(<i>на</i>) <i>дв-ох</i>
Кл.	<i>дв-а</i>	<i>дв-а</i>	<i>дв-і</i>

3. Власне-кількісні числівники *п'ять – тридцять, п'ятдесят – вісімдесят* відмінюються так:

Н.	<i>п'ят-∅</i>	<i>сім-∅</i>	<i>вісім-∅</i>
Р.	<i>п'ят'-ох</i> (<i>п'ят-и</i>)	<i>сім-ох</i> (<i>сем-и</i>)	<i>вісьм-ох</i> (<i>восьм-и</i>)
Д.	<i>п'ят'-ом</i> (<i>п'ят-и</i>)	<i>сім-ом</i> (<i>сем-и</i>)	<i>вісьм-ом</i> (<i>восьм-и</i>)
3.	<i>п'ят-∅</i> або <i>п'ят'-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>сім-∅</i> або <i>сім-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>вісім-∅</i> або <i>вісьм-ох</i> (як Н. або Р.)
О.	<i>п'ят'-ма</i> (<i>п'ят'-ома</i>)	<i>сьом-а</i> (<i>сім-ома</i>)	<i>вісьм-а</i> (<i>вісьм-ома</i>)
М.	(<i>на</i>) <i>п'ят'-ох</i> (<i>п'ят-и</i>)	(<i>на</i>) <i>сім-ох</i> (<i>сем-и</i>)	(<i>на</i>) <i>вісьм-ох</i> (<i>восьм-и</i>)
Кл.	<i>п'ят-∅</i>	<i>сім-∅</i>	<i>вісім-∅</i>

Ця відмінкова парадигма охоплює найбільшу кількість числівників. Вирізнявальну ознаку парадигми становить наявність паралельних форм **-ох, -ом і -и** у родовому, давальному та місцевому відмінках. Домінують тепер вторинні відмінкові форми із флексіями **-ох, -ом**, які набувають дедалі більшого поширення під впливом відмінювання числівників *два, три, чотири*. Паралельні форми на **-и** в родовому, давальному та місцевому відмінках історично пов'язані з колишнім іменниковим відмінюванням.

У знахідному відмінку числівників *п'ять – тридцять, п'ятдесят – вісімдесят* уживання форми, тотожної формам називного або родового відмінків, регульоване іменниковою морфологічною категорією істот/неістот, напр.: *Ми привітаємо дев'яťох ювілярів; Цього тижня хлопчик прочитав дев'ять книжок*. Форма знахідного числівникового відмінка при іменниках-назвах істот закріпилася в її вторинному варіанті на **-ох**, а не на **-и**.

Характерною ознакою словозміни складних числівників – назв десятків (*п'ятдесят – вісімдесят*) є невідмінюваність їхнього першого складника: *п'ятдесят, п'ятдесят'юх* (*п'ятдесяти*), *п'ятдесятьом* (*п'ятдесяти*)...

4. Власне-кількісні числівники *сорок, дев'яносто, сто* вирізняються з-поміж інших числівників найбільшою однотипністю відмінювання:

Н.	<i>сорок-∅</i>	<i>дев'яност-о</i>	<i>ст-о</i>
Р.	<i>сорок-а</i>	<i>дев'яност-а</i>	<i>ст-а</i>

Д.	<i>сорок-а</i>	<i>дев'яност-а</i>	<i>ст-а</i>
З.	<i>сорок-ø</i>	<i>дев'яност-о</i>	<i>ст-о</i>
О.	<i>сорок-а</i>	<i>дев'яност-а</i>	<i>ст-а</i>
М.	<i>(на) сорок-а</i>	<i>(на) дев'яност-а</i>	<i>(на) ст-а</i>
Кл.	<i>сорок-ø</i>	<i>дев'яност-о</i>	<i>ст-о</i>

Ці числівники мають нульову флексію або флексію **-ø** для називного, знахідного та кличного відмінків і флексію **-а** для решти відмінків.

5. Власне-кількісні числівники *двісті* – *дев'ятсот* відмінюються за таким зразком:

Н.	<i>двіст-і</i>	<i>трист-а</i>	<i>чотирист-а</i>
Р.	<i>двохсот-ø</i>	<i>трьохсот-ø</i>	<i>чотирьохсот-ø</i>
Д.	<i>двомст-ам</i>	<i>трьомст-ам</i>	<i>чотирьомст-ам</i>
З.	<i>двіст-і</i> або <i>двохсот-ø</i> (як Н. або Р.)	<i>триста</i> або <i>трьохсот-ø</i> (як Н. або Р.)	<i>чотирист-а</i> або <i>чотирьохсот-ø</i> (як Н. або Р.)
О.	<i>двомаст-ами</i>	<i>трьомаст-ами</i>	<i>чотирмаст-ами</i>
М.	<i>(на) двухст-ах</i>	<i>(на) трьохст-ах</i>	<i>(на) чотирьохст-ах</i>
Кл.	<i>двіст-і</i>	<i>трист-а</i>	<i>чотирист-а</i>

У складних числівниках – назвах сотень відмінюються обидві частини. Перша частина складних числівників *двісті*, *триста*, *чотириста* відмінюється як числівники *два*, *три*, *чотири*. У складних числівниках *п'ятсот* – *дев'ятсот* із двох паралельних відмінкових форм, які мають перші їхні (складних числівників) частини – числівники *п'ять*, *шість*, *сім*, *вісім*, *дев'ять*, закріпилася лише форма на **-и**. В орудному відмінку вживаються обидва варіанти флексій першої частини складних числівників *п'ятсот* – *дев'ятсот*: *п'ятьмастами* і *п'ятьомастами*, *сьомастами* і *сімомастами*.

6. Власне-кількісні числівники *нуль*, *тисяча*, *мільйон*, *мільярд*, *трильйон*, *квадрильйон* відмінюються як іменники відповідної відміни:

Однина

Н.	<i>нул'-ø</i>	<i>тисяч-а</i>	<i>мільйон-ø</i>
Р.	<i>нул'-а</i>	<i>тисяч-і</i>	<i>мільйон-а</i>
Д.	<i>нул'-еві</i> (<i>нул'-у</i>)	<i>тисяч-і</i>	<i>мільйон-ові</i> (<i>мільйон-у</i>)
З.	<i>нул'-ø</i>	<i>тисяч-у</i>	<i>мільйон-ø</i>
О.	<i>нул'-ем</i>	<i>тисяч-ею</i>	<i>мільйон-ом</i>
М.	<i>(на) нул'-еві</i> (<i>нул'-і</i>)	<i>(на) тисяч-і</i>	<i>(на) мільйон-ові</i> (<i>мільйон'-і</i>)
Кл.	<i>нул'-у</i>	<i>тисяч-е</i>	<i>мільйон-е</i>

Числівник *тисяча* відмінюється як іменник першої відміни мішаної групи, числівники *мільйон*, *мільярд*, *трильйон*, *квадрильйон* – як іменники другої відміни твердої групи, числівник *нуль* – як іменник другої відміни м'якої групи. У давальному відмінку чоловічого роду однини вживаються паралельні закінчення **-ові**, **-еві**, **-у**, у місцевому відмінку чоловічого роду однини – паралельні закінчення **-ові**, **-еві**, **-і**.

Збірні числівники *двоє*, *троє*, *четверо*, *п'ятеро*, *шестеро*, *семеро*, *восьмеро*, *дев'ятеро*, *десятеро*, *одинадцятро* – *двадцятро*, *тридцятро*, *обидва*, *обидві*, *обос* мають такі відмінкові закінчення:

Н.	<i>двој-е</i>	<i>трој-е</i>	<i>семер-о</i>
----	---------------	---------------	----------------

Р.	<i>дв-ох</i>	<i>тр'-ох</i>	<i>сім-ох</i>
Д.	<i>дв-ом</i>	<i>тр'-ом</i>	<i>сім-ом</i>
З.	<i>двој-е</i> або <i>дв-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>трој-е</i> або <i>тр'-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>семер-о</i> або <i>сім-ох</i> (як Н. або Р.)
О.	<i>дв-ома</i>	<i>тр'-ома</i>	<i>сьом-а</i> (<i>сім-ома</i>)
М.	<i>(на) дв-ох</i>	<i>(на) тр'-ох</i>	<i>(на) сім-ох</i>
Кл.	<i>двој-е</i>	<i>трој-е</i>	<i>семер-о</i>

	Чол. рід	Середн. рід	Жін. рід	
Н.	<i>обидв-а</i>	<i>обидв-а</i>	<i>обидв-і</i>	<i>обој-е</i>
Р.	<i>об-ох</i>	<i>об-ох</i>	<i>об-ох</i>	<i>об-ох</i>
Д.	<i>об-ом</i>	<i>об-ом</i>	<i>об-ом</i>	<i>об-ом</i>
З.	<i>обидв-а</i> або <i>об-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>обидв-а</i> або <i>об-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>обидв-і</i> або <i>об-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>об-ох</i>
О.	<i>об-ома</i>	<i>об-ома</i>	<i>об-ома</i>	<i>об-ома</i>
М.	<i>(на) об-ох</i>	<i>(на) об-ох</i>	<i>(на) об-ох</i>	<i>(на) об-ох</i>
Кл.	<i>обидв-а</i>	<i>обидв-а</i>	<i>обидв-і</i>	<i>обој-е</i>

Збірні числівники *двоє*, *трось*, *четверо* (за винятком знахідного відмінка при іменниках – назвах неістот) мають форми відповідних власне-кількісних числівників. Збірні числівники *п'ятеро* – *десятеро*, *одинадцятро* – *двадцятро*, *тридцятро* у непрямих відмінках також мають форми відповідних власне-кількісних числівників, до того ж у їхніх варіантах із флексіями *-ох*, *-ом*. У орудному відмінку вживані варіанти на *-ма* та *-ома*. Збірні числівники *обидва*, *обидві*, *обоє* в непрямих відмінках відмінюються за зразком числівника *два* і втрачають у цих відмінках диференціацію родової належності.

8. В аналітичних за будовою дробових числівниках перший компонент (чисельник) відмінюється за власне-числівниковою парадигмою, другий компонент (знаменник) – за прикметниковою:

Н.	<i>чотир-и дев'ят-і</i>	<i>шіст'-ø сьом-их</i>
р.	<i>чотир'-ох дев'ят-их</i>	<i>шіст'-ох (шест-и) сьом-их</i>
Д.	<i>чотир'-ом дев'ят-им</i>	<i>шіст'-ом (шест-и) сьом-им</i>
З.	<i>чотир-и дев'ят-і</i>	<i>шіст'-ø сьом-их</i>
О.	<i>чотир-ма дев'ят-ими</i>	<i>шіст'-ма сьом-ими</i>
М.	<i>(на) чотир'-ох дев'ят-их</i>	<i>(на) шіст'-ох (шест-и) сьом-их</i>
Кл.	<i>чотир-и дев'ят-і</i>	<i>шіст'-ø сьом-их</i>

У непрямих відмінках чисельника дробових числівників (за винятком знахідного відмінка) функціонують паралельні форми, як і в їхніх відповідниках – власне-кількісних числівниках. Знахідний відмінок чисельника у дробових числівниках збігається з називним (крім дробів з чисельником *одна*: *одну третю*, *одну п'яту*). Знаменник дробових числівників відмінюється як прикметник у множині. При чисельнику, що має форми називного, знахідного і кличного відмінків, знаменник виражений формою родового відмінка (*шість сьомих*, *вісім дев'ятих*). В інших випадках відмінкові форми чисельника та знаменника збігаються (*трьох п'ятих*, *трьом п'ятим*, *трьома п'ятими*, *(на) трьох п'ятих*; *шістьох сьомих*, *шістьом сьомим*, *шістьма сьомими*, *(на) шістьох сьомих*). Виняток становлять тільки дробові числівники з чисельником *одна*, де знаменник завжди стоїть в однині і послідовно збігаються відмінкові форми чисельника і знаменника (*одна сьома*, *однісі* (*одної*)).

присудок
Актив групи – дев'ять студентів.

додаток
Куратор зібрав дев'ять студентів.

У непрямих відмінках такі числівники є в реченні означеннями.
означення

Завдання виконано двадцятьма студентами.

означення

Відповідальність лежить на дев'ятох студентах.

Відповідь на питання №3. Основні види вправ з лексики і фразеології та методика їх проведення.

Вивчення будь-якого питання з лексики і фразеології здійснюється в нерозривному зв'язку теорії з практикою. Така робота поглиблює теоретичні знання з відповідних розділів і збагачує словник учнів новими словами і виразовими засобами. Окрім цього ця робота реалізовується у вигляді системи тренувальних вправ, які проводяться під час вивчення лексики і фразеології. Основними видами тренувальних вправ є:

- Лексичний розбір (повний і частковий).
- Віднаходження у словосполученні, реченні чи тексті відповідних лексичних явищ і характеристика їх за певним зразком чи без нього.
- Добір прикладів з художньої літератури, які б ілюстрували виучуване лексичне явище.
- Самостійний підбір слів певної категорії (підбір антонімів, синонімів, омонімів тощо).
- Самостійне складання речень із словами різних лексичних категорій.
- Вибір потрібного слова з кількох поданих у процесі виконання творчих робіт.
- Переклад текстів з виучуваними лексичними явищами українською мовою.
- Добір до фразеологічних одиниць синонімічних слів або включення фразеологізмів у синонімічні ряди.
- Введення в речення фразеологічних одиниць.
- Зіставлення, українських і російських фразеологізмів, переклад.
- Добір фразеологізмів з виучуваних художніх творів, з'ясування їхнього значення та стилістичної ролі.
- Добір фразеологізмів, зокрема приказок, прислів'їв, крилатих слів за тематичною ознакою.
- Написання переказів, творів з використанням фразеологізмів.

Наприклад, після вивчення тем “Значення слова” та “Багатозначні й однозначні слова”, учням пропонується лексичний розбір слова за такою схемою:

1. слово, що аналізується, в початковій формі;
2. визначити, до якої частини мови належить;
3. розкрити його значення в даному тексті;
4. однозначне воно чи багатозначне; якщо багатозначне, то встановити, з якими ще значеннями вживається в мові.

Лексичний розбір може проводитись як в усній, так і письмовій формі, виходячи з підготовленості класу.

Однією з тренувальних вправ є вправа, якій пропонується розташувати слова в синонімічному ряду залежно від зростання міри якості, інтенсивності дії, ступеня емоційності. Наприклад, пропонуємо синоніми *гарний, чарівний, чудовий, славний, хороший, прегарний, прекрасний* розташувати в такому порядку, щоб кожний

наступний визначив більшу міру ознаки й емоційності, тобто таким чином: *гарний, хороший, славний, прегарний, прекрасний, чудовий, чарівний*. Виконуючи вправу, в якій мова йде про групування слів за певними ознаками, а також складання таблиць у процесі такої роботи подаємо учням ряд слів: *широкий, хоробрий, красен, безкрай, мужній, лагідне, безмежний, гарний, ласкаве, тяжкії, веселая, славний*. Після того, як вчитель провів повторення відомостей про тверду і м'яку групу, повні та короткі, форми прикметників, учні повинні виконувати наступне завдання – розташувати слова за синонімічними рядами і обґрунтувати свою думку. Така вправа, як добір фразеологізмів з виучуваних художніх творів сприяє не тільки поглибленню знань про фразеологізми, а й вирішує проблему між предметних зв'язків, стимулює пам'ять розкриває пізнавальні можливості учнів активізує їх діяльність.

Відповідь на питання № 4. Схарактеризуйте особливості епохи Відродження та визначте тенденції розвитку світової літератури

Із середини XIV ст. в Італії розгортається потужний культурний рух, зумовлений зародженням капіталістичних відносин у надрах феодального суспільства. Цей рух було названо Відродженням, або Ренесансом.

Термін "Відродження" першим почав вживати Джорджо Вазарі - італійський художник XVI ст., учень Мікеланджело і перший дослідник сучасного йому мистецтва, автор книги "Життєписи найбільш знаменитих живописців, ваятелів і зодчих". Він хотів підкреслити цією назвою особливий інтерес свого часу до античності, відновлення її традицій. Серед вчених тривають дискусії про основні риси, сфери поширення, періодизацію культури Відродження. Серед інших обговорюється, зокрема, і питання про те, чи є Відродження суто європейським явищем (можна зустріти міркування про китайське, японське Відродження тощо).

За своїм характером епоха Відродження (або Ренесанс) є перехідною. З нею пов'язаний важливий перелом в культурному розвитку: кінець панування середньовічної культури і початок формування культури Нового часу. Відомий вчений Б.Р.Віппер так визначив суть Відродження: "Епоха Відродження, одна з найбільш цікавих і повноцінних епох в історії людства, це синонім особистої свободи, досконалості в мистецтві, краси в житті, гармонії фізичних і духовних якостей людини... Ренесанс був не стійкою і спокійною, а бурхливою і суперечливою епохою. Ренесанс - це період становлення буржуазного суспільства, період, коли спадають окупи середньовічного укладу, але обмежуючі умови капіталістичного суспільства ще не встигли оформитися".

Він став однією з найбільш знаменних епох в історії людської цивілізації. З другої половини XV ст. новий рух розповсюджується в інших європейських країнах і поступово охоплює всю Європу. Хронологічно європейське Відродження, як єдиний культурний рух, розгорнулося в межах XIV – поч. XVII ст. У Європі постають національні держави. Морські подорожі, географічні та астрономічні відкриття, розвиток друкарської справи, доменного виробництва, наукові здобутки стали потужним поштовхом до пізнання світу – початком ідеологічної боротьби з проявами феодалізму: Культурні діячі епохи боролися із залежністю літератури та мистецтва від релігії, яка була характерна для феодалізму. Вони шукали підтвердження своїх ідеалів у величній спадщині Греції та Риму. Звідси пішла і назва доби. Прогресивні діячі Відродження прагнули створити нову культуру, яка б ґрунтувалася на принципах вільного розвитку людської особистості. Ці люди називали себе гуманістами, підкреслюючи світський характер нашої культури, інтерес до людини.

Провідною ідейною течією доби Відродження був ренесансний гуманізм. Його сутність полягає у розумінні людського життя як вищої цінності, єдиної можливості для людини виявити власну природу та індивідуальну неповторність. Ренесансна література

стверджувала принцип цінності людської особистості незалежно від соціального походження, раси і релігійних переконань.

Гуманістична література пройшла етапи становлення, розквіту і занепаду та поступилася новим явищам. На ранньому етапі вона характеризувалася наявністю оптимістичного світосприйняття, у час згасання – період феодално-церковної реакції – відчуттям трагічної неминучості.

Відповідно до еволюції ренесансної літератури існує її періодизація. 1-й період (Передвідродження) кін. XIII – поч. XIV ст., 2-й період (література Раннього і Високого Відродження) XV – XVI ст., 3-й період (література Зрілого і Пізнього Відродження) кінець XVI – поч. XVII ст. Такі періоди наявні в кожній національній літературі, але у різних країнах вони мають свої часові межі.

Італія була найрозвинутішою країною зазначеної доби. У вільних містах-державках рано починає розвиватися виробництво. Селяни звільнюються від феодалної залежності, більшість із них оселяється у містах і це сприяє розвитку мануфактур, появі пролетаріату.

Літературу епохи Відродження відрізняє новий гуманістичний світогляд, головне в якому – висунення на перший план людини (*homo*) з його розкутим, вільним від середньовічних догм розумом і сферою почуттів, що визнана гідною найпильнішої уваги. Боротьба за те, щоб людина стала людяніше, тобто розумнішими і добрішими, стала основною темою у творах титанів літератури Відродження. Велику допомогу в цій благородній боротьбі надавало їм звернення до поетичної творчості своїх народів, де здавна вироблявся ідеал людини, і до античної культури часу її розквіту, яка теж давала зразки високої людяності.

Для літератури Відродження характерний реалізм, долає середньовічний аллегоризм, який не був повністю зжитий в міській літературі. При цьому ренесансному (возрожденческому) реалізму властиві такі відповідні епохи риси, як титанізм характерів героїв, широта показу дійсності з відтворенням її суперечностей, введення в картину дійсності елементів фантастики і пригод, які мають фольклорну основу, оптимізм, породжений вірою в людину. Всі названі риси ренесансного реалізму з великою силою проявилися в творчості титанів художньої думки Шекспіра, Сервантеса, Рабле та інших.

Література Відродження не була однорідною. Якщо на ранньому етапі Відродження в тій чи іншій літературі ясно відчувалося властиве гуманістам "життєрадісне вільнодумство" (Ф. Енгельс), віра в торжество добрих почав, то у творах пізнішого часу помітно відчуття кризи гуманістичних поглядів, відчувається ущербність, трагізм. Так як епоха європейського Відродження була часом формування націй і національних мов, то література епохи розглядається у зв'язку з історією країни, національним характером народу і т. д.

Відмітні риси доби Відродження – світський характер культури та її антропоцентризм (тобто інтерес у першу чергу до людини та її діяльності). З'являється цікавість до античної культури, відбувається ніби її «відродження» – так і з'явився цей термін. Водночас література замість латини почала використовувати національні мови, з'явився інтерес до народної творчості при одночасному зацікавленні античними зразками. Для мистецьких творів цієї доби були характерні ясність естетичного мислення, простота і конкретність.

У ренесансному світогляді сформувався культ людської особистості, людське «Я» утверджувалося як богорівне. Через цікавість до людських потреб митців доби Відродження їх називали гуманістами. Важливою рисою творчості гуманістів було відкриття світу й людини, прагнення до пізнання всього, що пов'язане з людиною,

пошуки шляхів до щастя людини. Гуманісти обстоювали право людини радіти й бути щасливою у цьому, земному житті.

Центральною постаттю епохи був митець, який виборював своє право змінювати, вдосконалювати світ за естетичними законами.